

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

Historie farnosti Poniklá na přelomu 19. a 20. století

Miloš Holubec

Bakalářská práce

2011

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2010/2011

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Miloš HOLUBEC**
Osobní číslo: **H08064**
Studijní program: **B7105 Historické vědy**
Studijní obory: **Historie (dvouoborové)**
Ochrana hmotných památek (dvouoborové)
Název tématu: **Historie farnosti Poniklá na přelomu 19. a 20. století**
Zadávací katedra: **Ústav historických věd**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Nejstarší dějiny farnosti a obce dle dostupné literatury. Obraz farnosti dle farní kroniky na přelomu 19. a 20. století do počátku první republiky. Farní kronika jako pramen.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

FLOUSEK, Jiří. Krkonoše: příroda, historie, život. Praha, 2007. LUŠTINEC, Jan. Jilemnice: historická zastavení. Jilemnice, 2000. PETERKA, Oldřich. Pamětní listy obce Poniklá 1354-2004. Jilemnice, 2004. HRUBÝ, Vladimír. Královéhradecká diecéze. Hradec Králové, 1994.

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Zuzana Čevelová, Ph.D.**
Ústav historických věd

Datum zadání bakalářské práce: **30. dubna 2010**

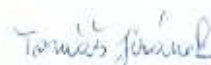
Termín odevzdání bakalářské práce: **31. března 2011**

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.

děkan

L.S.

doc. PhDr. Tomáš Jiránek, Ph.D.

vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. října 2010

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracoval samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využil, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byl jsem seznámen s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Poniklé dne 17. března 2011

Miloš Holubec

Název

Historie farnosti Poniklá na přelomu 19. a 20. století

Souhrn

Tato práce se zabývá historií obce a farnosti Poniklá od prvních písemných zmínek, přičemž její hlavní zaměření je na přelom 19. a 20. století až do prvních let Československé republiky. Práce okrajově zabíhá i do dějin církevní a světské správy zdejšího regionu. Jednotlivé kapitoly pojednávají např. o území farnosti, zdejších kněží, pro farnost důležitých událostech, farním majetku apod. Hlavním pramenem je ponikelská farní kronika, kterou se zabývá samostatná kapitola. Několik stran je věnováno také pohledu na náboženský život v obci skrze kroniku školní.

Klíčová slova

fara, farnost, Harrachové, kněží, kostel, Poniklá, sčítání lidu, škola

Title

The History of the Poniklá Parish at the Turn of 19th and 20th Century

Abstract

This work concentrates on the history of the Poniklá parish and village since the first written accounts. It is mainly focussed on the end of 19th century and the beginning of 20th century until the first years of Czechoslovakia. The work is also marginally focussed on the history of the Church administration and the secular administration in this region. Some chapters are about the history of the Poniklá parish, its area, its priests, main events in the parish, parish's possessions and so on. Main source for this work is the Chronicle of the Poniklá Parish. This chronicle is also the main theme of one of the chapters. A few pages are also focussed on the religious life in the village by the view of the author of the Chronicle of the Poniklá School.

Keywords

rectory, parish, Harrach, priests, church, Poniklá, population census, school

Na tomto místě bych rád poděkoval především mým milým rodičům, díky nimž mohu studovat a bez jejichž podpory by tato práce patrně nikdy nevznikla. Za podporu a povzbuzení též děkuji slečně Áje Palmové. V neposlední řadě si moji vděčnost zasluhují všichni ti, kteří mě motivovali a byli nápomocni radou i skutkem či mi laskavě dovolili nahlédnout do písemných pramenů či obrazových materiálů. Z institucí jmenuji SOkA Semily, Krkonošské muzeum v Jilemnici, obecní úřad v Poniklé a farní úřad v Jablonci nad Jizerou. Z jednotlivců jmenuji pana Arnošta Palmeho, pana Jana Kadavého, paní Lidmilu Kadavou, pana Oldřicha Peterku, pana Jiřího Jindřiška st. a paní Boženu Stínilovou. Za korektury českého pravopisu děkuji mé mamince Evě Holubcové a za korektury anglických textů panu Filipu Hedvičákovi a paní Blance Peterkové. Zvláštní poděkování za cenné rady zasluhuje i vedoucí této bakalářské práce Mgr. Zuzana Čevelová, Ph.D.

V Poniklé dne 17. března 2011

Miloš Holubec

Obsah

ÚVOD	9
1 STRUČNÁ HISTORIE OBCE A FARNOSTI PONIKLÁ	11
1.1 PONIKLÁ Z HLEDISKA ZEMĚPISNÉHO A ETYMOLOGICKÉHO.....	11
1.2 ZDEJŠÍ OBYVATELSTVO A JEHO MLUVA	12
1.3 DĚJINY REGIONU OD KOLONIZACE PO SJEDNOCENÍ BRANSKÉHO A JILEMNICKÉHO PANSTVÍ.....	13
1.4 DĚJINY REGIONU Z HLEDISKA CÍRKEVNÍ SPRÁVY DO ROKU 1874	15
1.5 DĚJINY OBCE A FARNOSTI PONIKLÁ V RÁMCI ŠTĚPANICKÉHO (BRANSKÉHO) A JILEMNICKÉHO PANSTVÍ.....	19
1.5.1 <i>Od první zmínky</i>	19
1.5.2 <i>16. století</i>	20
1.5.3 <i>17. století</i>	21
1.5.4 <i>18. století</i>	22
1.5.5 <i>19. století</i>	25
1.5.6 <i>Přelom 19. a 20. století</i>	28
2 FARNOST PONIKLÁ A JEJÍ ÚZEMÍ	33
3 KNĚŽÍ V PONIKLÉ NA PŘELOMU 19. A 20. STOLETÍ	35
3.1 SHRNUŤÍ.....	40
4 KOSTEL, FARA, HŘBITOVY	41
4.1 KOSTEL SV. JAKUBA VĚTŠÍHO.....	41
4.2 FARA	41
4.3 HŘBITOVY	42
5 STAVEBNÍ PRÁCE NA FARNÍCH OBJEKTECH, OPRAVY A NÁKUPY VYBAVENÍ	43
5.1 NEDLOUHO PŘED ROKEM 1871	43
5.2 LÉTA 1871-1880	43
5.3 LÉTA 1881-1890	44
5.4 LÉTA 1891-1900	45
5.5 LÉTA 1901-1910	48
5.6 LÉTA 1911-1920	50
5.7 LÉTA 1921- 1925	52
6 NÁBOŽENSKÝ ŽIVOT ZDEJŠÍCH OBYVATEL Z POHLEDU ŠKOLNÍ KRONIKY	54
6.1 OD SČÍTÁNÍ LIDU ROKU 1890 PO SČÍTÁNÍ V ROCE 1900	54
6.2 OD SČÍTÁNÍ LIDU ROKU 1900 PO SČÍTÁNÍ V ROCE 1910	57
6.3 OD SČÍTÁNÍ LIDU ROKU 1910 PO SČÍTÁNÍ V ROCE 1921	59
6.4 OD SČÍTÁNÍ LIDU V ROCE 1921 PO ROK 1925.....	62
7 VÝZNAMNÉ UDÁLOSTI VE FARNOSTI Z POHLEDU FARNÍ KRONIKY	67
8 SHRNUŤÍ ŽIVOTA FARNOSTI NA PŘELOMU 19. A 20. STOLETÍ	73
9 FARNÍ KRONIKA JAKO PRAMEN	75

ZÁVĚR	78
SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY	80
9.1 ARCHIVNÍ PRAMENY.....	80
9.2 LITERATURA.....	80
9.3 INTERNETOVÉ ZDROJE	81
SEZNAM PŘÍLOH	82
PŘÍLOHY	85
RESUMÉ	106

Úvod

Tato práce si klade za cíl zmapovat historii farnosti potažmo obce Poniklá, a to především na přelomu 19. a 20. století, tj. zhruba od roku 1875 po rok 1925. Zvláštní zřetel je věnován především přelomovým rokům po první světové válce z počátku Československé republiky, kdy nastal poměrně velký odklon od římskokatolické církve vyjádřený především přestupy do Církve československé či zřeknutím se příslušnosti k jakékoli církvi. Nejprve jsem však v první části této práce vložil dějiny farnosti do souvislostí s děním v obci, zdejších regionu (panství) a diecézi, abych tak vytvořil základ pro pochopení pozdějšího vývoje a událostí. V dalších kapitolách této práce je věnován prostor kostelu, faře a hřbitovům, stejně jako přehledu farářů, kaplanů a administrátorů ponikelské farnosti na přelomu 19. a 20. století. Kronika ponikelské školy umožnila vytvoření kapitoly o náboženském životě zdejších obyvatel z jejího pohledu. A samozřejmě samotná farní kronika podala určité informace o událostech, které se ve farnosti odehrávaly.

Pozornost si zaslouží i přílohy, ve kterých jsou staré fotografie týkající se tématu farnosti Poniklá a které mi byly povětšinou laskavě zapůjčeny řadou jednotlivců a obecním úřadem v Poniklé. Velikou radost mi udělalo vypátrání několika fotografií farní budovy, která byla demolována roku 1986 a která byla fotografována spíše výjimečně (důvodem byla jistě její poloha stranou od návsi a vysoká zeď, která ji tímto směrem zakrývala). V tomto směru je, pokud vím, ojedinělý zvláště letecký pohled centra obce, který mimoděk zachycuje celý farní areál. Další fotografie se vztahují ke kostelu, sakrálním památkám v obci a farním akcím. Jisté srovnání nabízí fotografie ze současné doby. Pro větší přehlednost jsem do příloh umístil i čtyři grafy znázorňující výsledky týkající se náboženského vyznání ponikelských obyvatel při sčítáních lidu v letech 1890, 1900, 1910 a 1921

Zdejší farností jako takovou se dosud nikdo podrobněji nezabýval a odborná literatura o této tematice pro zdejší oblast hovoří spíše okrajově. Patrně nejtěžším úkolem proto bylo vyhledat dostupnou literaturu a archivní prameny, které by mohly být pro tuto práci přínosné. Nejvíce informací k mému tématu skýtají archivní prameny, a to zejména ponikelská farní kronika, která je uložena na faře v Jablonci nad Jizerou. Dobrým pramenem byla i dvoudílná kronika ponikelské školy z let 1895-1918 a 1918-1945, která je v současnosti uložena v SOkA Semily a ve které je částečně zachycen zdejší náboženský život v souvislosti se životem školy.

Z publikací uplatněných v této práci jmenuji především Jilemnicki od Jana Luštince, Krkonoše (záslužný kolektivní počín několika desítek autorů), Pamětní listy obce Poniklá od

Oldřicha Peterky či Královéhradeckou diecézi od Vladimíra Hrubého. Dále bych chtěl zmínit Sommerovu topografii z roku 1835 a Schallerovu topografii z roku 1790, které poskytly zajímavé informace o starší historii ponikelské farnosti. Doufám, že seznam pramenů a literatury ke konci této práce bude dobrým vodítkem pro budoucí badatele a vážné zájemce o tuto zajímavou a málo prozkoumanou tematiku. V této souvislosti jsem věnoval samostatnou kapitolu zdejší farní kronice, přičemž jsem se alespoň zhruba pokusil zmapovat její obsah.

K výběru tohoto tématu nepochybně přispělo, že k obci i farnosti Poniklá mám hluboký osobní vztah. Toužil jsem dozvědět se více o zdejší minulosti, abych lépe pochopil přítomnost. Když se podívám z našeho balkonu na sousední pozemek, vidím shromaždiště recyklovaného odpadu. Moji předci zde po dlouhé generace mohli vidět farní areál, který ještě můj děda pamatoval v plné slávě. Otec už si pamatuje jen na jeho chátrání a následnou demolici. A já si již jen z raného dětství matně vybavuji farní stodolu, která byla zbořena z celého areálu jako poslední. A to není jen fara. Každé místo, každý předmět v kostele má svoji historii, zadavatele, zhotovitele a také plnil určité poslání. Mnohým věcem jsem chtěl přijít na kloub a u mnoha se mi to podařilo. Na druhou stranu však vyvstaly i nové otázky, které snad později dojdou svému zodpovězení. Právě proto jsem si zvolil za téma mojí práce Historii farnosti Poniklá na přelomu 19. a 20. století.

Rád bych, aby se tato práce stala obrazem zachycujícím, jak v obci probíhal a jak se projevoval náboženský život a náboženské cítění zdejších obyvatel. Od doby, o které píši, se již vystřídalo několik generací a pamětníci takřka vymizeli. Jsem si vědom, že dostupné písemné prameny zdaleka nedokáží ve vší plastičnosti a barevnosti evokovat tehdejší dění, události, životní osudy atd. Přesto doufám, že se mi alespoň zčásti podaří zachytit zbytek toho, co nevratně odvál čas, a že touto prací povzbudím zájem ponikelských obyvatel o dějiny jejich obce a farnosti Poniklá.

1 Stručná historie obce a farnosti Poniklá

1.1 Poniklá z hlediska zeměpisného a etymologického

Obec Poniklá se v současnosti nachází v Libereckém kraji na území bývalého okresu Semily. Obec se rozkládá na úpatí západních Krkonoš, přičemž část obce leží v údolí při řece Jizeře v nadmořské výšce 390 m n. m. Nejvýše položená obydlí na katastru obce nalezneme zhruba v 700 m n. m.¹ Z hlediska urbanizačního náleží obec k tzv. lesnímu lánovému typu, což je zcela zřetelné např. z leteckých snímků. Vznikla patrně na místě vykloučeného lesa, přičemž ke každé založené usedlosti příslušel jeden lán polností (cca 25 ha). Úzké lány jsou uspořádány kolmo a vybíhají vysoko do svahů. Za usedlostí byla nejprve zahrada, pak pole, pastvina a na konci les.²

Z hlediska horopisného se obec nachází v tzv. Ponikelské hornatině, tedy na území levobřežního povodí řeky Jizery mezi Rokytnicí nad Jizerou a Hrabačovem. Toto území je z regionálního hlediska považováno za součást Krkonoš, byť se od nich, zejména morfometricky, liší a ve většině rysů se naopak podobá Železnobrodské vrchovině.³ Obcí protéká tzv. Ponikelský potok, jenž je levostranným přítokem Jizery.⁴ Tento potok prý dal obci i jméno. Ponikat znamená staročesky ztrácet se a znovu objevovat.⁵ Ponikání Ponikelského potoka má na svědomí komplex zdejších krasových útvarů. Na jeho existenci upozornily jednak hluboké propady, jež se objevují na polích, ale právě i fakt, že Ponikelský potok v určitých místech náhle mizí a jinde opět vyvěrá.⁶ V průběhu historie bývá obec označována jmény Poniklá, Ponykla, Ponikli, Ponyklye, Pomola, Ponykly, Ponikley, Ponkly, Punikly, Punkteley, Poniklé, či Poniklí.⁷

V době, o které pojednává tato práce, byla obec Poniklá tvořena dvěma místními obcemi, a to Poniklou a Novou Vsí.⁸ V současnosti je Nová Ves místní částí obce Poniklá, ale dříve byla zjevně mnohem samostatnější. Proto se v následujícím textu občas bude zmiňovat Poniklá a Nové Ves odděleně. Dokonce i výsledky ze starších sčítání lidu, jak bude později patrné, pojednávají o Poniklé a Nové Vsi samostatně. Nicméně tato práce se bude snažit,

¹ Srov. AUGUSTIN, Josef. *Velká encyklopedie měst a obcí ČR*. Sokolov, 2001, s. 449.

² Srov. FLOUSEK, Jiří, et al. *Krkonoše: příroda, historie, život*. Praha, 2007, s. 398.

³ Tamtéž, s. 15.

⁴ Tamtéž, s. 33.

⁵ Srov. PETERKA, Oldřich. *Pamětní listy obce Poniklá: 1354 – 2004*. Jilemnice, 2004, s. 4.

⁶ Srov. FLOUSEK, Jiří, et al. *Krkonoše*, s. 130.

⁷ Tamtéž, s. 67.

⁸ Srov. SOkA Semily. Okresní úřad Jilemnice 1855-1942. Žádost obce Poniklé o povýšení na městyš.

pokud to bude možno, v co největší míře podávat souhrnné informace o celé obci Poniklá včetně Nové Vsi.

V současné době se obec Poniklá skládá z katastrálního území místních částí Poniklé, Nové Vsi, Zabylého a Preložky. Pod Poniklou nyní patří i dříve samostatná obec Přívlaka s místními částmi Přívlaka a Jilem.⁹ Nynější počet obyvatel se pohybuje okolo 1200.¹⁰

1.2 Zdejší obyvatelstvo a jeho mluva

V 11. a 12. století probíhalo první osídlování Krkonoš, a to z větší části česky hovořícím obyvatelstvem. Roku 1304 je již doložen hrad Štěpanice, prvotní správní středisko regionu, a ve století 14. vznikají opět další české obce jako např. Sytová, Poniklá, Jilemnice, Roztoky, Jablonec nad Jizerou, Studenec či Zlatá Olešnice. Již během 13. století začala německá kolonizace pohraničí nabývat převahy nad českou. Na Trutnovsku začaly být poněmčovány české obce a v letech 1260-1270 bylo na místě české vsi založeno německé město Arnau (Hostinné). Na Jilemnicku sice přechodně došlo k poněmčení některých osad, ty se však brzy opět počeštily. V okolí Vysokého nad Jizerou si české osídlení dokonce zachovalo nepřetržitou kontinuitu, a to již od počátku kolonizace. Česko-německá jazyková hranice se ustálila v oblasti Krkonoš a Podkrkonoší až v 19. století. Přičemž nejsevernější původní českou obcí byly Paseky nad Jizerou. Od nich se pak původní české jazykové pomezí táhlo přes Buřany, Benecko, Horní Brannou, Bukovinu, Kalnou, Čistou, Studenou, Pecku, Bílou Třemešnou, Dvůr Králové, Jaroměř, Úpici, Svatoňovice, Českou Metuji, Polici nad Metují a Machov až k Stroužnému v Kladsku.¹¹ Z předchozího textu je patrné, že Poniklá byla již od počátku s největší pravděpodobností českou vsí, která si svůj český charakter i jazyk uchovala v plné míře až do současnosti. Němci se v Poniklé v menší míře začali usazovat až v souvislosti s výstavbou továren ke konci 19. století.¹² Co se českého nářečí týče, Poniklá patří k severovýchodočeské nářeční skupině, kde je mimo jiné charakteristická výslovnost [u] místo v/f na konci uzavřených slabik a mnohé další jevy.¹³ Nutno podotknout, že nářečí se zde již takřka nepoužívá. Pro zajímavost následuje ukázka, jak se zde kdysi mluvilo:

⁹ Srov. Obec Poniklá. *Archiv* [online]. [cit. 2011-02-03]. URL: <www.ponikla.cz/archiv/CL_2007-05-31_vesnice_roku_2007.doc>.

¹⁰ Srov. AUGUSTIN, Josef. *Velká encyklopedie*, s. 449.

¹¹ Srov. FLOUSEK, Jiří, et al. *Krkonoše*, s. 444.

¹² Srov. SOKA Semily, *Obecná a měšťanská škola v Poniklé*, kniha č. 1. Pamětní kniha obecné školy v Poniklé z let 1895-1918, s. 63.

¹³ Srov. FLOUSEK, Jiří, et al. *Krkonoše*, s. 444.

„I to' víte, že jo, korbel je kale vysmolenej, uvidíte, jak Vám z něj bude šmakovat'.
Mužte mně dát vědět, jak jste spokojenej.“¹⁴

1.3 Dějiny regionu od kolonizace po sjednocení branského a jilemnického panství

První stopy člověka v Krkonoších se ojediněle objevují již v paleolitu. Jeho pronikání do zdejších nehostinných poloh mohlo být zapříčiněno lovem, sběrem, vyhledáváním surovin pro výrobu nástrojů, sezónním pastevectvím či přecházením pohoří na druhou stranu hor.¹⁵

Trvale doložené osídlení Krkonoš se patrně vzhledem k drsnému klimatu a nepříznivým zemědělským podmínkám počíná objevovat až v 11. a 12. století. Zdejší osídlené podhůří plnilo zpočátku strážní funkci, která ale zanikla po připojení Slezska k českému státu. Souvislá kolonizace krkonošských hvozdů se však datuje až na přelom 13. a 14. století. Jak uvádí Luštinec, důvodem kolonizace zdánlivě nepřístupných horských oblastí byl populační nárůst, vyčerpání zdrojů ve vnitrozemí a také rozvoj technických a technologických možností, který umožnil zdolávání horské přírody.¹⁶ Do této doby spadá vybudování kamenného hradu ve Štěpanicích (doložen roku 1304)¹⁷ Janem z Valdštejna, čímž de facto vzniklo štěpanické panství.¹⁸

Štěpanické panství zahrnovalo oblast západních Krkonoš. S čím dál větší hustotou zalidnění bylo nutné vytvořit hospodářská centra tohoto regionu. Proto na severozápadě vzniklo město Vysoké nad Jizerou (to se ale od panství zanedlouho oddělilo) a asi 5 km na jih od Štěpanic město Jilemnice. Jilemnice se pak stala přirozeným centrem západních Krkonoš. Rozvíjela se zde česká kultura, konaly se zde trhy apod. Město vyniklo zvláště na poli plátenictví a později proslulo i jako kolébka českého lyžování.¹⁹

Blízkost Jilemnice (cca 10 km) od Poniklé výrazně ovlivnila dějiny této obce, která se s ní nacházela na jednom a též panství pod správou jednoho a téhož držitele. Jak bylo již psáno výše, prvními majiteli štěpanického panství byli Valdštejnové. V roce 1492 se však panství rozdělilo mezi Heníka z Valdštejna, který zanedlouho přesídlil ze Štěpanic do Branné,²⁰ a jeho strýce Hynka. Tím vznikla část tzv. jilemnická, kam spadala horní část města Jilemnice a vesnice Jilem, Hrabačov, Martinice, Purklín, Kruh, Roztoky, Jestřabí, Mříčná,

¹⁴ Srov. FLOUSEK, Jiří, et al. *Krkonoše*, s. 445.

¹⁵ Tamtéž, *Krkonoše*, s. 395.

¹⁶ Srov. LUŠTINEC, Jan. *Jilemnice*, s. 9-10.

¹⁷ Srov. FLOUSEK, Jiří, et al. *Krkonoše*, s. 444.

¹⁸ Srov. LUŠTINEC, Jan. *Jilemnice*, s. 10.

¹⁹ Tamtéž, s. 7-10.

²⁰ Srov. PETERKA, Oldřich. *Pamětní listy*, s. 5.

Kundratice, Přední Ždírnice, Čistá, Roprachtice, Sytová, Jablonec nad Jizerou, Kunčice a Vojtěšice, a část tzv. štěpanická (později nazývaná branská), pod kterou spadala dolní část města Jilemnice s vesnicemi Víchová, Křížlice, Štěpanice, Štěpanická Lhota, Mrklov, Branná, Javorek, Lhotka, Slemeno, Zadní Ždírnice, Valteřice, Borovnice a Poniklá. Nedlouho po rozdělení panství se správa štěpanické části přesunula z hradu Štěpanice na tvrz do Horní Branné, čímž došlo k přejmenování ze štěpanického na branské panství. Ve třetí čtvrtině 16. století tu pak Valdštejnové vystavěli nový renesanční zámek.²¹

Zatímco jilemnické panství přešlo z rukou Valdštejnů již v roce 1522 do držení pánů Jilemnických z Újezdce a Kunic (Kounic) a od nich v roce 1577 do rukou Křineckých z Ronova, štěpanické (branské) panství, včetně obce Poniklá, si Valdštejnové ponechali až do roku 1606, kdy se jeho novým majitelem stal Václav Záruba z Hustiřan.²²

Křinečtí byli pod nátlakem nuceni roku 1624 jilemnické panství prodat Albrechtovi z Valdštejna. Ten však smluvní částku nikdy nezaplatil, a tak panství nadále zůstalo v rukou Křineckých, kteří ho v roce 1637 prodali Harantům z Polžic a Bezdržic.²³ Oproti tomu majitel branského panství, pan Václav Záruba z Hustiřan, byl postižen pobělohorskými konfiskacemi a panství mu bylo svěřeno pouze již jako léno. Panství si pak pro sebe předkoupěním zajistil Albrecht z Valdštejna, jenž ho roku 1632 (v témž roce, kdy ho získal)²⁴ prodal svému švagrovi Ottovi Bedřichovi hraběti z Harrachu.²⁵

Osudy rozdělených západních Krkonoš, které byly až do roku 1492 v rámci štěpanického panství po správní stránce jednotné, se opět sbíhají roku 1701. Tehdy majitel jilemnického panství, Ferdinand Bonaventura hrabě Harrach, kupuje od Františka Pavla hraběte Haranta z Polžic a Bezdržic²⁶ branské panství, čímž vytváří pro rod Harrachů rozsáhlé dominium, které se bude nazývat jilemnické panství. Formálně však došlo ke sjednocení alodiálního jilemnického a majorátního branského panství ve fideikomisní panství Jilemnice až roku 1829 za Františka Arnošta hraběte z Harrachu. Harrachové se takto stali posledními majiteli jilemnického panství.²⁷

Shrme-li si předchozí fakta a údaje, vychází nám, že obec Poniklou vlastnili od jejího založení až do roku 1606 Valdštejnové. Po nich se stal majitelem Václav Záruba z Hustiřan, který Poniklou v rámci branského panství vlastnil do roku 1632. Dalším

²¹ Srov. LUŠTINEC, Jan. *Jilemnice*, s. 12.

²² Tamtéž, s. 12.

²³ Tamtéž, s. 13.

²⁴ Srov. LUŠTINEC, Jan. *Historický vývoj západních Krkonoš: expozice Krkonošského muzea v Jilemnici*. Praha, 1988, s. 4.

²⁵ LUŠTINEC, Jan. *Jilemnice*, s. 13.

²⁶ Jeho smrtí v roce 1728 rod Harantů vymírá. Srov. LUŠTINEC, Jan. *Jilemnice*, s. 48.

²⁷ LUŠTINEC, Jan. *Jilemnice*, 50-53.

majitelem, byť jen na několik měsíců, byl Albrecht z Valdštejna a po něm již pouze rod Harrachů. Co se příslušnosti k panství týče, spadala Poniklá nejprve pod štěpanické panství, po jeho rozdělení v roce 1492 pod branské panství a nakonec od roku 1701 de facto pod panství jilemnické (formálně až do roku 1829 stále pod panství branské).

1.4 Dějiny regionu z hlediska církevní správy do roku 1874

Co se týče církevní příslušnosti, území, kde později vyrostla obec Poniklá, patřilo nejprve pod správu řezenské diecéze, a to až do roku 973, kdy zásluhou Boleslava II. Pobožného vzniklo pražské biskupství. Samozřejmě, že v této době není osídlení na území obce doloženo a ani je nelze předpokládat, přesto pro úplnost začneme s nástinem církevní příslušnosti tohoto území, kde později vznikne farnost Poniklá, již v těchto raných dobách. Oblast Krkonoš spadala po vzniku pražského biskupství do královéhradeckého arcidiakonátu pražské diecéze.²⁸

Na počátku 14. století se pražská diecéze rozčlenila na děkanáty, přičemž východní a střední Krkonoše spadaly do děkanátu královédvorského a západní část Krkonoš včetně Poniklé do děkanátu jičínského (ohraňovaného od královédvorského děkanátu tokem Labe).²⁹ V roce 1344 dosáhl Karel IV. u papeže Klimenta VI. povýšení pražského biskupství na arcibiskupství.

Je známo, že farnost Poniklá byla po husitských válkách zbavena faráře a musela být spravována odjinud.³⁰ Nicméně ačkoli se východní Čechy staly významnou baštou husitství, v Krkonoších se udrželi katolíci. Vliv na to měla blízkost předreformačního katolického Slezska a částečné osídlení německým etnikem (zejména východní části hor), které se s husitstvím nikdy neztotožnilo. V západních Krkonoších, kde bylo převážně české etnikum, napomohla zachování katolictví skutečnost, že jak štěpaničtí Valdštejnové, tak jejich sousedé, nístější Jenštejnové, zůstali věrnými katolíky a tuto víru si na svých statcích chránili.³¹

Po husitských bouřích začala v oblasti západních Krkonoš vzrůstat obliba kališnického učení, zatímco ve východních Krkonoších se až do nástupu Luthera udrželo katolictví. Když se dala do chodu reformace, přešla takřka celá katolická církevní struktura středních a východních Krkonoš k luterské reformaci, včetně kněží i laiků. V západních Krkonoších se prosazovalo kališnictví, Jednota bratrská a do jisté míry i luteránství.³²

²⁸ Srov. FLOUSEK, Jiří, et al. *Krkonoše*, s. 523.

²⁹ Tamtéž, s. 523.

³⁰ Srov. SOMMER, Johann Gottfried. *Das Königreich Böhmen*, s. 175.

³¹ Srov. FLOUSEK, Jiří, et al. *Krkonoše*, s. 524.

³² Tamtéž, s. 525.

Po třicetileté válce vnikla z důvodu lepší správy české církevní provincie a účinnějšího prosazování katolické víry na úkor reformace nová biskupství v Litoměřicích (1655) a v Hradci Králové (1664). Jak píše Hrubý, „zřízení nové diecéze ve východních Čechách představovalo nezbytnou podmínku obnovy katolického života.“³³

Území nových biskupství vytyčovaly fary litoměřického a hradeckého kraje. V oblasti západních Krkonoš byly v této souvislosti stanoveny hranice mezi litoměřickou a hradeckou diecézí přibližně na řece Jizeře. Takže např. farnost Vysoké nad Jizerou přešla z pražské arcidiecéze pod litoměřickou diecézi, zatímco farnost Poniklá byla přiřčena do diecéze královéhradecké, s níž sdílí svůj osud až do dnešních dnů.³⁴

Hranice nové královéhradecké diecéze, jejímž prvním biskupem se stal Matouš Ferdinand Sobek z Bilenberka, byly vymezeny územím historického hradeckého kraje. Samotný Hradec Králové se stal městem biskupským a tamější farní chrám byl povýšen na katedrálu s kapitulou o šesti kanovnících. Diecéze zahrnovala na území hradeckého kraje jeden arciděkanát (Hradec Králové), 63 obsazených far, 10 neobsazených far, 43 filiálních far, dvě jezuitské koleje (Hradec Králové, Jičín), tři kláštery (Hradec Králové: minorité, Valdice: kartuziáni, Broumov: benediktini). K tomu došlo k výměně chrastické a vejvanovické fary za fary v Sadské, Poděbradech a Číněvsi, jež připadly pražské arcidiecézi. Nicméně po josefínských úpravách hranic se vrátily zpět do královéhradecké diecéze.³⁵

Již bylo psáno, že nová biskupství vznikla i z důvodu protireformačního boje, což souviselo se skutečností, že po Obnoveném zřízení zemském (1627 pro Čechy) nebyla jiná než katolická víra tolerována (s výjimkou židovského vyznání, jež bylo víceméně trpěné). Přitom Poniklá i celý okolní region byly v té době územím s výrazně dominující nekatolickou většinou. Od roku 1530 až do třicetileté války byli všichni majitelé jilemnického panství členy Jednoty bratrské.³⁶ Na branském panství, kam spadala Poniklá, až do roku 1606 vládli Valdštejnové, kteří byli sice katolíky, ale tolerantními. Následující držitel, Václav Záruba z Hustiřan, byl již členem Jednoty bratrské stejně jako Křinečtí z Ronova na sousedním jilemnickém panství.³⁷

Pobělohorské rekatolizační snahy v krkonošských horách a podhůří znesnadňovala blízkost reformatů silně zasaženého Slezska a snadné kontakty s tamější českou emigrací. Dalším kladem pro nekatolíky zdejší oblasti bylo i to, že branské panství po Bílé hoře načas

³³ Srov. HRUBÝ, Vladimír. *Královéhradecká diecéze: (diecéze - biskupství – biskupové, pohledy do minulosti církve na území královéhradecké diecéze)*. Hradec Králové, 1994, s. 27.

³⁴ Tamtéž, s. 23-30.

³⁵ Tamtéž, s. 30-31.

³⁶ Srov. LUŠTINEC, Jan. *Jilemnice*, s. 67.

³⁷ Tamtéž, s. 67-68.

spravoval pražský arcibiskup a kardinál Arnošt hrabě Harrach, který byl odpůrcem násilné rekatolizace.³⁸ Tento stav byl způsoben náhlým skolem devětadvacetiletého Otty Bedřicha hraběte Harracha v roce 1639. Právě tehdy se poručnictví, a tedy i spravování branského panství, za tehdy dvouletého Bedřichova syna Ferdinanda Bonaventury (1637–1706) chopil jeho strýc kardinál a arcibiskup pražský Arnošt Vojtěch hrabě Harrach (1598–1667).³⁹

Naproti tomu tvrdý rekatolizační postup Morzinů na sousedním vrchlabském panství vyústil roku 1651 až v povstání poddaných.⁴⁰ Pomalý postup rekatolizace dokresluje např. skutečnost, že ještě v roce 1651 se v poddanských seznamech uvádí, že v hoření části města Jilemnice bylo pouze 33 katolíků, z toho 20 sloužilo na tamním zámku. Soupis poddaných podle víry, který se uskutečnil v roce 1651, dokládá, že se na jilemnickém panství celkově ke katolickému vyznání přihlásila pouhá tři procenta obyvatel. Celkově byla v roce 1652 v hradeckém kraji, v jehož hranicích vznikla roku 1664 královéhradecká diecéze, obsazena pouze necelá polovina far.⁴¹

Dalším pobělohorským problémem byly útoky poddaných z branského a jilemnického panství do Slezska (např. po vrchlabském povstání uteklo 1087 osob)⁴² a také nedostatek katolických duchovních. V období kolem poloviny 17. století spravoval celé panství jilemnické, branské, vrchlabské, lomnické a k tomu část panství kumburského jediný kněz, a to Salomon Ries.⁴³ Není pochyb o tom, že systematická pastorační práce byla takřka nemožná a bohoslužby se v jednotlivých vsích konaly spíše výjimečně. V některých farnostech tak neviděli kněze klidně i celý rok. Dokonce i město Jilemnice v roce 1662 píše kardinálu Harrachovi, že kněz z Horní Branné se k nim dostává jen zřídka a že i ve výroční svátky zůstávají bez kněze.⁴⁴ Velkou posilou pro duchovní službu v krkonošských a podkrkonošských oblastech byly občasné misie, které vykonával např. řád kapucínů, jezuitů⁴⁵ či bosých augustiniánů.⁴⁶

Ke konci 17. století lze již hovořit o vítězství protireformace, byť velmi pozvolném. V roce 1721 církev přišla o pravomoc vést procesy proti tzv. kacířům a její úlohy se chopil stát. Ten dokonce začal zneužívat misionářů k vyšetřování kacířství, přičemž pro královéhradeckou diecézi byli určeni dva. Jedním byl v letech 1725 – 1726 a 1730 – 1733

³⁸ Srov. LUŠTINEC, Jan. *Jilemnice*, s. 68.

³⁹ Tamtéž, s. 50.

⁴⁰ Srov. FLOUSEK, Jiří, et al. *Krkonoše*, s. 525-526.

⁴¹ Srov. HRUBÝ, Vladimír. *Královéhradecká diecéze*, s. 27-30.

⁴² Srov. FLOUSEK, Jiří, et al. *Krkonoše*, s. 526.

⁴³ Srov. LUŠTINEC, Jan. *Jilemnice*, s. 69-70.

⁴⁴ Srov. FLOUSEK, Jiří, et al. *Krkonoše*, s. 526.

⁴⁵ Tamtéž, s. 525.

⁴⁶ Srov. LUŠTINEC, Jan. *Jilemnice*, s. 70.

také známý P. Antonín Koniáš. Po roce 1764 byl dokonce počet misionářů pro královéhradeckou diecézi rozšířen ze dvou na čtyři. I to svědčí o velmi obtížném průběhu rekatolizace v této diecézi, zvláště v příhraničních regionech.⁴⁷

Odpor poddaných byl postupem času zlomen a katolických duchovních i nových far začalo přibývat (např. za biskupa Heřmana Hannibala hraběte z Blümegenu (1764 – 1774) jich bylo v diecézi založeno dvacet).⁴⁸ Za hraběte Tomáše Aloise Raimunda Harracha (panství spravoval v letech 1706-1742) byly na panství obsazeny doposud většinou prázdné fary a byla postavena řada nových kostelů.⁴⁹ Roku 1721 nechal postavit i faru v Poniklé.⁵⁰ Lze vytušit, že do té doby byla farnost spravována z Horní Branné podobně jako Jilemnice⁵¹ či Horní Štěpanice.⁵² V té době vzniká také řada soch (jmenovitě barokní socha sv. Jana Nepomuckého v Poniklé), kaplí a křížů, které dosvědčují, že katolická víra postupně zapouštěla pevné kořeny.⁵³

Přesto se, zejména ve výše položených, odlehlých či špatně dostupných oblastech jako např. v Křížlicích, Roudnici a Valteřicích, udržel značný počet tajných nekatolíků. A jelikož se po vydání tolerančního patentu v roce 1781 na jilemnickém panství celkově přihlásilo k augsburskému vyznání 950 evangelíků, mohl v Křížlicích vzniknout jeden z nejstarších novodobých evangelických sborů v českých zemích, kde již v roce 1783 uvítali po dlouhé době prvního evangelického duchovního Štěpána Šimka.⁵⁴

Za biskupa Jana Leopolda rytíře Haye (1780 – 1794) potvrdil roku 1784 papež Pius VI. rozšíření královéhradecké diecéze o Čáslavský a Chrudimský kraj na úkor arcidiecéze pražské.⁵⁵ Za biskupa Haye došlo rovněž k rozdělení diecéze na čtyřadvacet vikariátů rozdělených dle jednotlivých krajů. V Hradeckém kraji vzniklo vikariátů sedm, a to hradecký, jaroměřský, náchodský, nekořský, rychnovský, trutnovský a třebechovický. V kraji Čáslavském pět, a to vikariát kutnohorský, lipnický, soutecký, německobrodský a žlebský. Chrudimský kraj zahrnul vikariátů sedm, a to vysokomýtský, chrastecký, chrudimský, lanškrounský, pardubický, poličský a skutečský. Zbýlých pět vikariátů zahrnoval Bydžovský kraj, jednalo se o vikariát vrchlabský, jičínský, novobydžovský, petrovický a poděbradský.

⁴⁷ Srov. HRUBÝ, Vladimír. *Královéhradecká diecéze*, s. 41-45.

⁴⁸ Tamtéž, s. 45.

⁴⁹ Srov. FLOUSEK, Jiří, et al. *Krkonoše*, s. 527.

⁵⁰ Srov. SOMMER, Johann Gottfried. *Das Königreich Böhmen*, s. 175.

⁵¹ Srov. FLOUSEK, Jiří, et al. *Krkonoše*, s. 526.

⁵² Srov. SOMMER, Johann Gottfried. *Das Königreich Böhmen*, s. 175.

⁵³ Srov. FLOUSEK, Jiří, et al. *Krkonoše*, s. 527.

⁵⁴ Tamtéž, s. 532.

⁵⁵ Srov. SRP, Zdeněk. *Královéhradecké biskupství v proměnách staletí*. Hradec Králové, 2005, s. 72.

Obec Poniklá, jež náležela do Bydžovského kraje, našla své místo ve vikariátu vrchlabském.⁵⁶

K dalšímu rozdělení vikariátů došlo v roce 1837 na popud biskupa Karla Boromejského Hanla svobodného pána z Kirchtreu (1831 – 1874). Toto nové prozítkelné členění se stalo základem budoucí církevní organizace.⁵⁷ Zatímco některé vikariáty zanikly, jiné byly založeny. Jejich celkový počet se snížil ze čtyřiaadvaceti na čtrnáct. Z původních zůstaly vikariáty hradecký, náchodský, rychnovský, trutnovský, kutnohorský, německobrodský, chrudimský, pardubický, jičínský a poděbradský. Nově vznikl vikariát litomyšlský, humpolecký, ústeckoorlický a jilemnický. Přičemž jilemnický vikariát nově zahrnul část vrchlabského vikariátu i s farností Poniklá, jež od té doby (s výjimkou období existence Protektorátu Čechy a Morava) dosud náleží do jilemnického vikariátu.⁵⁸

1.5 Dějiny obce a farnosti Poniklá v rámci štěpanického (branského) a jilemnického panství

1.5.1 Od první zmínky

První datovaná zmínka o obci Poniklá pochází z roku 1352, tehdy byl jejím majitelem Heník z Valdštejna. Je však reálný předpoklad, že její historie sahá o něco hlouběji (jeden neověřený zdroj dokonce uvádí první zmínku již roku 1241)⁵⁹. Nicméně obec slaví jako první úřední a historicky přesný rok první písemné zmínky rok 1354, kdy je zde uvedeno první známé jméno obyvatele této obce, a to faráře Martina z Poniklé. O něco později roku 1384⁶⁰ je v soupisu pražské arcidiecéze doložen i zdejší farní kostel zasvěcený svatému Mikuláši.⁶¹

Obyvatelé si v té době ještě těžce podmaňovali okolní krajinu – poráželi stromy ze zdánlivě nekonečných krkonošských hvozdu, na mýtinách pásli dobytek a začali obdělávat půdu. Přičemž s přibývajícím počtem lidí postupovala kolonizace výše a výše do hor.⁶² K řemeslu a zemědělství se již počátkem 15. století v Poniklé přidružuje důlní činnost. Počet zdejších šachet se odhaduje na minimálně třicet.⁶³ Těžila se zde železná ruda, která se

⁵⁶ Srov. HRUBÝ, Vladimír. *Královéhradecká diecéze*, s. 54.

⁵⁷ Srov. SRP, Zdeněk. *Královéhradecké biskupství*, s. 83-84.

⁵⁸ Srov. HRUBÝ, Vladimír. *Královéhradecká diecéze*, s. 73.

⁵⁹ Tento rok uvádí doktor Václav Mattauch, který čerpal z neurčeného archivního pramene z Jablonce nad Nisou. Srov. PETERKA, Oldřich. *Pamětní listy*, s. 4.

⁶⁰ Srov. SOMMER, Johann Gottfried. *Das Königreich Böhmen: statistisch-topographisch dargestellt von Johann Gottfried Sommer. Bd. 3, Bidschower Kreis*. Prag, 1835, s. 175.

⁶¹ Srov. PETERKA, Oldřich. *Pamětní listy*, s. 4.

⁶² Srov. LUŠTINEC, Jan. *Historický vývoj*, s. 4.

⁶³ Srov. PETERKA, Oldřich. *Pamětní listy*, s. 5.

zpracovávala ve Štěpanicích, později v Hrabačově, kde se nalézaly říční hamry,⁶⁴ a nakonec v železárnách v Arnoštově (dnes součást obce Horní Sytová), jež byly založeny v roce 1754.⁶⁵ Největšího rozkvětu dosáhla zdejší těžba v 17. a 18. století. Krom železné rudy se v Poniklé v menší míře těžil i grafit.⁶⁶ Na palivo do železáren pochopitelně sloužilo dřevo, jež se hojně těžilo ve zdejších lesích. Na druhou stranu je nutno podotknout, že těžba dřeva na branském panství byla regulována speciálním výnosem již od roku 1642.⁶⁷

Důlní činnost byla s obcí spjata na několik století. I proto začala užívat již v 18. století obec znak⁶⁸ rumpálu s okovem a šachticí.⁶⁹

1.5.2 16. století

Z 16. století se k obci váží záznamy z tzv. kroniky „Jindráčkova“ statku. Ty říkají, že robotní povinnosti nebyly pravidelné, protože chod panských dvorů a podniků stíhali plnit poddaní z okolí šlechtických statků. Ponikelští plnili např. daleké potažní povinnosti mimo panství, a to až do Jičina či Mladé Boleslavi. Jednou za tři roky v červnu také museli svážet seno z nejdříve položených krkonošských luk. Během zimy se pak na saních svážela vytěžená železná ruda ze zdejších dolů a na jaře se zase muselo do Horní Sytové plavit dřevo.⁷⁰ Ponikelští poddaní také museli na podzim panstvu nahánět zvěř a přes zimu vykrmovat panské kozy a spřádat len.⁷¹ Mezi „méně“ tíživé povinnosti patřila „*každoroční hrouda másla z každé krávy, velikonoční vejce, pouťový koláč, desátek z ovesných a žitných mandelů, posvícenský bochník chleba a vánoční „oblač“ lnu pro kněze.*“⁷²

V roce 1555 přibyl do roubené zvonice nacházející se poblíž kostela zvon darovaný panem Janem z Valdštejna.⁷³ Ten nese dva nápisy. První z nich říká: „*Tento zvon slit jest ke cti a chvále Pánu leta Páně MDXXXXV.*“ Druhý nápis pravý: „*Buohu vssemohuczemu a nebeské hryssy od Petra z Mladé Boleslavi.*“ Tento zvon jako jediný přečkal válečné

⁶⁴ Srov. PETERKA, Oldřich. *Pamětní listy*, s. 5.

⁶⁵ Srov. LUŠTINEC, Jan. *Historický vývoj*, s. 8.

⁶⁶ Srov. NOVÁK, Jan. *Ponikelské podzemí* [online]. [cit. 2011-02-03]. URL: <<http://www.speleo-ponikla.wz.cz/>>.

⁶⁷ Srov. LUŠTINEC, Jan. *Historický vývoj*, s. 8.

⁶⁸ Znak byl obci Poniklá oficiálně schválen Parlamentem České republiky 4. června 1998. Podoba znaku je taková, že na červeném štítě je černostříbrně kvádrovaná šachta rumpálu s vytaženým okovem. Vše s modrým kováním. Srov. Obec Poniklá. *Oficiální znak a prapor obce* [online]. [cit. 2011-02-03]. URL: <<http://www.ponikla.cz/kojaks5/index.php?nabidka=clanky/nahled.php&id=8>>.

⁶⁹ Srov. PETERKA, Oldřich. *Pamětní listy*, s. 5.

⁷⁰ Srov. FLOUSEK, Jiří, et al. *Krkonoše*, s. 454.

⁷¹ Srov. PETERKA, Oldřich. *Pamětní listy*, s. 5.

⁷² Tamtéž, s. 6.

⁷³ Tamtéž, s. 7.

rekvizice, a tak ho na kostelní věži můžeme spatřit dodnes. Jeho výška činí 0,66 m a průměr 0,99 m.⁷⁴

1.5.3 17. století

Roku 1601 daroval Adam mladší z Valdštejna do ponikelské zvonice zvon, který svoji velikostí předčil zvon předchozí.⁷⁵ Jeho výška činila 0,81 m a průměr 1,08 m. Ve vrchní části byl pod ozdobnou bordurou (tj. lemem) nápis: „*Pokřikujte Hospodinu všichni obyvatelé země, služte Hospodinu s veselím.*“ Pod nápisem se nacházela jména Adama mladšího z Valdštejna (u jména navíc stála písmena BMJRR) a Alžběty Valdštejnové z Valdštejna i s jejich erby. Na další straně pod druhou bordurou byl německý nápis: „*Also hat Gott die Welt geliebt, dass er ihr gab seinen eingeboren Sohn, auf dass alle, die an ihn glauben, nicht verloren werden, sondern das ewige Leben habet.*“ Pod textem se pak skvěl obraz Kalvárie – Kristus na kříži a pod ním Panna Marie s apoštolem Janem. Poslední nápis na tomto zvonu pravil: „*Tento zvon je slit k záduší Ponikelskému léta 1601. Jest smluven skrze urozeného pána Jana Bludinu z Fialového Kamene, úředníka panství Štěpanického.*“⁷⁶

O dvaadvacet let později roku 1623 se počet zvonů rozšířil na tři, a to díky pánu Václavu mladšímu Zárubovi z Hustiřan.⁷⁷ Byl ze zvonů nejmenší. Jeho výška činila 0,60 m a průměr 0,765 m. Nápis kolem jeho hoření části zněl: „*Volej, nepřestávej, jako trouba povyš hlasu, zvěstuj lidu mému mrzkosti jich. Léta 1623.*“ Krom toho byl na zvonu obraz Kalvárie podobný jako na předchozím zvonu. Navíc pak písmena „W. M. Z.“ a erb.⁷⁸

K těmto dvěma zvonům, jež byly bohužel zrekvírovány v 1. světové válce, přibyl později roku 1888 do sanktusové vížky nad presbytářem ještě malý umíráček. Ten se zachoval do dnešních dnů.⁷⁹

Luštinec charakterizuje situaci na branském panství v sedmnáctém století jako snahu o stabilizaci a vyrovnávání se s důsledky třicetileté války, jež zdejší region tvrdě zasáhla. Nicméně konstatuje, že tyto snahy byly naplněny jen zčásti.⁸⁰ Po násilné smrti Albrechta z Valdštejna v roce 1634 bylo území jeho slavné „terra felix“ otevřeno vpádům cizích vojsk. Téhož roku vpadli na Jilemnicko Švédové, kteří vypálili Jilemnic i s okolními obcemi. Takovéto devastující výpravy se do konce třicetileté války ještě několikrát zopakovaly. Je

⁷⁴ Srov. Farní archiv v Jablonci nad Jizerou. Pamětní kniha Poniklé fary, s. 98.

⁷⁵ Srov. PETERKA, Oldřich. *Pamětní listy*, s. 7.

⁷⁶ Srov. Pamětní kniha Poniklé fary, s. 98.

⁷⁷ Srov. PETERKA, Oldřich. *Pamětní listy*, s. 7.

⁷⁸ Srov. Pamětní kniha Poniklé fary, s. 98.

⁷⁹ Tamtéž, s. 56.

⁸⁰ Srov. LUŠTINEC, Jan. *Jilemnice*, s. 50.

známo, že ještě v roce 1646 byla vypálena Horní Branná. V bezprostředním okolí Jilemnice zanikla v důsledku války vesnice Javorek a celé městečko Purklín.⁸¹ Jak dopadla v tomto směru Poniklá není přesně známo. Nicméně berní rula v roce 1654 uvádí v Poniklé 25 obydlených statků a 3 pusté.⁸²

17. století znamenalo pro ponikelskou farnost zlom. Po Bílé hoře musel opustit vesnici evangelický kněz, což pro zdejší převážně protestantské obyvatelstvo představovalo pohromu. První katolická mše svatá v pobělohorské době se v Poniklé dle poznámky na desce staré bible zdejšího obyvatele Josefa Jirouše slavila až 21. září 1658 na svátek sv. Matouše. Proto se od těch dob v Poniklé slaví posvícení na sv. Matouše či v následující neděli po tomto svátku.⁸³

Roku 1682 došlo ke stavbě nového zděného barokního kostela.⁸⁴ Stávající dřevěný byl téhož roku zbořen.⁸⁵ Stalo se tak v době, kdy branské panství spravoval Ferdinand Bonaventura hrabě Harrach (1637–1706).⁸⁶ Nový kostel byl prozatím postaven bez věže a jako zvonice mu sloužila dosavadní roubená zvonice stojící samostatně opodál.⁸⁷

V 17. století Poniklá proslula zpracováním lnu a tkaním plátna, jež šlo ve značné míře na vývoz.⁸⁸ Pro rok 1691 je znám nejstarší údaj o počtu obyvatel obce, který činil 520 osob.⁸⁹

1.5.4 18. století

Na počátku 18. století, roku 1701, došlo ke sjednocení jilemnického a branského panství pod vládou Ferdinanda Bonaventury hraběte Harracha (1637-1706).⁹⁰ Za Ferdinandova nástupce Aloise Tomáše Raimunda hraběte z Harrachu (1669–1742),⁹¹ který proslul mimo jiné založením slavné sklárny v Novém Světě (nyní součásti města Harrachov) v roce 1712,⁹² byla v obci roku 1721 postavena budova fary.⁹³ Je možné, že než došlo k tomuto počínání, tak od doby, kdy byl Poniklou nucen opustit protestantský kněz,⁹⁴ byla

⁸¹ Srov. LUŠTINEC, Jan. *Jilemnice*, s. 13.

⁸² Srov. PETERKA, Oldřich. *Pamětní listy*, s. 7.

⁸³ Srov. Pamětní kniha Poniklé fary, s. 99.

⁸⁴ Srov. PETERKA, Oldřich. *Pamětní listy*, s. 7.

⁸⁵ Srov. SOMMER, Johann Gottfried. *Das Königreich Böhmen*, s. 175.

⁸⁶ Srov. LUŠTINEC, Jan. *Jilemnice*, s. 50.

⁸⁷ Srov. PETERKA, Oldřich. *Pamětní listy*, s. 7.

⁸⁸ Tamtéž, s. 7.

⁸⁹ Srov. PETERKA, Oldřich. *Pamětní listy*, s. 7.

⁹⁰ Srov. LUŠTINEC, Jan. *Jilemnice*, s. 50.

⁹¹ Tamtéž, s. 51.

⁹² Srov. LUŠTINEC, Jan. *Historický vývoj*, s. 8.

⁹³ Srov. SOMMER, Johann Gottfried. *Das Königreich Böhmen*, s. 175.

⁹⁴ Srov. PETERKA, Oldřich. *Pamětní listy*, s. 7.

farnost spravována z Horní Branné podobně jako Jilemnice⁹⁵ či Horní Štěpanice.⁹⁶ U Horních Štěpanic se v Sommerově topografii vysloveně píše, že než tam byla téhož roku 1721 postavena fara, byl tamější kostel filiálním k Horní Branné. U Poniklé tento údaj chybí.⁹⁷ Z tohoto důvodu je pravděpodobné, že zatímco se Horní Štěpanice staly farností filiální, mohla být Poniklá vedena pouze jako neobsazená farnost.⁹⁸

Co se školství týče, prvním písemně doloženým učitelem v Poniklé je roku 1725 Jan Fišera, ale ten učil žáky po domech. První škola vznikla v roce 1738 v chalupě „U Jírů“, kterou obec pro tento účel zakoupila.⁹⁹ Mimochodem Sommer ve své topografii z roku 1835 uvádí, že se fara a i škola nachází pod biskupským patronátem.¹⁰⁰ A právě v této první škole učil i Václav Rychlovský, jehož syn Jan se stal jedním z nejslavnějších ponikelských rodáků, přinejmenším na poli církevním.¹⁰¹

Dle farní kroniky se manželům Václavu a Barboře Rychlovským, sezdaným 26. listopadu 1743, dne 24. prosince 1752 narodil druhorozený syn Jan Alexius Rychlovský.¹⁰² Jan vystudoval jezuitské gymnázium v Jičíně, načež následovalo studium filosofie a bohosloví v Praze. Poté se stal kaplanem a farářem v Opočně. V roce 1796 byl ustanoven kanovníkem a českým kazatelem v katedrále svatého Víta v Praze. Roku 1807 byl povýšen na doktora teologie. Arcibiskup Salm jej později jmenoval sufragánem a papež Pius VII. titulárním biskupem termienským¹⁰³ (něm. Thermien)¹⁰⁴ a pomocným světícím biskupem pražským.¹⁰⁵ V této úloze údajně zachránil stříbrný oltář sv. Jana Nepomuckého před zrekvírováním.¹⁰⁶ Biskup Rychlovský proslul jako vynikající kazatel, varhaník, spisovatel a vlastenec.¹⁰⁷ Ještě za svého života vydal některá svoje kázání, např. *Dvě kázání o povinnosti k chudým v neděli 3. a 4. po sv. Duchu držána* či *Kázání na Veliký pátek o obrácení lotra*. Po jeho smrti vydal křížovnický farář Florián Milčinský všechna jeho kázání

⁹⁵ Srov. FLOUSEK, Jiří (ed.) et al. *Krkonoše*, s. 526.

⁹⁶ SOMMER, Johann Gottfried. *Das Königreich Böhmen*, s. 175.

⁹⁷ Tamtéž, s. 175.

⁹⁸ Srov. HRUBÝ, Vladimír. *Královéhradecká diecéze*, s. 31.

⁹⁹ Srov. PETERKA, Oldřich. *Pamětní listy*, s. 8.

¹⁰⁰ Srov. SOMMER, Johann Gottfried. *Das Königreich Böhmen*, s. 175.

¹⁰¹ Srov. PETERKA, Oldřich. *Pamětní listy*, s. 8.

¹⁰² Srov. Pamětní kniha Poniklé fary, s. 166.

¹⁰³ Srov. *Ottův slovník naučný : ilustrovaná encyklopaedie všeobecných vědomostí*. Díl 22. Praha, 1904, s. 422.

¹⁰⁴ Srov. SOMMER, Johann Gottfried. *Das Königreich Böhmen*, s. 175.

¹⁰⁵ Srov. Pamětní kniha Poniklé fary, s. 166.

¹⁰⁶ Když se totiž po napoleonských válkách vyprázdnila státní pokladna a rakouská vláda hledala další finanční zdroje, uchylovala se i k rekvizicím předmětů z drahých kovů. Takto měl prý skončit i stříbrný oltář svatého Jana Nepomuckého, jenž se nalézal a dodnes nalézá v katedrále svatého Víta, Václava a Vojtěcha v Praze. Biskup Rychlovský, který byl v této katedrále od roku 1796 kanovníkem, neváhal a intervencemi na nejvyšších místech se zasloužil, aby toto nádherné umělecké dílo bylo zachováno i pro budoucí generace. Srov. PETERKA, Oldřich. *Pamětní listy*, s. 9.

¹⁰⁷ Srov. PETERKA, Oldřich. *Pamětní listy*, s. 9.

ve jedenáctidílné řadě pod názvem *Nedělní, sváteční a příležitostná kázání J. Rychlovského* a k tomu závěrečný dvanáctý díl *Čtvero kázání ze zbytků*.¹⁰⁸ Ve farní kronice se uvádí, že jedenáct svazků jeho kázání se nacházelo ve zdejší farní knihovně.¹⁰⁹

Z období 18. století pochází jedny z nejstarších ponikelských tzv. záklopových prkének, která se nacházela v poloze kolmo k vrchní části lomenice krytá šikmou stříškou zvanou kabřinec. V dnešní době jsou již vzácným architektonickým prvkem, ale zároveň i dokladem tehdejší lidové zbožnosti. Obvykle nesla údaje jako datum stavby chalupy, jméno stavitele, požehnutí či morální apel.¹¹⁰ Např. nápis na „Tomášově“ statku nese následující text:

„Pochwalen bud Ježjss Kristus až na wieki. Deg Buh sstiesti domu tomu, wistawiel sem newjm komu. Kdo w nim po mnie bidleti bude, mnoho milosti od Pana Boha nabude, bude-li se Pana Boha báti a Jeho swatá přikázánj zachowáwati. Toto stawenj wizdwiżeno gest s pomoci Bożj a s nákladem poctiwého muže Rudolfa Tomásse Anno 1762 dne 12. czervna.“¹¹¹

Do dnešních dnů se takovýchto záklopových prkének i s texty na území obce „in situ“ zachovalo kolem deseti.

Co se týče ekonomické situace sledovaného regionu, prospělo ji jednak sjednocení panství a také účinné vrchnostenské zásahy do života poddaných i do podnikání. Slibný rozvoj, byť přibrzděný sedmiletou válkou, se odrazil na vzestupu počtu obyvatel a také na postupném drobení zemědělských pozemků.¹¹² Luštinec k tomu píše:

„Protože na jilemnickém panství dominovalo lesní hospodářství, polní mělo spíše druhořadou úlohu, bylo zde potřeba pracovní síly při běžných robotních povinnostech o něco nižší než v úrodném vnitrozemí. Určitý její přebytek vytvářel vhodné podmínky pro rozmach obchodního, řemeslného, a zvláště manufakturního podnikání.“¹¹³

Takovýto přebytek sil zažívala pravděpodobně i obec Poniklá, což se o století později odrazilo na bouřlivém rozvoji zdejší průmyslové výroby, o které bude ještě později řeč.

Aloise Tomáše Raimunda hraběte z Harrachu (1669 – 1742) vystřídal po jeho smrti syn Bedřich August Gervasius Protasius (1696 – 1749), který pro svoji politickou zaneprázdněnost pověřil správou panství skvělého hospodáře hraběte Františka Karla Rudolfa von Sweerts-Sporcka (1688–1757). Po Bedřichovi převzal rodovou štafetu Arnošt Quido (1723– 1783), který proslul jako lidumil. Zvláště po sedmileté válce, kdy zajišťoval svým

¹⁰⁸ Srov. *Ottův slovník naučný*. Díl 22., s. 422.

¹⁰⁹ Srov. Pamětní kniha Poniklé fary, s. 166.

¹¹⁰ Srov. PETERKA, Oldřich. *Pamětní listy*, s. 10.

¹¹¹ Tamtéž, s. 10.

¹¹² Srov. LUŠTINEC, Jan. *Jilemnice*, s. 14.

¹¹³ Tamtéž, s. 52.

zbídačeným poddaným lékařskou i materiální pomoc.¹¹⁴ Dále výslovně nařídil úředníkům a farářům, aby co nejspravedlivěji a nejsvědomitěji zastávali své úřady.¹¹⁵ Hrabě Arnošt se na svém panství zasloužil o rozvoj železářství, sklářství, lesnictví, plavení dřeva, zemědělství a plátenictví. Právě za něho se na Jilemnicku začala prást nejjemnější lněná příze na světě a zdejší plátenictví dosáhlo obrovského věhlasu.¹¹⁶ V roce 1751 hrabě obnovil činnost v prastarých důlních dílech na Staré hůře v tzv. ponikelských horách, jež se táhly od Poniklé až k Jestřabí. Přičemž artefakty nalezené v těchto starých štolách byly datovány nejpozději do 2. pol. 16. století.¹¹⁷ V souvislosti s příslibem dostatku železné rudy v okolí starých dolů v Poniklé založil hrabě Arnošt roku 1754 v nedalekém Arnoštově železářnu. Není bez zajímavosti, že vyráběné železo posloužilo i na výstavbu pevností v Josefově a Hradci Králové.¹¹⁸

Roku 1775 došlo k selskému povstání ve Rtyni v Podkrkonoší, které se brzy rozšířilo i na jilemnické panství. Povstání se musel zúčastnit i ponikelský občan Michal Tomíček (budoucí rychtář). Když povstalci táhli kolem, hrozili, že s nimi musí jít z každého stavení alespoň jeden muž, jinak dům zapálí. Tomíčkově se však podařilo již v nedaleké Přívlace (nyní součást obce Poniklá) ukryt v jednom chlévě a poté, co rebelanti odtáhli směrem k Vysokému nad Jizerou, se vrátil zpět domů. Povstání bylo sice vojensky potlačeno, ale zajisté přispělo k urychlenějšímu zrušení nevolnictví, ke kterému došlo již roku 1781 Josefem II.¹¹⁹

Ke konci 18. století již dostali poddaní na panství Harrachů na výběr, zda se rozhodnou pro robotu či pro finanční odvody.¹²⁰

1.5.5 19. století

Nový rozmach těžby železné rudy v Poniklé, který odstartoval hrabě Arnošt, trval zhruba do roku 1820, kdy mezitím na pozemcích ponikelských poddaných vznikla řada dolů, jmenovitě doly Arnoštův, Josefův, Všech svatých, Antonínův, Dolní Antonínův, Karlův, Panny Marie Pomocné, Jakubův, Jana Nepomuckého, Eleonory, Martinův, Jana Baptisty a Václavův. Jednotlivé doly, jak je patrné, nesly jména světců, kteří jakožto patroni měli zaštitit ochranu horníků při jejich nebezpečném povolání. Nebezpečnost zvyšovala skutečnost, že

¹¹⁴ Srov. LUŠTINEC, Jan. *Jilemnice*, s. 51.

¹¹⁵ Tamtéž, s. 52.

¹¹⁶ Srov. LUŠTINEC, Jan. *Jilemnice*, s. 52.

¹¹⁷ Srov. FLOUSEK, Jiří, et al. *Krkonoše*, s. 453.

¹¹⁸ Srov. LUŠTINEC, Jan. *Historický vývoj*, s. 8.

¹¹⁹ Srov. PETERKA, Oldřich. *Pamětní listy*, s. 8-9.

¹²⁰ Srov. LUŠTINEC, Jan. *Jilemnice*, s. 59.

většina „nových“ dolů šla ve stopách starších děl. Přičemž těžila především části, které původní horníci nechali stát z bezpečnostních důvodů jako tzv. pilíře.¹²¹

Po smrti Arnošta Quida se rodových povinností ujal jeho syn Jan Nepomuk Arnošt (1756-1829).¹²² Hned zkraje jeho vlády vstoupil roku 1789 v platnost tzv. josefínský katastr, který vůbec poprvé evidoval veškerou zemědělskou půdu a zavedl číselnou evidenci domů a parcel.¹²³ Za Jana Nepomuka Arnošta došlo k vrcholnému rozkvětu plátenictví a lnářství. Rozvoj zaznamenávalo i železářství, sklářství a lesnictví.¹²⁴

Rok 1804 se stal pro ponikelskou farnost obzvláště významným. Tehdy byla k přední části kostela přistavěna zděná věž. V jejím horním podlaží byl umístěn hodinový stroj s ciferníky na všechny světové strany a také sem byly přemístěny všechny zvony z původní roubené zvonice. Ta brzy nato zcela zanikla.¹²⁵

Na počátku 19. století v Poniklé pomalu ustává těžba železných rud, byť Sommer se ve své topografii ještě roku 1835 zmiňuje, že se jí v menší míře ponikelské obyvatelstvo věnuje.¹²⁶ Arnoštovská huť nakonec doplatila na vysoké ceny dřeva, na němž byla ve formě dřevěného uhlí zcela závislá. Její provoz byl čím dál méně rentabilní, pročež ji roku 1845 Harrachové na šest let pronajali Johannu Zinneckrovi z Maršova. Ten v železárně roku 1848 ukončuje činnost, kterou stvrzuje její vyhoření v roce 1850, čímž definitivně končí i historie ponikelského dolování železné rudy.¹²⁷

Pro zajímavost uvádím, že v letech 1751–1837 vytěžili havíři v Poniklé přes 1 000 000 centýřů, tedy přes 56 000 tun železné rudy o obsahu 20–30% železa, tj. zhruba 14 000 tun čistého železa.¹²⁸ Nicméně hornictví v obci ještě zhruba do roku 1910 přetrvává, a to díky hlubinné těžbě křemičitého písku. Z něho se vyráběl prostředek na mytí nádobí, jenž byl pod názvem FREPON (složeno ze slov František Řehořek Poniklá) distribuován až na Ostravsko.¹²⁹

Dne 21. října 1823 vypukl v ponikelské škole požár od lnu, který paní Lieserová (manželka učitele) sušila ve třídě na kachlových kamnech. Čtyřicet dětí utrpělo

¹²¹ Srov. FLOUSEK, Jiří, et al. *Krkonoše*, s. 453.

¹²² Srov. LUŠTINEC, Jan. *Jilemnice*, s. 53.

¹²³ Srov. PETERKA, Oldřich. *Pamětní listy*, s. 9.

¹²⁴ Srov. LUŠTINEC, Jan. *Jilemnice*, s. 53.

¹²⁵ Srov. PETERKA, Oldřich. *Pamětní listy*, s. 11.

¹²⁶ Srov. SOMMER, Johann Gottfried. *Das Königreich Böhmen*, s. 175.

¹²⁷ Srov. FLOUSEK, Jiří, et al. *Krkonoše*, s. 454.

¹²⁸ Srov. NOVÁK, Jan. *Ponikelské podzemí* [online].

¹²⁹ Tamtéž.

popáleniny, na něž tři zemřely (mezi nimi i syn učitele Liesera) a jeden chlapec oslepl na jedno oko.¹³⁰

K roku 1824 je v Poniklé uvedeno již na 200 usedlostí, přičemž hlavní obecní cesta vedla z údolí kákovského potoka kolem rudných dolů k faře a pokračovala k osadě Zabylý, odkud dále směřovala k řece Jizeře.¹³¹ V roce 1825 si farníci nechali v kostele zbudovat Ignácem Predigerem pěkné varhany, které jsou zde k vidění dodnes.¹³²

Roku 1829 umírá Jan Nepomuk Arnošt a správy panství se ujímá František Arnošt hrabě Harrach (1799-1883). Tento muž proslul stavbou novogotického zámku Hrádku u Nechanic, nicméně za jeho hospodaření došlo na jilemnickém panství k úpadku plátenictví a železářství. Ten byl, dle Luštince, zapříčiněn především nástupem tovární výroby a také vyčerpáním surovinových zdrojů. Zároveň hned roku 1829 došlo k formálnímu sjednocení jilemnického a branského panství do fideikomisního panství Jilemnice.¹³³ V roce 1832 umírá v Poniklé 25 obyvatel na epidemii cholery¹³⁴ a o rok později je dostavěna největší hospodářská usedlost v obci tzv. „Krejčův“ statek, vzácná památka lidové architektury s lomenicí tzv. lomnického typu, která se zachovala do dnešních dnů.¹³⁵ Sommer v této době (1835) v Poniklé uvádí jeden mlýn a jednu pilu.¹³⁶ Dle Peterky z ponikelského mlýna pocházeli předkové známého politika JUDr. Ladislava Riegra.¹³⁷

Roku 1848 byly zrušeny patrimoniální úřady a poddanská města získala nezávislost.¹³⁸ Robotní povinnost byla mimochodem na panstvích Harrachů zrušena Františkem Arnoštem již 1. července 1848.¹³⁹

V roce 1849 zaniká Bydžovský kraj, který je ale o pět let později, v roce 1854, obnoven pod názvem kraj Jičínský.¹⁴⁰ V této době již ve zdejším regionu probíhá postupný vzestup průmyslové výroby. Z Mladkova se roku 1856 začala razit proti proudu Jizery nová silnice, jež zlepšila spojení s Vysokým nad Jizerou.¹⁴¹ Mezitím v roce 1855 se Jilemnice stala okresním městem, pod jehož působnost spadala i obec Poniklá.¹⁴² Okresním městem

¹³⁰ Srov. PETERKA, Oldřich. *Pamětní listy*, s. 11.

¹³¹ Srov. PETERKA, Oldřich. *Pamětní listy*, s. 11.

¹³² Srov. UHLÍŘ, Václav. *Varhany královéhradecké diecéze*. Kostelní Vydří, 2007, s. 294.

¹³³ Srov. LUŠTINEC, Jan. *Jilemnice*, s. 53.

¹³⁴ Srov. PETERKA, Oldřich. *Pamětní listy*, s. 11.

¹³⁵ Tamtéž, s. 11.

¹³⁶ Srov. SOMMER, Johann Gottfried. *Das Königreich Böhmen*, s. 175.

¹³⁷ Srov. PETERKA, Oldřich. *Pamětní listy*, s. 12.

¹³⁸ Srov. LUŠTINEC, Jan. *Jilemnice*, s. 18.

¹³⁹ Tamtéž, s. 59.

¹⁴⁰ Srov. SEDLÁČEK, August. *Místopisný slovník historický království Českého*. Praha, 1909, s. 88.

¹⁴¹ Srov. PETERKA, Oldřich. *Pamětní listy*, s. 12.

¹⁴² Srov. LUŠTINEC, Jan. *Jilemnice*, s. 185.

Jilemnice zůstala (krom období Protektorátu) až do roku 1960. Jilemnický okres po svém rozšíření v roce 1868 zahrnoval 48 000 obyvatel.¹⁴³

Ve válečném roce 1866, kdy se odehrála slavná bitva u Hradce Králové, dolehla na Poniklou epidemie tyfu, jež si v obci vybrala daň v podobě 27 lidských životů.¹⁴⁴ Dle sčítání lidu měla Poniklá k 31. prosinci 1869 i s Novou Vsí 1586 obyvatel (z toho v Nové Vsi 141). Průměrný počet osob na jedno stavení činil sedm.¹⁴⁵

Ve druhé polovině 19. století vzniká v obci řada spolků. Roku 1864 to je ochotnický spolek Svornost (na něj později navázala Vzdělávací jednota Josef Jiří Kolár), v roce 1884 se do spolku sdružují zdejší hasiči a v neposlední řadě roku 1892 vzniká Tělovýchovná jednota Sokol Poniklá.¹⁴⁶ Krom toho je známo, že zde již minimálně v roce 1895 působil spolek vojenských vysloužilců.¹⁴⁷

1.5.6 Přelom 19. a 20. století

Roku 1875 je v katedrále Svatého Ducha slavnostně intronizován nový královéhradecký biskup Josef Jan Evangelista Hais (1875-1892), jenž nahradil svého předchůdce Karla Boromejského Hanla.¹⁴⁸ Haisův pozoruhodný přínos tkví mimo jiné v boji s diskriminací českého etnika v diecézi. Zrušil např. dosavadní praxi vyřizovat všechny písemnosti v německém jazyce. Od té doby musela biskupská konzistoř vyřizovat korespondenci v jazyce, v jakém byla podána.¹⁴⁹

V roce Haisova nástupu na biskupský stolec vzniká pár desítek metrů od ponikelského kostela na návsi jednopatrová obecná škola.¹⁵⁰ V jejím vestibulu jsou dochovány dvě rozměrné malby z roku 1885 znázorňující mapu ponikelského katastru a jeho okolí od učitele a spisovatele Josefa Šíra, který v Poniklé několik let vyučoval.¹⁵¹

V roce 1883 umírá hrabě František Arnošt a správy rodového majetku se plně ujímá jeho syn Jan Nepomuk hrabě Harrach (1828-1909).¹⁵² Tento muž se snad nejvíce zasloužil o rozvoj západokrkonoského regionu. Proslul jako staročech, austroslavista a zastánce konzervatismu, který prosazoval spolupráci Čechů a Němců, přičemž oba národy podporoval

¹⁴³ Srov. LUŠTINEC, Jan. *Jilemnice*, s. 18.

¹⁴⁴ Srov. PETERKA, Oldřich. *Pamětní listy*, s. 12.

¹⁴⁵ Srov. PETERKA, Oldřich. *Pamětní listy*, s. 13.

¹⁴⁶ Tamtéž, s. 13.

¹⁴⁷ Srov. Pamětní kniha obecné školy v Poniklé z let 1895-1918, s. 4.

¹⁴⁸ Srov. SRP, Zdeněk. *Královéhradecké biskupství*, s. 87-89.

¹⁴⁹ Tamtéž, s. 87.

¹⁵⁰ Srov. Pamětní kniha obecné školy v Poniklé z let 1895-1918, s. 4.

¹⁵¹ Srov. PETERKA, Oldřich. *Pamětní listy*, s. 13.

¹⁵² Srov. LUŠTINEC, Jan. *Jilemnice*, s. 53.

v jejich zájmech i kultuře. Mimo jiné se finančně zasloužil o vybudování Národního divadla. Jako předseda Společnosti muzea Království českého (dnes Národního muzea) se výrazně zasloužil o rozvoj této instituce. Od roku 1870 působil Jan Nepomuk v zemském sněmu jako poslanec za jilemnický a vrchlabský okres. Později se stal členem říšské rady.¹⁵³

V Krkonoších Jan Harrach založil roku 1904 první krkonošskou přírodní rezervaci na více než 60 ha. Budoval turistické stezky, v roce 1890 postavil na vrcholu Žalém rozhlednu, v roce 1892 přivezl pro své lesníky první lyže apod. Zvláštní péči věnoval na svém panství lesnictví. V českých zemích bylo taktéž ojedinělé, když na svém panství zavedl české úřadování.¹⁵⁴

V roce 1876 zasáhlo zprůmyslnění i obec Poniklou. Tehdy zde při řece Jizeře založil Adolf Prellog pobočku své tkalcovny v Dolní Rokytnici.¹⁵⁵ Ponikelská tkalcovna byla vystavěna jako třípodlažní budova, jejíž mechanické stavy (v roce 1881 jich čítala 114) byly poháněny jednak vodní turbínou, ale i parním strojem.¹⁵⁶ Tak jako tkalcovny svým obrovským výkonem a produkcí vytlačily domácí výrobu plátna na tkalcovských stavech, podobně výroba tradiční skleněné bižuterie soustředila domácí produkci do podniku pana Horny a Černého v horní části obce (roku 1902 byla v Poniklé založena první dílna). Ozdoby z barevných foukaných skleněných perel se na stejném místě vyrábějí mimochodem dodnes.¹⁵⁷ O zdejších zaměstnáních částečně hovoří i školní kronika.¹⁵⁸

Roku 1893 nastupuje na uvolněné místo královéhradeckého biskupa Eduard Jan Nepomuk Brynych (1893-1902), jenž vystoupil proti německým požadavkům na vytvoření nových německých diecézí v Chebu a Kutné Hoře či zavedl bohoslužby v českém jazyce pro české menšiny např. v Trutnově.¹⁵⁹

¹⁵³ Srov. LUŠTINEC, Jan. *Jilemnice*, s. 53-54.

¹⁵⁴ Srov. LUŠTINEC, Jan. *Jilemnice*, s. 54-55.

¹⁵⁵ Srov. PETERKA, Oldřich. *Pamětní listy*, s. 13.

¹⁵⁶ Tamtéž, s. 13.

¹⁵⁷ Srov. FLOUSEK, Jiří, et al. *Krkonoše*, s. 470.

¹⁵⁸ Ve školní kronice je k roku 1907 následující popis pracovní náplně zdejší mládeže. „Hlavní výdělečné zaměstnání školní mládeže v zdejší obci je řezání, navlékání, motání a upravování skleněných perel. (Tato práce je vydatným pramenem výživy v létě asi 100, v zimě až 180 dospělých dělníků a jejich rodin). Mzda na řezání, navlékání a motání platí se od stovky. Stovka (stůčka čili párek má 2 mašle) jest 100 tuctů jednotlivých perliček, jež se rozdělí na šňůrky. Různé druhy perel mají nesterjné množství na šňůrce. Dle toho má stovka 16 – 24 šňůrky, ale úhrnem 100 tuctů. Různá velikost perel čísluje se od nejmenších (...). Práce tyto koná mládež v příbytcích nebo venku a žádný případ se nenašel, kde by dítě bylo přetíženo prací. (...). Domácí tkalcovství v přibytých zaniká, proto málo dětí je zaměstnáno soukáním útku tkalcům. Několik dětí koná práce jejich věku nepřiměřené při hospodářství: doma, v chlévě, ve stodole, na poli apod.“ Srov. Pamětní kniha obecné školy v Poniklé z let 1895-1918, s. 90-91.

¹⁵⁹ Srov. SRP, Zdeněk. *Královéhradecké biskupství*, s. 91-93.

Zásadním krokem pro rozvoj průmyslu v Podkrkonoší se stalo otevření lokální železniční trati ze směru Martinice v Krkonoších na Rokytnici nad Jizerou v roce 1899.¹⁶⁰ Tato trať se postavila navzdory nepříznivému terénu za „*pouhých*“ čtrnáct měsíců, přičemž své nádražní budovy se dočkala i Poniklá (byť na pravém břehu řeky Jizery, na katastru obce Přívřlaka, jež se však později stala součástí obce Poniklá).¹⁶¹

Další ponikelská továrna byla vystavěna v dolní části obce opět při řece Jizeře roku 1896. Jednalo se o mechanickou přádelnu Palme-Stumpe poháněnou třemi vodními turbínami a parním strojem. Zpracovávala levnou americkou bavlnu a zaměstnávala okolo 150 lidí.¹⁶²

A jak obec Poniklou charakterizuje v roce 1895 Pamětní kniha obecné školy v Poniklé? Píše se v ní, že Poniklá leží v kraji jičínském, soudním i politickém okrese jilemnickém. Čísel popisných je uvedeno 219, z toho je 9 číslovaných stavení zaniklých (konkrétně čísla 82, 95, 96, 108, 144, 190, 191, 193 a 209). Osada Nová Ves čítá 19 čísel popisných a katastrálně tvoří s Poniklou jedinou obec. Děti ze všech ponikelských domů náleží do ponikelské obecné školy. Výjimka platí pouze pro domy číslo popisné 127, 128, 129, 130, 151 a 212, které jsou přiškoleny k škole jestřabské.¹⁶³

Co se týká stavu obyvatelstva po stránce náboženského vyznání, dle sčítání lidu z roku 1890 měla samotná Poniklá 1446 obyvatel (1443 Čechů a 3 Němce). Z toho se 1344 považovalo za katolíky, 101 za evangelíky augsburského vyznání a jeden člověk se přihlásil k evangelíkům helvétského vyznání. V Nové Vsi se napočítalo 141 obyvatel (všichni Češi), z nich bylo 136 katolíků a 5 evangelíků augsburského vyznání.¹⁶⁴

Obecní zastupitelstvo se skládalo ze starosty (v té době František Tomáš z č. p. 61), tří radních a patnácti tzv. výborů (převážně rolníci a chalupníci). Místní školní rada se skládala ze šesti osob. Byl mezi nimi zastoupen místní farář, dále zástupce za místní evangelíky a také řídící učitel.¹⁶⁵

Školní kronika dále uvádí:

„V Poniklé jsou následující čelnější budovy: chrám Páně sv. Jakuba V., kol něhož jest starý hřbitov; mimo ten založen jest nový hřbitov obecní a vedle něj hřbitov evangelický a. v. Nad kostelem je fara, již obývá důstojný pan farář P. Josef Stříbrný a velebný pan kaplan P. Jindřich Kolář. Blízko kostela stojí jednotřídní obecní škola o jednom patře, založená r.

¹⁶⁰ Srov. LUŠTINEC, Jan. *Jilemnice*, s. 76.

¹⁶¹ Srov. PETERKA, Oldřich. *Pamětní listy*, s. 14.

¹⁶² Srov. PETERKA, Oldřich. *Pamětní listy*, s. 14.

¹⁶³ Srov. Pamětní kniha obecné školy v Poniklé z let 1895-1918, s. 3.

¹⁶⁴ Tamtéž, s. 3.

¹⁶⁵ Tamtéž, s. 3-4.

1875. *Dům č. p. 213 jest továrna a sice tkalcovna firmy: Adolf Prelllog ve Vídni. Při Jizeře stojí válcový mlýn č. d. 14. Dále jest v obci 46 statků, ostatní domy jsou chalupy a domky.*¹⁶⁶

Kronika dále zmiňuje, že obyvatelstvo se zabývá především rolnictvím, tkalcovstvím, navlékáním koral, výrobou skleněných perel a značná část lidí pracuje v továrnách.¹⁶⁷

V roce 1903 se stává dvacátým královéhradeckým biskupem Josef Doubrava (1903-1921),¹⁶⁸ který se v posledních letech života dočká velkých změn a otřesů v podobě zhroucení monarchie a s ní do jisté míry i autority katolické církve. Po Josefu Doubravovi nastoupil biskup Karel Boromejský Kašpar (diecézi spravoval v letech 1921-1931, kdy se stal pražským arcibiskupem).¹⁶⁹ Právě za jeho úřadování v čele královéhradecké diecéze končí vymezené období této práce. Tento biskup mimo jiné založil sdružení přátel křesťanské výchovy, jež mělo v počátcích republiky stát proti učení ateismu, které mnozí učitelé začali veřejně hlásat i na školách.¹⁷⁰

Obec postupem času získala několik německých obyvatel v souvislosti s výstavbou zdejších továren Adolf Prelllog (1876) a Palme-Stumpe (1896), tedy s příchodem německých dělníků a úředníků do těchto podniků. A počet Němců postupně narůstal.¹⁷¹ Jen pro porovnání, zatímco roku 1890 se při sčítání lidu přihlásily v Poniklé k německé národnosti jen tři osoby,¹⁷² při sčítání lidu v roce 1900 to bylo již osob čtyřiačtyřicet.¹⁷³ Obec se proto obávala, že by mohlo dojít k založení menšinové německé školy v dolní části obce. Do této školy by pak mohly začít chodit i české děti, pro které byla školní budova na návsi příliš daleko. Proto se místní školní rada a obecní zastupitelstvo roku 1905 usnesli postavit v Poniklé-Nové Vsi jednotřídní expozituru (tj. pobočku obecné školy v Poniklé).¹⁷⁴ Otevřena byla na začátku školního roku 1907-1908.¹⁷⁵

V roce 1909 umírá majitel jilemnického panství, Jan Nepomuk hrabě Harrach. Po němž nastupuje hrabě Otto Harrach (1863-1935), za jehož života končí sledované období této práce.

Do života obce roku 1914 zasáhla krutě válka zvaná světová, jež si v Poniklé vybrala daň padesáti lidských životů (z toho třináct zemřelo později na následky válečných útrap).¹⁷⁶

¹⁶⁶ Srov. Pamětní kniha obecné školy v Poniklé z let 1895-1918, s. 4.

¹⁶⁷ Tamtéž, s. 4.

¹⁶⁸ Srov. SRP, Zdeněk. *Královéhradecké biskupství*, s. 95-97.

¹⁶⁹ Tamtéž, s. 99-101.

¹⁷⁰ Tamtéž, s. 100.

¹⁷¹ Srov. Pamětní kniha obecné školy v Poniklé z let 1895-1918, s. 63.

¹⁷² Tamtéž, s. 3.

¹⁷³ Tamtéž, s. 37.

¹⁷⁴ Srov. Pamětní kniha obecné školy v Poniklé z let 1895-1918, s. 62-63.

¹⁷⁵ Srov. Pamětní kniha Poniklé fary, s. 173.

¹⁷⁶ Srov. HORÁČEK, Jaromír. *Jilemnicko: světová válka – převrat*. Jilemnice, 1938, s. 337-338.

Není bez zajímavosti, že z ponikelských občanů jich devětadvacet bojovalo v československých legiích.¹⁷⁷ Krom válečného strádání a zmařených životů některých obyvatel připravila válka Poniklou i o dva zvony z kostelní věže, které pocházely z let 1601 a 1623.¹⁷⁸

Po převratu a vzniku Československé republiky pod hesly „odrakouštit“ a „odkatolичtit“ vystupuje mnoho lidí z katolické církve, přičemž jen někteří přestupují do nově vzniklé Církve československé. Jak vyplývá ze sčítání lidu roku 1921, v Poniklé se napočítalo 1642 obyvatel, z nichž se k Církvi římskokatolické přihlásilo 967 obyvatel (58,89 %), k Církvi československé 215 obyvatel (13,09 %), ke Starokatolické církvi 1 osoba (0,06 %), k Českobratrské evangelické církvi se přihlásilo 116 obyvatel (7,07 %), k Augsburské evangelické církvi 1 osoba (0,06 %) a bez vyznání zůstalo 342 obyvatel (20,83 %).¹⁷⁹ V Nové Vsi se napočítalo dalších 142 obyvatel. Oproti sčítání z roku 1910 (2066 občanů) tak poklesl počet obyvatel obce o 282 na 1784 obyvatel.¹⁸⁰

¹⁷⁷ Srov. PETERKA, Oldřich. *Pamětní listy*, s. 17.

¹⁷⁸ Srov. Pamětní kniha Poniklé fary, s. 94.

¹⁷⁹ Srov. SOkA Semily, Obecná a měšťanská škola v Poniklé, kniha č. 2. Pamětní kniha obecné školy v Poniklé z let 1918-1948, s. 85.

¹⁸⁰ Srov. Pamětní kniha obecné školy v Poniklé z let 1918-1948, s. 85.

2 Farnost Poniklá a její území

Kostel v Poniklé se stal farním nejpozději v roce 1384, kdy je takto prvně zmiňován.¹⁸¹ Přitom je jisté, že území tehdejší farnosti Poniklá bylo mnohem rozlehlejší, než je tomu dnes. Porovná-li se totiž doba, kdy jsou v okolních obcích na levém břehu Jizery uvedeny farní kostely, ponikelská farnost se jeví jako jedna z nejstarších.

Ve Vítkovicích byl sice kostel vybudován již v 16. století, ale fara zde byla zřízena teprve v roce 1787¹⁸² (Schaller uvádí rok 1786).¹⁸³ V Křížlicích se uvádí původní dřevěný kostel neznámé datace. Kamenný byl vystavěn až roku 1814. Do doby, než zde byla roku 1863 zřízena fara, byl Křížlický kostel filiálním k Vítkovicím.¹⁸⁴ V Jablonci nad Jizerou je farní kostel doložen roku 1547.¹⁸⁵ Fara byla zbudována roku 1721.¹⁸⁶ Na místě původního dřevěného byl roku 1777 zbudován kostel zděný.¹⁸⁷ Území dnešní Rokytnice nad Jizerou začalo být osídlováno teprve v polovině 16. století. Zděný kostel zde byl vystavěn v letech 1753-1758 na místě dřevěného kostela z roku 1598.¹⁸⁸ Nejzápadnější obec Krkonoš, ves Dörfl, která byla v 18. století přejmenována na Harrachov, byla založena až v průběhu 17. století. Kostel v Harrachově byl vystavěn v letech 1822-1828 na místě dřevěného kostela z roku 1788.¹⁸⁹ Teprve až v Horních Štěpanicích (na východ od Poniklé) se poprvé uvádí farní kostel k roku 1384, tedy ke stejnému letopočtu jako pro farnost Poniklá.¹⁹⁰

Shrnutím těchto údajů lze konstatovat, že Poniklá je pravděpodobně nejstarší farní vsí v západních Krkonoších. Pro správnost této teze svědčí i následující skutečnost. Poté, co ve 14. století vznikl v rámci pražské diecéze (mimo jiných) jičínský děkanát, jeho území zaujímal i oblast západních Krkonoš na západ od řeky Labe.¹⁹¹ Sedláček však ve svém místopise uvádí, že v jičínském děkanátu se ve 14. a 15. století z oblasti Krkonoš nenacházela žádná fara na západ od Poniklé (přičemž v Poniklé je fara výslovně uvedena). Další nejbližší

¹⁸¹ Srov. SOMMER, Johann Gottfried. *Das Königreich Böhmen*, s. 175.

¹⁸² Srov. SEDLÁČEK, August. *Místopisný slovník*, s. 963.

¹⁸³ Srov. SCHALLER, Josef František Jaroslav. *Topographie des Königreichs Böhmen, darinn alle Städte, Flecken, Herrschaften, Schlößer, Landgüter, Edelsitze, Klöster, Dörfer, wie auch verfallene Schlößer und Städte unter den ehemaligen, und jetzigen Benennungen samt ihren Merkwürdigkeiten beschrieben werden. Verfasset von Jaroslaus Schaller a St. Josepho, Priester des Ordens der frommen Schulen erzbischöflichen Notarius, Ehrenmitgliede der königlichen preussischen Gesellschaft naturforschender Freunde zu Berlin, und Halle, und wirklichem Mitgliede der gelehrten Gesellschaft in Jena. Sechzehnter und letzter Theil. Bidschower Kreis. Prag und Wien, 1790*, s. 209.

¹⁸⁴ Srov. SEDLÁČEK, August. *Místopisný slovník*, s. 471.

¹⁸⁵ Srov. KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku*. Díl 2. Praha, 1997, s. 515.

¹⁸⁶ Srov. SEDLÁČEK, August. *Místopisný slovník*, s. 348.

¹⁸⁷ Srov. KUČA, Karel. *Města a městečka*. Díl 2., s. 515.

¹⁸⁸ Srov. AUGUSTIN, Josef. *Velká encyklopedie*, s. 514-515.

¹⁸⁹ Tamtéž, s. 150.

¹⁹⁰ Srov. SCHALLER, Josef František Jaroslav. *Topographie des Königreichs Böhmen*, s. 212.

¹⁹¹ Srov. FLOUSEK, Jiří, et al. *Krkonoše*, s. 523.

fara byla až ve zmiňovaných Horních Štěpanicích.¹⁹² Z tohoto poznatku lze odvodit, že ponikelská farnost hrála od svého založení velmi důležitou roli, neboť jakožto nejzápadnější výspa jičínského děkanátu zahrnovala obrovské území ohraničené na východě farností Horní Štěpanice, na severu zemskými hranicemi Čech a Slezska a na západě a jihu hranicemi litoměřického kraje.¹⁹³ První zásadní změna v rozloze ponikelské farnosti musela nastat až v souvislosti se založením farního kostela v Jablonci nad Jizerou někdy před rokem 1547.¹⁹⁴

V Schallerově topografii z roku 1790 se uvádí, že Poniklá je česká farnost se 160 čísly popisnými (č.p.). K ní je přiřazena obec Jestřabí (19 č.p.), Víchovská Lhota (35 č.p.), Křížlice (75 č.p.) s kostelem sv. Jana Křtitele, Roudnice (40 č.p.) a Vítkovice (205 č.p.) s kostelem sv. Petra a Pavla, ke kterému byla roku 1786 postavena fara.¹⁹⁵

V Sommerově topografii z roku 1835 lze spatřit, k jakému posunu mezitím došlo. Je zde uvedeno, že k Poniklé (205 č.p., 1599 obyv.) je přiřazena obec Jestřabí (111 č.p., 974 obyv.) s osadou Jammerthal (49 č.p., česky zvaná Stromkovice), Víchovská Lhota (43 č.p., 341 obyv.) a Nová Ves (18 č.p., 138 obyv.).¹⁹⁶

Ze srovnání obou topografií vyplývá, že farnost Poniklá v rozmezí zhruba padesáti let přišla o obec Vítkovice, jež se mezitím stala samostatnou farností zahrnující obce Roudnice a Křížlice. Od vítkovické farnosti se později roku 1863 oddělila farnost Křížlice.¹⁹⁷ Naopak k ponikelské farnosti zdánlivě přibyla nevelká osada Nová Ves. Spíše je ale pravděpodobné, že byla u Schallera z nějakého důvodu opomenuta, neboť Nová Ves se nachází mezi Poniklou a Víchovskou Lhotou a její přiřazení k jiné farnosti než ponikelské by bylo velmi nepraktické. Součástí farnosti Poniklá i po oddělení vítkovické farnosti nadále zůstala obec Jestřabí, část Roudnice a Víchovská Lhota.

Od vydání Sommerovy topografie v roce 1835 zůstala rozloha farnosti de facto neměnná, takže v současnosti patří pod ponikelskou farnost Poniklá (včetně Nové Vsi), Jestřabí v Krkonoších, část Roudnice, Stromkovice a Víchovská Lhota.¹⁹⁸

¹⁹² Srov. SEDLÁČEK, August. *Místopisný slovník*, s. 369.

¹⁹³ Srov. HRUBÝ, Vladimír. *Královéhradecká diecéze*, s. 26.

¹⁹⁴ Srov. KUČA, Karel. *Města a městečka*. Díl 2., s. 515.

¹⁹⁵ Srov. SCHALLER, Josef František Jaroslav. *Topographie des Königreichs Böhmen*, s. 209.

¹⁹⁶ Srov. SOMMER, Johann Gottfried. *Das Königreich Böhmen*, s. 175.

¹⁹⁷ Srov. SEDLÁČEK, August. *Místopisný slovník*. Praha, 1909, s. 471.

¹⁹⁸ Srov. Biskupství královéhradecké. *Římskokatolická farnost Poniklá* [online]. [cit. 2011-03-17]. URL: <<http://www.diecezhk.cz/dieceze/ponikla/>>.

3 Kněží v Poniklé na přelomu 19. a 20. století

Od roku 1721, kdy hrabě Tomáš Alois Raimund Harrach postavil v Poniklé faru, se mohla zdejší farnost konečně naplno rozvíjet, neboť v obci opět začal bydlet kněz.¹⁹⁹ Na přelomu 19. a 20. století zasáhli do dějin farnosti především následující kněží.

Nejprve Jan Slezák, který byl do Poniklé povolán jako administrátor (tzn. prozatímní správce farnosti, nikoli farář) z Jablonce nad Jizerou náhradou za předchozího faráře Viléma Hrubého dne 31. srpna 1876. O něco později byl prezentován (tj. dosazen) na zdejší faru výnosem hraběte Františka Arnošta Haracha z 16. prosince v Nise. Poté byl 17. ledna 1877 kanonicky investován (tj. církevně ustanoven do úřadu). Funkci faráře v Poniklé vykonával od 17. ledna 1877 až do své smrti 11. listopadu 1893. Před nástupem do Poniklé vykonával od září 1860 do roku 1862 funkci kaplana v Jablonci nad Jizerou. Poté jeden a půl roku funkci kaplana v Poniklé (do 15. dubna 1864) a poté opět funkci kaplana na faře v Jablonci nad Jizerou (15. duben 1864-31. srpen 1876).²⁰⁰

Po úmrtí P. Slezáka nastoupil jako administrátor František Růžička, do té doby kaplan v Horní Branné. Ten však během své administrace v lednu 1894 zemřel.²⁰¹

P. Růžička byl narozen 3. října 1859 v Libčanech. Po kněžském svěcení 15. července 1884 se stal kaplanem v Bezovicích. Následně od 16. července 1885 do 5. září 1889 působil jako kaplan v Roztokách. Z Roztok byl pak přeložen jako kaplan do Poniklé na místo Bojislava Fluma, který byl povolán naopak jako kaplan do Roztok. V Poniklé P. Růžička setrval do 19. září 1892, kdy byl povolán za kaplana do Horní Branné. Zde vykonával kaplanskou službu do doby, kdy byl po smrti P. Slezáka povolán znovu do Poniklé, tentokrát jako administrátor. V této úloze nakonec v lednu 1894 umírá ve věku 34 let, aniž by se za svůj krátký život dočkal farářského postu.²⁰²

Po přeložení kaplana P. Růžičky z Poniklé do Horní Branné nastoupil dne 19. září 1892 na uvolněné místo Jindřich Kolář, který byl již 19. srpna téhož roku biskupskou konzistoří jmenován zdejším kaplanem.²⁰³

K tomuto okamžiku se váže zajímavý text ve farní kronice:

„Na tuto svou první štaci nastupoval s velikou pochybností ve spokojenost. Neboť již domů dostal dva anonymní dopisy, hanobící co nejvíce farní dům a zvláště bratra páně

¹⁹⁹ Srov. SOMMER, Johann Gottfried. *Das Königreich Böhmen*, s. 175.

²⁰⁰ Srov. Pamětní kniha Poniklé fary, s. 52-67.

²⁰¹ Tamtéž, s. 67.

²⁰² Tamtéž, s. 52-67.

²⁰³ Tamtéž, s. 52-53.

farářova, Františka Slezáka. Když pak na místo se dostavil, bylo mu rovněž neustále poslouchati hany na p. faráře, a chvály na odešlého kaplana P. Růžičku, jenž líčen jako pravý mučedník. Než on zachoval se nestranně a časem pověst se téměř obracela a říkalo se: On ovšem p. páter Růžička také chyboval, přišel prý někdy moc pozdě z hostince atd., povídalo se toho tolik, až si konečně vyprosil, by už těch historií zanechali, že on je docela spokojen. Zanedlouho počali si pak osadníci pochvalovati, že to je přece hezké, když na faře je svornost a jak je to hezké, když tak p. páter s p. farářem jdou na procházku.²⁰⁴

Z předešlého textu lze usuzovat, že soužití faráře a kaplana na jedné faře nebylo vždy snadné. Je možné, že zde občas existovala určitá rivalita a také snaha získat si oblibu u farníků i na úkor svého spolubratra. Nicméně více podobných textů se v kronice nezachovalo, takže je nemožné dělat jakékoli obecné závěry.

Poté, co po smrti P. Slezáka skonala zhruba po měsíci administrace i navrátil se P. Růžička, zaujal P. Kolář místo administrátora farnosti, a to do 14. března 1894, kdy byl na zdejší faru kanonicky investován Josef Stříbrný.²⁰⁵

Zde je příhodné uvědomit si, že na přelomu 19. a 20. století byl počet kněží mnohem vyšší než v současné době. Proto se novokněží stávali kaplany nikoli jen na dobu, kdy dosáhnou určitých zkušeností, zejména na poli pastoračním, ale často to bylo až na několik let. Tedy do doby, než dozrál čas a na nějaké faře se uvolnilo místo faráře (např. P. Růžička, jak již bylo napsáno, se ve svém životě vlastní fary ani nedočkal). I to je patrně jeden z důvodů, proč nebyl na místo faráře povolán zdejší kaplan Jindřich Kolář, ač už měl jistě bohaté zkušenosti se zdejšími lidmi. Josef Stříbrný, je-li možno takto říci, byl zkrátka na čelnějším místě v „pořadníku“, neboť na post faráře čekal osm let,²⁰⁶ zatímco Jindřich Kolář byl v té době kaplanem ani ne rok a půl.²⁰⁷

Na příkladu Josefa Stříbrného je možno celkem podrobně popsat proces směřující k tomu, jak se tehdy kněz stával farářem. Na ponikelskou faru musel být nejprve „*praesentován*“ (dosazen) výnosem „*Jeho Osvícenosti pana Jana hraběte z Harrachu*“ ze dne 11. února 1894, jelikož patronát nad zdejším beneficiem vykonával držitel jilemnického panství, což byli v té době Harrachové, kteří měli právo dle vlastního uvážení do jednotlivých farností dosazovat kněze. Po hraběcím dosazení následovala 14. března „*kanonická investice*“ (investitura) čili církevní ustanovení do úřadu, de facto potvrzení hraběcí prezentace. Takto se tady stal P. Josef Stříbrný ponikelským farářem. Teprve akt investice byl oficiálním počátkem

²⁰⁴ Srov. Pamětní kniha Poniklé fary, s. 52.

²⁰⁵ Tamtéž, s. 67.

²⁰⁶ Tamtéž, s. 67.

²⁰⁷ Tamtéž, s. 52.

působení nového kněze ve farnosti, neboť v kronice se píše, že právě do 14. března vykonával funkci administrátora v Poniklé již zmiňovaný Jindřich Kolář. Dne 28. března se P. Stříbrný nastěhoval na faru a o něco později (patrně 29. března, neboť školní kronika uvádí, že v tento den nastoupil úřad duchovního správce)²⁰⁸ proběhla „*slavná installace*“ (slavnostní uvedení do úřadu) ve zdejší chrámu Páně. Tento veřejný a slavnostní akt prováděl pověřený kněz, zpravidla vikář.²⁰⁹

P. Stříbrný se narodil 12. srpna 1863 v Kyjích u Železnice²¹⁰ a jako kněz působil na patronátě Harrachů celých osm let. Nejprve jako kaplan v Horní Branné, pak jako kaplan v Jilemnicích. Nato vykonával funkci kaplana v Horní Branné, kde dělal později i administrátora. Pak dělal administrátora v Dolní Branné a následně kaplana v Libčanech. Až poté se v Poniklé stal farářem, a to do 1. srpna 1901, kdy byl přeložen na funkci faráře opět do Horní Branné.²¹¹ Přestěhoval se tam 6. srpna toho roku.²¹²

Když P. Stříbrný odešel, byl do Poniklé 1. srpna 1901 dosazen za administrátora Alois Kaván. Ten do té doby vykonával funkci I. kaplana v Rokytnici nad Jizerou (z čehož se dá usuzovat, že na tamější faře působili do té doby minimálně tři kněží). P. Kaván byl výnosem Jana hraběte z Harrachu ze dne 10. listopadu ve Vídni prezentován na zdejší faru. Kanonická investice proběhla 9. prosince na svátek svatého Štěpána. Ještě téhož roku byl slavně instalován vikářem Janem Kunou, jenž byl zároveň farářem ve Studenci.²¹³

P. Kaván se narodil 18. února 1865 v nedalekém Hrabačově (mezi Poniklou a Jilemnicí). V Hradci Králové vystudoval gymnázium a poté na tamějším semináři bohosloví. Na kněze byl vysvěcen 14. července 1889. Od 1. srpna téhož roku působil jako kaplan v Dolní Rokytnici, a to až do 31. července 1901, tedy plných dvanáct let. Výnosem z 10. července 1907 v Luhačovicích byl prezentován Janem hrabětem z Harrachu na faru v Rokytnici a 1. září téhož roku tam byl instalován. V Poniklé tedy působil šest let a jeden měsíc.²¹⁴

Dne 1. září 1907 byl povolán za administrátora do Poniklé, náhradou za přeloženého P. Kavána, již výše zmiňovaný Jindřich Kolář. O něco později, 11. listopadu 1907, byl výnosem Jana hraběte z Harrachu v Brucku/Lit. (Bruck an der Leitha, město v Dolních

²⁰⁸ Srov. Pamětní kniha obecné školy v Poniklé z let 1895-1918, s. 41.

²⁰⁹ Srov. Pamětní kniha Poniklé fary, s. 67-68.

²¹⁰ Srov. Pamětní kniha obecné školy v Poniklé z let 1895-1918, s. 40-41.

²¹¹ Srov. Pamětní kniha Poniklé fary, s. 67-68.

²¹² Srov. Pamětní kniha obecné školy v Poniklé z let 1895-1918, s. 41.

²¹³ Srov. Pamětní kniha Poniklé fary, s. 68.

²¹⁴ Tamtéž, s. 68.

Rakousích) prezentován na faru v Poniklé. Dne 1. prosince téhož roku byl kanonicky investován a 1. ledna 1908 od jilemnického děkana Bettlacha slavně instalován.²¹⁵

P. Kolář se narodil 10. června 1867 ve Vrchovině u Nové Paky. Dětství prožil v Bělohradě, odkud pokračoval do Jičína, kde vystudoval nižší gymnázium. Vyšší gymnázium studoval v Novém Bydžově, kde roku 1888 odmaturoval (v kronice se dodává, že se tak stalo „za předsednictví toho času pověstného zemsk. inspektora Kocmícha“)²¹⁶. Po gymnáziu následoval bohoslovecký seminář v Hradci Králové, kde byl 17. července 1892 biskupem Josefem Janem Evangelistou Haisem vysvěcen na kněze. O zhruba měsíc později, 19. srpna, byl biskupskou konzistoří ustanoven za kaplana do Poniklé, kam (po odchodu P. Růžičky) 19. září 1892 nastoupil. Počátkem své kaplanské služby v Poniklé se stal na čas administrátorem farnosti, a to od úmrtí administrátora P. Růžičky v lednu 1894 až do kanonické investice P. Stříbrného 14. března téhož roku. Funkci kaplana vykonával P. Kolář v Poniklé až do 5. července 1900. Toho dne byl povolán jako administrátor do Stěžer, 17. listopadu se stal administrátorem ve Velkých Petrovicích, kde následně šest měsíců vykonával funkci kaplana u P. Aloise Štěmberga. Od 30. září 1901 byl I. kaplanem v Nechanicích, a to až do 1. září 1907, kdy byl povolán za administrátora do Poniklé, kde se stal 1. prosince téhož roku farářem. Jeho působení v Poniklé skončilo 4. srpna 1916, kdy byl výnosem Otty hraběte z Harrachu na zámku Strkově u Plané nad Lužnicí prezentován na jilemnické děkanství. Dne 2. září téhož roku proběhlo jeho investování a 8. září na svátek Narození Panny Marie instalace.²¹⁷

Po odchodu P. Koláře do Jilemnice byl 1. září 1916 ustanoven za administrátora Jan Říb, do té doby kaplan v Libčanech. V lednu či únoru roku 1917 byl P. Říb hrabětem Ottou z Harrachu prezentován, 27. února toho roku kanonicky investován²¹⁸ a třetí neděli postní v poledne od Aloise Kavána, biskupského vikariátního sekretáře a faráře v Rokytnici nad Jizerou, slavně instalován.²¹⁹ Jelikož třetí neděle postní již spadá do jarního období a kanonická investice, jak vyplývá z předchozích případů, bývala takřka bezprostředně před slavnou instalací, je pravděpodobné, že se stal P. Říb oficiálně farářem Poniklé zkraje jara 1917.

P. Říb se narodil 25. srpna roku 1875 ve Všeštarech u Hradce Králové. Vystudoval gymnázium a později bohosloví v Hradci Králové. Když byl po studiích 6. října 1901

²¹⁵ Srov. Pamětní kniha Poniklé fary, s. 68.

²¹⁶ Tamtéž, s. 52.

²¹⁷ Tamtéž, s. 52-68.

²¹⁸ Školní kronika poznamenává, že při této příležitosti složil služební přísahu. Srov. Pamětní kniha obecné školy v Poniklé z let 1895-1918, s. 199.

²¹⁹ Srov. Pamětní kniha Poniklé fary, s. 69.

vysvěcen na kněze, byl nejprve vikaristou (de facto kaplanem) v biskupském semináři, poté kaplanem ve Velkých Petrovicích, pak v Jablonci nad Jizerou a posléze v Libčanech, načež byl ustanoven administrátorem v Poniklé. Zde si však pobyl pouze něco málo přes třináct měsíců a po těžké nemoci dle farní kroniky 11. listopadu, dle školní kroniky však již 9. listopadu,²²⁰ 1917 umírá ve věku 44 let.²²¹

Již během nemoci P. Říba přišel dne 27. října roku 1917 za kaplana do Poniklé P. Antonín Marek, jenž začal náhradou za nemocného vyučovat katolickému náboženství na zdejší škole. Patrně s rychle se zhoršujícím zdravotním stavem P. Říba se stal 1. listopadu administrátorem farnosti.²²² Tento post zastával do dne 1. října 1918, kdy odešel vykonávat funkci kaplana do Roztok u Jilemnice.²²³

P. Marek se narodil dne 28. prosince 1890 v Bystrém u Nového Města nad Metují. První až pátou třídu gymnázia vystudoval v Rychnově nad Kněžnou. Posléze pokračoval v gymnaziálních studiích od šesté do osmé třídy v Hradci Králové, kde následně studoval bohosloví. Na kněze byl vysvěcen dne 27. července 1915. Od 1. srpna toho roku do 31. prosince (tedy pouze pět měsíců) kaploval v Novém Městě nad Metují. Poté byl až do 30. července 1917 kaplanem v Kněžicích na Poděbradsku. Od 1. srpna do 30. října toho roku kaploval ve Výprachticích u Lanškrouna a od 1. listopadu 1917 byl administrátorem v Poniklé.²²⁴

P. Římek byl na zdejší beneficium prezentován výnosem hraběte Otty Harracha z 18. července 1918 vydaném na Hrádku u Nechanic. Jeho kanonická investice byla stanovena dekretem z královéhradeckého biskupství dne 1. října 1918. Za dvanáct dní, 13. října, pak následovala slavná instalace, kterou provedl již zmiňovaný Alois Kaván, biskupský vikariátní sekretář a farář v Rokytnici nad Jizerou.²²⁵

P. Římek se narodil 5. února 1885 v Libáni a obecnou školu vychodil ve svém rodišti. Gymnaziální studia zahájil v Jičíně (první až pátá třída) a dokončil v Hradci Králové (šestá až osmá třída).²²⁶ Po studiu bohosloví přijal 12. července 1908 kněžské svěcení. Poté byl až do 31. srpna 1912 kaplanem v Rokytnici nad Jizerou. Následovala úloha administrátora

²²⁰ Školní kronika uvádí datum úmrtí dne 9. listopadu a datum pohřbu dne 12. listopadu v jeho rodišti – Věstarech. Připustí-li se opravdu toto datum pohřbu, svědčilo by to ohledně dne úmrtí spíše pro 9. listopad. Příčinou smrti byla údajně „*ledvinová nemoc*“. Srov. Pamětní kniha obecné školy v Poniklé z let 1895-1918, s. 222.

²²¹ Srov. Pamětní kniha Poniklé fary, s. 69.

²²² Srov. Pamětní kniha obecné školy v Poniklé z let 1895-1918, s. 221.

²²³ Srov. Pamětní kniha Poniklé fary, s. 69.

²²⁴ Srov. Pamětní kniha obecné školy v Poniklé z let 1895-1918, s. 221-222.

²²⁵ Srov. Pamětní kniha Poniklé fary, s. 69.

²²⁶ Srov. Pamětní kniha obecné školy v Poniklé z let 1918-1948, s. 15-16.

v Harrachově, kde byl 30. června 1913 ustanoven farářem. Toto období trvalo do 30. září 1918. Farářský post v Poniklé zastával od 1. října 1918 do 30. listopadu 1929. Posléze byl 1. prosince téhož roku ustanoven farářem v Dohaličkách.²²⁷

Na okraj dodávám, že administrátorem po P. Řimkovi se stal František Gebrt, rodák ze sousední obce Jestřabí, která spadala pod ponikelskou farnost. P. Gebrt se narodil 11. září 1896 a vysvěcen 29. června 1923. Poté vykonával funkci kaplana v Dašicích u Pardubic, načež se stal administrátorem v Křížlicích (obec sousedící s Jestřabím). Když se stal administrátorem v Poniklé, zůstal bydlet nadále na faře v Křížlicích a do Poniklé pouze docházel. Administrátorem zdejší farnosti setrval do roku 1936, kdy byl jmenován farářem ve Mříčné.²²⁸

3.1 Shrnutí

Po shrnutí předchozích skutečností lze pro ponikelskou farnost na přelomu 19. a 20. století sestavit následující tabulku zdejších kněží, jejich postů a časových rozmezí, kdy jednotlivé posty zastávali:

Kněží působící ve farnosti Poniklá na přelomu 19. a 20. století			
Jméno kněze	Kaplanem	Administrátorem	Farářem
P. Jan Slezák	1862-15.4. 1864	31.8. 1876-17.1. 1877	17.1. 1877-11.11. 1893
P. František Růžička	5.9. 1889 – 19.9. 1892	11.11. 1893- leden 1894	
P. Jindřich Kolář	19.8. 1892-leden 1894 a 14.3. 1894-5.7. 1900	leden 1894-14.3. 1894 a 1.9. 1907-1.12. 1907	1.12 1907-2.9. 1916
P. Josef Stříbrný			14.3. 1894-1.8. 1901
P. Alois Kaván		1.8. 1901-9.12. 1901	9.12. 1901-1.9. 1907
P. Jan Říb		1.9. 1916-27.2. 1917	27.2. 1917-9.11. 1917
P. Antonín Marek	27.10. 1917-1.11. 1917	1.11. 1917-1.10 1918	
P. František Římek			1.10 1918-30.11. 1929
P. František Gebrt		1.12. 1929-1936	

²²⁷ Pamětní kniha Poniklé fary, s. 69.

²²⁸ Tamtéž, s. 69.

4 Kostel, fara, hřbitovy

4.1 Kostel sv. Jakuba Většího

Dle soupisu pražské arcidiecéze se v Poniklé nacházel původně dřevěný kostel zasvěcený svatému Mikuláši.²²⁹ Ten se uvádí jako farní kostel poprvé v roce 1384.²³⁰ Když tento kostel dosloužil, byl postaven současný zděný chrám sv. Jakuba Většího. Tehdy ovšem ještě bez věže. Zvony tak byly až do přístavby věže umístěny v původní roubené zvonici stojící opodál.²³¹ Zůstává otázkou, proč se odpovědné osoby rozhodly zasvětit chrámovou novostavbu svatému Jakubovi Většímu, jednomu z dvanácti apoštolů, ačkoli byl předchozí dřevěný kostel zasvěcen svatému Mikuláši.

Ponikelský kostel sv. Jakuba Většího je raně barokní z roku 1682. Jedná se o jednolodní stavbu s pětibokým presbytářem, obdélnou sakristií na severní straně a hranolovou věží z roku 1804 v západním průčelí. Loď je sklenuta valenou klenbou s výsečemi na pásech, které vybíhají z polopilířů. V sakristii a presbytáři je rovněž valená klenba s výsečemi. Zařízení je převážně neoklasicistní z 19. století. Mezi nejstarší kusy vybavení patří cínová křtitelnice z roku 1722 s kamenným podstavcem z původní renesanční křtitelnice, a dále barokní sochy z doby kolem roku 1740. Jedná se o sv. Vojtěcha a sv. Prokopa na hlavním oltáři a sv. Jana Nepomuckého na konzole v chrámové lodi.²³²

4.2 Fara

Jak již bylo psáno, první doloženou postavou v obci Poniklá byl roku 1354 farář Martin.²³³ Je tedy pravděpodobné, že již tehdy se v Poniklé musela nacházet fara. Po husitských válkách však byla farnost zbavena faráře a musela být spravována odjinud.²³⁴ Tehdy patrně zanikla původní fara, o které nejsou známy žádné bližší informace.

Novou budovu fary nechal v Poniklé postavit roku 1721²³⁵ hrabě Tomáš Alois Raimund Harrach (panství spravoval v letech 1706-1742).²³⁶ Jednalo se o prostou přízemní budovu obdélníkového půdorysu s klenutými stropy, ke které byla původně směrem do farní

²²⁹ Srov. PETERKA, Oldřich. *Pamětní listy*, s. 4.

²³⁰ Srov. SOMMER, Johann Gottfried. *Das Königreich Böhmen: statistisch-topographisch dargestellt von Johann Gottfried Sommer. Bd. 3, Bidschower Kreis*. Prag, 1835, s. 175.

²³¹ Srov. PETERKA, Oldřich. *Pamětní listy*, s. 7.

²³² Srov. POCHÉ, Emanuel, et al. *Umělecké památky Čech*. Díl 3. Praha, 1980, s. 134-135.

²³³ Srov. PETERKA, Oldřich. *Pamětní listy*, s. 4.

²³⁴ Srov. SOMMER, Johann Gottfried. *Das Königreich Böhmen*, s. 175.

²³⁵ Tamtéž, s. 175.

²³⁶ Srov. FLOUSEK, Jiří, et al. *Krkonoše*, s. 527.

zahrady přistavěna předsíň. Budova byla situována na mírném návrší několik desítek metrů od kostela. V přízemí se nacházel po jedné straně chodby velký sál sousedící s menší místností a po druhé straně chodby byla dva chlévy.²³⁷ Tato strana fary pak byla zbořena jako první.²³⁸ Na chodbě pod schody směrem do podkroví byl vchod do hlubokých sklepů, které se dodnes zachovaly, ačkoli vchod k nim je zasypaný. V podkroví se nacházela tzv. kaplanka, kde byl byt kněze. Tato kaplanka byla směrem k návsi ohraničena štítem (podobný štít byl i z druhé strany budovy směrem do farní zahrady). Podél této místnosti byly již jen půdní prostory, neboť střecha zde byla skosená. K faře přiléhala zděnými sloupy s dřevěnými laťkami ohraničená zahrada a stodola. Před farou směrem k návsi pak byla ohradní kamenná zídka. Směrem do cesty stál na farní zdi barokní kříž, který je dodnes zachován na zdejších hřbitově.²³⁹ Můžeme jen litovat, že lhostejností úřadů byla fara roku 1984 pro zchátralost zbořena.²⁴⁰

4.3 Hřbitovy

Původní hřbitov se v Poniklé rozkládal kolem kostela a sloužil až do roku 1907. Tehdy jeho úlohu definitivně převzal hřbitov nový nalézající se na kraji obce asi 100 metrů od kostela. Tento tzv. nový hřbitov byl ale založen na parcele získané od hospodáře z čp. 86 již roku 1772. Do roku 1907 tedy koexistovaly dva používané hřbitovy. Lze jen spekulovat, že nový hřbitov byl založen proto, že už tehdy hřbitov původní svojí kapacitou nedostačoval neustále zvyšujícímu se počtu obyvatel obce.²⁴¹

Nový hřbitov měl rozlohu 185 sáhů oproti 516 sáhům hřbitova původního. Vedle nového byl později založen hřbitov evangelický. Nový hřbitov byl patrně v 1. pol. 19. století významně rozšířen a zahrnul v sobě jak hřbitov katolický, tak evangelický.²⁴² Ve farní kronice se zachoval záznam postavení tamějšího velkého železného hřbitovního kříže s pískovcovým podstavcem (náhradou za předchozí sešlý kříž dřevěný) dne 16. srpna 1867. Jeho svěcení proběhlo o zdejším posvěcení dne 22. září téhož roku a vykonal ho zdejší farář Vilém Hrubý.²⁴³

²³⁷ Když se tato strana fary začala demolovat a ve chlévech byl odstraněn zděný strop, měl se pod ním údajně objevit starší malovaný strop dřevěný. To by svědčilo o tom, že původně byla fara celá obytná a hospodářská stavení se nacházela v jejím areálu. (Ze vzpomínek pana Miloše Holubce st., Poniklá čp. 145.)

²³⁸ Srov. Archiv Krkonošského muzea v Jilemnici. Evidenční památkový list. Obec Poniklá nad Jizerou.

²³⁹ Ze vzpomínek paní Boženy Stínilové, Poniklá čp. 83.

²⁴⁰ Srov. Pamětní kniha Poniklé fary, s. 248.

²⁴¹ Tamtéž, s. 242-243.

²⁴² Srov. Pamětní kniha obecné školy v Poniklé z let 1895-1918, s. 4.

²⁴³ Srov. Pamětní kniha Poniklé fary, s. 103-105.

5 Stavební práce na farních objektech, opravy a nákupy vybavení

5.1 Nedlouho před rokem 1871

Tato kapitola je svojí povahou spíše faktografická a pojednává o různých stavebních pracích na budovách kostela a fary, a také o opravách, nákupech a darech kostelního vybavení a sakrálních předmětů. Méně známé pojmy budou vysvětleny vždy jednou, a to na místě, kde se prvně objeví. Budiž ještě zmíněno, že od roku 1857 se platilo tzv. rakouskou zlatkovou měnou, přičemž základní jednotka byl jeden zlatý (něm. florenus), který se dělil na sto krejcarů. Zkratkové označení pro jeden zlatý bylo **fl.** či **zl. r. č.** (zlatých rakouského čísla).²⁴⁴ Ve farní kronice jsou užívány obě varianty. V této práci je z důvodu přehlednosti používána pouze varianta první.

Roku 1869 již byla původní pískovcová dlažba v ponikelském chrámu sv. Jakuba Většího zašlá, a proto došlo k novému vydláždění kostela. Dlaždice byly koupeny v Nové Sytové v počtu 150 kusů za 33 fl. (ty byly použity kolem hlavního oltáře v presbytáři) a v počtu 331 dlaždic o něco větší velikosti za 99,30 fl., které byly položeny ve středním pruhu chrámové lodi až k zadním dveřím. Původní dlaždice, které byly v dobrém stavu, byly znovu použity před postranní oltáře a u postranních dveří. Pokládání dlažby skončilo 1. září 1869. Následovalo vybělení kostela, jež se dokončilo 16. října téhož roku před tzv. „*císařským posvěcením*.“ Také byly upraveny schody ke kostelu i k okolo stojícímu hřbitovu. Za práci zednářskou bylo zapláceno 103,30 fl., za kamenářskou 38,50 fl. a za nádenickou 25,75 fl. Za vápno se zaplatilo 24,45 fl. Celková cena za vydláždění a vybělení kostela a za opravy kostelního areálu činila 339,09 fl., z čehož 115,70 fl. bylo zapláceno z ponikelského záduší (tzv. „*poplatek ze zahrádek*“). Zbylá suma byla rozpočítána na jednotlivé obce ponikelské farnosti (Poniklá – 142,62 fl., Jestřabí – 61,68 fl., Víchovska Lhota – 19,09 fl.).²⁴⁵

5.2 Léta 1871-1880

V rozmezí let 1872-1873 byl zdejší kostel přičiněním P. Viléma Hrubého a přispěním osadníků téměř celý obnoven. Byl vyroben kompletně nový hlavní oltář sv. Jakuba Většího a taktéž oba postranní oltáře Panny Marie a sv. Jana Nepomuckého byly, až na obrazy, jež zůstaly původní (jsou datovány rokem 1850 a signovány Josefem F. Panáčkem), nově

²⁴⁴ Srov. RAMEŠ, Václav. *Slovník pro historiky a návštěvníky archivů*. Praha, 2005, s. 150.

²⁴⁵ Srov. Pamětní kniha Poniklé fary, s. 55.

vystavěny. Řezbářské práce provedl řezbář Stoklasa z Jičína, obraz sv. Jakuba Většího na hlavní oltář v ceně 160 fl. byl namalován L. J. Bernardem, akademickým malířem z Prahy. Obraz samotný nese dataci 2.8. 1872. V téže době daroval P. Josef Votočka, kaplan z Rokytnice nad Jizerou, křížovou cestu zhotovenou na plechu v ceně 400 fl. Za tento čin mu obec Poniklá udělila čestné občanství.²⁴⁶

V roce 1873 a 1874 se ze sbírky zakoupilo bílé vélum (tj. příkrývka na kalich nebo také část liturgického (bohoslužebného) oděvu, který si kněz oblékal přes ramena) za 36 fl. a zelený oltářní koberec za 40 fl.²⁴⁷

V únoru 1875 spadlo půl střechy na hospodářském stavení poblíž fary. Ten samý osud hrozil i farní stodole a dokonce celé farní budově, „*takže celá budova více ani farnímu domu podobna nebyla.*“ Problém katastrofálního stavu farního areálu vyřešil patron fary, hrabě Jan Nepomuk Harrach. Osobně se přesvědčil, jaký je stav budovy, a nařídil její opravu. K té došlo roku 1877 na začátku června a provedl ji stavitel František Horký z Jilemnice. „*Farářem toho času zde byl P. Slezák, který při stavbě té, jak bývá obyčejně, mnoho nepříjemností zažil, takže po delší čas ani místa slušného k obývání neměl.*“ Rekonstrukce farního areálu se protáhla až do června roku 1878, „*takže ve velkém pokoji po celou zimu přebývatí možno nebylo, anť strop na podzim stržen býti musel a teprv následujícího jara nový položen byl; při tom spolu dána v témž pokoji nová podlaha, anť stará nadobro shnilá byla.*“²⁴⁸

Zároveň s opravou fary bylo přikročeno roku 1877 i k opravě kostela. Při té došlo k opravě vnějších stěn kostela a jejích nabílení. Také byla položena nová šindelová střecha.²⁴⁹

5.3 Léta 1881-1890

V roce 1882 se dočkala nového pokrytí šindelem i farní budova. Také byly dány k přední části farní střechy nové plechové žlábký, a to přičiněním správce Ed. Luska.²⁵⁰

V srpnu roku 1883 došlo k vybílání chrámového interiéru a ke konci téhož roku se ze sbírek zakoupila nová, červeným sukнем potažená, pontifikální stolice k hlavnímu oltáři. Zhotovil ji Antonín Sucharda, sochař z Nové Paky.²⁵¹

Roku 1880 se opravily a o jeden rejstřík rozšířily zdejší varhany. Tento zásah v ceně 110 fl. provedl J. Koberle z Lomnice nad Popelkou.²⁵²

²⁴⁶ Srov. Pamětní kniha Poniklé fary, s. 55.

²⁴⁷ Tamtéž, s. 55.

²⁴⁸ Tamtéž, s. 44.

²⁴⁹ Tamtéž, s. 55.

²⁵⁰ Tamtéž, s. 44.

²⁵¹ Tamtéž, s. 55.

V roce 1881 se pořídily slavnostní oltářní podušky v ceně 30 fl. Následující rok se koupila od Neškudy z Jablonného slavnostní bílá kasule (tj. liturgické roucho, též zvané jako ornát) za 60 fl.²⁵³

V roce 1883 byly zakoupeny červené kostelní korouhve od Neškudy z Jablonného v ceně 45 zl. Později se koupila „ze záduší“ červená hedvábná kasule s hedvábnými portami od Křesťanské akademie v Praze za 41 fl. Ke konci téhož roku byly pořízeny dva harmonické zvonky k oltáři od pana Hirsche z Prahy. Částku 12,08 fl. pro tento účel věnoval Josef Holubec (č.p. 157).²⁵⁴

O rok později se od Josefa Neškudy z Jablonného pořídily dvě červené dalmatiky (dalmatika je svrchní liturgické roucho, které si při bohoslužbách obléká jáhen) v ceně 120 fl. Na koupi se složili místní dobrodinci, z čehož největší částkou (30 fl.) přispěla choť místního továrníka Adolfa Prelloga.²⁵⁵

Roku 1866 se pořídil černý hedvábný pluvíál od pana Neškudy z Jablonného. Cena byla 46 fl.²⁵⁶

Rok nato se zakoupila bílá hedvábná „Mariánská“ kasule od Neškudy z Jablonného za 60 fl. Téhož roku darovala farní hospodyně vlastnoručně zhotovené oltářní podušky.²⁵⁷

V roce 1888 byl na sanktusovou vížku pořízen nový zvonek „Lanotus“ z dílny pana Červeného z Hradce Králové v ceně 37 fl. Téhož roku darovala paní hraběnka z Harrachu novou kasuli žluté barvy.²⁵⁸

V roce 1890 bylo zakoupeno šest postříbřených oltářních svícňů z dílny zlatníka Hirsche z Prahy za 96 fl. Z toho 50 fl. k tomuto účelu věnovala „sousedka“ Marie Jindřišková z čp. 88.²⁵⁹

5.4 Léta 1891-1900

Roku 1891 věnoval „bratr místního faráře František Slezák se svou zbožnou manželkou Annou novou postříbřenou věčnou lampu před hlavní oltář.“ Cena činila 50 fl. a zakoupena byla opět z „chvalné dílny“ pana Hirsche v Praze. V témže roce sbírkou mezi osadníky, které se chopil zdejší kaplan P. František Růžička, bylo pořízeno deset

²⁵² Srov. Pamětní kniha Poniklé fary, s. 55.

²⁵³ Tamtéž, s. 55.

²⁵⁴ Tamtéž, s. 56.

²⁵⁵ Tamtéž, s. 56.

²⁵⁶ Tamtéž, s. 56.

²⁵⁷ Tamtéž, s. 56.

²⁵⁸ Tamtéž, s. 56.

²⁵⁹ Tamtéž, s. 56.

postříbřených svícňů na hlavní oltář „ze známé firmy J. Neškudy v Jablonném“ za 128 fl. Z dílny zlatníka Jana Hirsche pak bylo zakoupeno dalších šest svícňů na boční oltář sv. Jana Nepomuckého v ceně 80 fl.²⁶⁰

Ve farní kronice je psáno, že na výše jmenované sbírky se z území farnosti nejvíce vybralo v Poniklé s Novou Vsí, a to 126,67 fl. V Jestřabí 17,85 fl., v „Jamertale“ (Stromkovicích) 26,77 fl., ve Víchovske Lhotě 10 fl., sbírka mezi dělníky v ponikelské továrně vynesla 22,26 fl. Samotný podnik daroval 20 fl. a pan stavitel Hájek 5 fl. Sbírkou celkově vynesly 228,55 fl. Za zbylých 20,55 fl. se pořídily potřebné věci jako např. nové komže (tj. ministrantské obleky, dřívě zpravidla červené barvy, sahající až po kotníky, na nichž se nosila rocheta (tj. bílé roucho sahající ke kolenům)) pro ministranty a jiné prádlo.²⁶¹

V letech 1893-1894 byla vnitřní úprava farního kostela natolik zašlá, že bylo přikročeno k její celkové obnově.²⁶² Doposud byl kostel „jen bílený a této doby zase už hodně učouzený.“²⁶³ Provedení sbírky za tímto účelem se chopil zdejší kaplan P. Jindřich Kolář. „I připravil osadníky na sbírku tu jak rozmluvami ve společnosti, tak zvláště ve dvou exhortách. Druhé bylo potřebí, když někteří na popud jednoho místního rozšafy říkali: Kdyby to bylo na stavbu věže, dali bychom rádi.“²⁶⁴ K tomuto výroku se sluší podotknout, že ačkoli se ponikelský kostel dočkal věže již roku 1804, její výška prý musela být oproti původně zamýšlenému plánu zmenšena a k její dostavbě nikdy nedošlo.²⁶⁵

P. Kolář provedl osobně sbírku způsobem, že „sbíral od domu k domu po celé kolatuře ponikelské. Taktéž dopřáno bylo i rodákům ponikelským, aby přispěli na malbu chrámu Páně. Taktéž řídící p. učitel Crha uspořádáním dvou zpěvných divadelních představení ve prospěch malby kostelní o tuto velikou zásluhu si získal.“²⁶⁶

Sbírka proběhla roku 1893 a její výsledek činil 793,79 fl. Z toho 73 fl. vynesla dvě divadelní představení řídícího učitele Josefa Crhy. „Z cizích, nebo zdejších rodáků jinde žijících přispěli hlavně tito:“ František Votoček, mlynář v Přívlace (10 fl.), Eduard Jan Brynych, biskup královéhradecký (20 fl.), P. František Votoček z Ouřína (10 fl.), Rudolf Saller, lékárník v Jilemnici (10 fl.), Josef Tomáš, lékárník v Třešti (10 fl.), Antonín Petráň, spirituál (5 fl.), Karel Škoda, řídící učitel v Jablonci (10 fl.), Karel Tomíček, lékař v Jičíně (5 fl.), František Kébrt z Jilemnice (10 fl.), paní Vávrová (rozená Nosková) z Prahy (10 fl.),

²⁶⁰ Srov. Pamětní kniha Poniklé fary, s. 56.

²⁶¹ Tamtéž, s. 56.

²⁶² Tamtéž, s. 56.

²⁶³ Tamtéž, s. 52.

²⁶⁴ Tamtéž, s. 52.

²⁶⁵ Srov. PETERKA, Oldřich. *Pamětní listy*, s. 11.

²⁶⁶ Srov. Pamětní kniha Poniklé fary, s. 56-57.

P. Marián Holubec, benediktin v Břevnově (12 fl.), Josef Hájek, stavitel z Rokytnice (5 fl.), Kohn, kníže arcibiskup olomoucký (20 fl.), P. Josef Kaván ze Zaloňova (5 fl.), Josef Kolář, mlynář z Tužína (5 fl.), P. Odon Pospíšil z Broumova (11 fl.), děkan z Broumova (3 fl.), Barbora Englerová z Přívlastky (50 fr), tkalcovna Prelog (100 fl.). Všechny peníze byly následně uschovány do záložny v Jilemnici.²⁶⁷

P. Jan Slezák se však nové výmalby nedočkal, neboť umírá v 11. listopadu 1893.²⁶⁸ Peníze jsou naštěstí již shromážděny, takže když 29. března 1894 nastupuje na jeho místo P. Josef Stříbrný, ihned povolá „*chvalně známého*“ malíře kostelů pana Nejedlého z Nového Bydžova k provedení výmalby. Než došlo k samotné výmalbě, bylo nutno vyměnit stará kostelní okna. Nová železná okna daroval kostelu jeho patron hrabě Jan Harrach. Náklad na ně činil 350 fl. Okna měla být zasazena do konce července 1894, načež se mělo v srpnu téhož roku počít s malováním. V té době byly taktéž pořízeny nové kostelní lavice.²⁶⁹

Malíř Ludvík Nejedlý poté, co shlédl vnitřní dispozici kostela, navrhnul dvě varianty výmalby, a to pěknější a bohatší za 600 fl. a chudší za 450 fl. Nakonec byla zvolena dražší varianta²⁷⁰. K částce 600 fl. bylo ještě připočteno 150 fl. za vápno a stavbu lešení. Malířské práce byly dokončeny v říjnu 1894. Ještě téhož měsíce se v obci konala další sbírka, při které se vybralo 400 fl. Z té se financovalo obnovení hlavního oltáře. Obnovou, jež proběhla před vánočními náklady 180 fl., byl pověřen Antonín Sucharda z Nové Paky.²⁷¹

V březnu 1895 byla zavěšena na místo staré kazatelny nová nákladem 340 fl. Jejím autorem byl rovněž Antonín Sucharda. Počátkem června téhož roku byl obnoven oltář Panny Marie za cenu 90 fl. Do konce července byl obnoven oltář sv. Jana Nepomuckého za 90 fl. a chór za 100 fl. Za těmito položkami se nachází poznámka, že až na křížovou cestu byl obnoven vnitřek celého chrámu Páně.²⁷²

Roku 1896 byl opraven vnější plášť kostela (omítnut a obílen). Rok nato došlo k opravě kostelní střechy způsobem, že dvě spodní řady šindelů byly nahrazeny novými a natřeny karbolinem. Ke kostelu byly rovněž zhotoveny okapní žlaby a kolem chrámu byl vydlážděn odvodní kanál, aby nevlhly zdi. Došlo též ke spravení hřbitovní cesty ke kostelu

²⁶⁷ Srov. Pamětní kniha Poniklé fary, s. 53.

²⁶⁸ Tamtéž, s. 53.

²⁶⁹ Srov. Pamětní kniha Poniklé fary, s. 57.

²⁷⁰ Tato výmalba se zachovala do dnešních dnů, přičemž v létě roku 1995 byla odborně zrestaurována studenty ze školy restaurátorských a konzervačních technik v Litomyšli. V šesti výšečích lodí kostela jsou v medailonech vymalováni tito světci: Wolfgang, Anežka Přemyslovna, Jiří, Vít, Zikmund a Josef. V pěti medailonech ve výšečích presbytáře je pět nespecifikovaných andělů. Na tzv. vítězném oblouku mezi chrámovou lodí a presbytářem je v medailonu vyobrazen Kristus. Celek doplňují stylizované rostlinné dekorace, především na polosloupech, klenebních pásech a kolem medailonů. Srov. Pamětní kniha Poniklé fary. Str. 124.

²⁷¹ Srov. Pamětní kniha Poniklé fary, s. 57.

²⁷² Tamtéž, s. 57.

pomocí šterku a písku. Náklady byly hrazeny z dobrovolných sbírek. Růžencový spolek v této době zakoupil bílý ornát (tj. bohoslužebné roucho, zvané též jako kasule) za cca 30 fl., zlacené ciborium (tj. nádoba podobná kalichu s víčkem k uchovávání konsekrovaných hostií) za 35 fl., sukno na máry za 12 fl., fialový pluviál (tj. široká a dlouhá, dříve bohatě zdobená, pláštěnka, kterou kněží užívají při určitých bohoslužebných úkonech) za 95 fl., bílé vélum za 31 fl., bílý pluviál za 60 fl. Krom toho farnost obdržela darem tři antipendia (antipendium je ozdobný závěs, nejčastěji na přední stranu oltáře) bílá, jedno fialové a dvě antipendia na kazatelnu – červené a fialové.²⁷³

Roku 1898 se nákladem 30 fl. z kostelních pokladniček opravila křížová cesta. Rovněž byla nově pozlacena monstrance (tj. zdobená schránka na vystavování konsekrované hostie) za 32 fl., pozlacen a opraven kalich za 21 fl., pořízena kadidelnice za 14 fl., pacifikál (tj. menší zdobený kříž obsahující relikvii; dříve se při určitých událostech podával věřícím k políbení) za 16 fl., kropenka s kropáčem za 10 fl., nádoby na sv. oleje křtěnců za 14 fl., nádoba na sv. olej k nemocným za 6 fl., malý kropáček za 2 fl., křestní konvice a dva tácky za 11 fl., čtyři ministrantské červené komže za 19 fl. a antipendium k oltáři a kazatelně za 33 fl. „Vydání tato učinili povolil vzhledem nutností a potřebě Jeho Osvícenost p. Jan hr. z Harrachů jako patron kostela.“ Tohož roku byl pořízen žebřík a klekátko. Také byly osazeny nové dveře na chór a jiné obarveny.²⁷⁴

V roce 1899 došlo k nahrazení tří starých varhanních měchů měchem jedním.²⁷⁵

Mezitím byla roku 1892 na území Rakouska-Uherska zavedena korunová měna, která nahradila zlatkovou měnu, jež platila od roku 1857. Pro označení koruny bylo užíváno písmene **K**. Nová koruna se dělila na sto haléřů a její kurz ku zlatému byl 2:1. Zlatková měna přitom koexistovala s korunovou až do roku 1900.²⁷⁶ To vysvětluje, proč jsou např. ještě v roce 1898 uváděny ve farní kronice nákupní položky ve zlatkové měně.²⁷⁷

5.5 Léta 1901-1910

Ve dnech 16.-24. července roku 1901 pak byla opravena varhanní mechanika a písňaly. Přitom byla z pedálu odstraněna lomená oktáva, v manuálu zasazena nová klávesnice

²⁷³ Srov. Pamětní kniha Poniklé fary, s. 57.

²⁷⁴ Tamtéž, s. 58.

²⁷⁵ Srov. Pamětní kniha obecné školy v Poniklé z let 1895-1918, s. 33-34.

²⁷⁶ Srov. RAMEŠ, Václav. *Slovník pro historiky*, s. 150.

²⁷⁷ Srov. Pamětní kniha Poniklé fary, s. 58.

a celé varhany byly vyčištěny, zintonovány a naladěny. Opravu provedl Josef Koblre, varhanář v Lomnici nad Popelkou za 569 K.²⁷⁸

V roce 1904 byl celý kostel opatřen novou šindelovou střechou a zvenčí obílen. Náklady zaplatil patron kostela hrabě Jan Harrach.²⁷⁹

Na jaře 1908 daroval jakýsi dobrodinec 20 K na „něco potřebného do kostela.“ Za tuto částku se pořídily nové bílé korouhve, jelikož malé červené byly tou dobou již velmi sešlé. Korouhve byly ušity na faře. Natření tyčí zaplatil patronátní úřad. Zbytek doplatil farář. Celkové náklady na nové korouhve dosáhly 26,70 K. Téhož roku byl obnoven i školní prapor.²⁸⁰ Dívky, zejména z továrny Prellog, a některé „nábožné“ ženy věnovaly v srpnu čtyři umělé květiny na hlavní oltář a po dvou na oltáře vedlejší v ceně 64 K. V říjnu pak byla pořízena socha Nejsvětějšího Srdce Páně od sochaře Františka Buka z Prahy. Celková cena (socha, podstavec, doprava) dosáhla 166,16 K. Náklady nesl růžencový spolek.²⁸¹

„Občané chovali dávnou touhu, aby v obci byla postavena nějaká socha Marianská. Touze té bylo zadost učiněno roku 1908.“ Touto větou začíná ve farní kronice záznam o pořízení sochy Panny Marie Pomocnice. Její nákup byl uhrazen z dvou kostelních pokladniček, jejichž obnosy se postupně ukládaly do záložny na vkladní knížku na jméno faráře Josefa Stříbrného. Zatímco 1. ledna 1902 bylo na účtu 5,10 K, dne 1. července 1908 dosahovala částka 526,88 Kč. „Bylo tedy usneseno, ježto ve chrámě nejevila se žádná větší nutná okrasa, z peněz těchto poříditi sochu Panny Marie.“ Nejdříve se však muselo rozhodnout, jakou podobu by měla nová socha mít. „Občané, respektive navštěvovatelé chrámu Páně, chtěli sochu Panny Marie Lurdské. Duchovní správce byl však toho náhledu, by to byla jiná socha, ježto P. M. Lurdskou mají na blízké Přívlace a na Jestřabí.“ Farníci dali panu faráři nakonec za pravdu a pověřili ho, aby dohodl sochu s panem Antonínem Lukšem, sochařem z Nové Paky. A jelikož pan Lukeš odepsal, že má zrovna dokončenou sochu Panny Marie Pomocnice, rozhodli se farníci pro její koupi. V únoru 1908 se jel na sochu P. Stříbrný spolu s panem Harcubou na sochu osobně podívat. „Byla nenatřena, ale vypracování se líbilo.“ Poté přijel pan Lukeš do Poniklé, aby promluvil s některými farníky a řekl celkovou cenu. Ta činila 340 K. K tomu bylo nutné zaplatit 12 K za dopravu, 22 K za upravení zdi a základů pro sochu, dále za nádenickou práci 8,68 K a za cihly, vápno a písek 24,90 K. Konečná částka tedy činila 407,58 K. Místo pro sochu bylo vybráno na ohradí zdi u

²⁷⁸ Srov. Pamětní kniha obecné školy v Poniklé z let 1895-1918, s. 34.

²⁷⁹ Srov. Pamětní kniha Poniklé fary, s. 58.

²⁸⁰ Za novou látku a přemalování obrazu bylo zaplacen Ignáci Neškudovi z Jablonného nad Orlicí 41,70 K a panu Holubcovi z Poniklé za natření tyčí 4 K. Náklady za obnovu školního praporu uhradila paní Nechanická. Srov. Pamětní kniha Poniklé fary, s. 58.

²⁸¹ Srov. Pamětní kniha Poniklé fary, s. 58-59.

fary směrem do návsi. Pro tento účel byl roh zdi vybořen a zeď nově postavena o něco více vzadu, aby byl získán patřičný prostor. Svěcení sochy²⁸² proběhlo 19. července 1908 „nejjednodušším způsobem, neboť hnala se bouře, která po návratu průvodu do chrámu Páně silně burácela.“²⁸³

V březnu roku 1909 zaplatil patronátní úřad opravu bílého ornátu za cenu 19,53 K. Na kazatelnu se v témž roce pořídilo bílé antependium a na „oltářní pult“ bílá příkrývka. Látky věnovala paní Nechanická, ušití se chopila paní Marie Holubcová, manželka kostelníka. Později byla slečnou Kettluerovou z plátna od paní Nechanické zhotovena rocheta. 16. července 1909 se zakoupila socha sv. Josefa od sochaře Františka V. Buka z Prahy. Náklady (socha, podstavec, doprava) dosáhly výše 183,40 K a byly uhrazeny z obsahu dvou u dveří visících chrámových pokladniček.²⁸⁴

Obě nové sochy, Nejsvětějšího Srdce Páně a sv. Josefa, byly posvěceny P. Josefem Kavánem z Loukova, biskupským notářem a vysloužilým farářem založovským o poutní slavnosti dne 25. července 1909. K této poutní slavnosti byl pořízen kovový věneček na monstranci od Léona Lhomera z Paříže. K tomu se přikoupilo osm umělých květin na svíce. Celkové náklady 27,33 K nesl růžencový spolek.²⁸⁵

Roku 1910 se zakoupil na postranní oltář sv. Jana Nepomuckého betlém od Františka Hanuše, řezbáře z Vysokého nad Jizerou, za cenu 300 K. Zaplacen byl z obsahu chrámových pokladniček. U této položky se nachází poznámka „velmi se líbí.“²⁸⁶ Krásu ponikelského betlému je mimochodem možné dodnes obdivovat každým rokem v době vánoční.

5.6 Léta 1911-1920

V roce 1911 došlo k opravě bílého „cenného“ pluviálu. Částku 34 K uhradil patron farnosti, hrabě Harrach, respektive patronátní úřad v Jilemnici. Téhož roku byl pořízen nový oltářní kámen²⁸⁷ na hlavní oltář v ceně 22,92 K. „Na vánoce doplněn „betlem“ malovaným pozadím a několika figurkami, čímž byl velmi zdokonalen.“ Cena 120 K se splácela

²⁸² Uvedená socha byla v zimě roku 1968 shozena z podstavce a rozlomila se na tři kusy. Po opravě se nacházela v zadní části kostela, a to až do roku 1998, kdy byla zbavena nevhodného pozdějšího nátěru, pečlivě opravena a vrácena na původní místo. Srov. Pamětní kniha Poniklé fary, s. 113 a 140.

²⁸³ Srov. Pamětní kniha Poniklé fary, s. 113.

²⁸⁴ Tamtéž, s. 59.

²⁸⁵ Tamtéž, s. 59.

²⁸⁶ Tamtéž, s. 60.

²⁸⁷ Jeho pořízení bylo schváleno při biskupské generální vizitaci dne 19. června 1910. Oltářní kámen v sobě obsahoval ostatky svatých mučedníků Valeria a Gaudiosy. Nákup opět zaplatil patronát. Srov. Pamětní kniha Poniklé fary, s. 102.

z chrámových pokladniček. Ze „záduše“ byl dále pořízen „kokosový“ koberec na hlavní oltář.²⁸⁸

Na májovou pobožnost v roce 1912 darovala paní Nosková na mariánský oltář bílé záclony pro ozdobení rámu oltářního obrazu a také červeným křížkovým stehem bohatě vyšívané antipendium s textem: „*O Maria, útočiště zarmoucených, oroduj za nás!*“ Slečna Kettluerová darovala k „*dohotoveným jeslím*“ zelené antipendium vyšívané zlatými květy. „*Celek působí velmi pěkný dojem,*“ dodává k tomu farní kronika. Postranní oltáře byly obohaceny o háčkovaná bílá antipendia od paní Antonie Hladíkové a paní Anny Lukšové. Další antipendium pro oltář sv. Jana Nepomuckého darovala na svátek tohoto světce slečna Božena Holubcová, industriální učitelka.²⁸⁹

Dne 8. září 1913 darovaly na kazatelnu paní Antonie Hladíková a Anna Lukšová bílé antipendium s háčkovanými hvězdicemi. Roku 1914 bylo na oltář Panny Marie „*neznámou dárkyní věnováno antipendium stejné jako od sl. Boženy Holubcové.*“ O rok později bylo taktéž neznámou dárkyní věnováno další antipendium, tentokrát na hlavní oltář. Také byl pořízen patronem hrabětem Harrachem zelený ornát.²⁹⁰

Dne 3. srpna 1916 byla sochařem Antonínem Lukšem z Nové Paky nově fermežovou barvou natřena socha Panny Marie Pomocnice u farní zdi. Rovněž byl vyzlacen nápis²⁹¹ na podstavci. Náklady, které dosáhly 50 K, uhradil růžencový spolek.²⁹²

Roku 1917 byla nejmenovanou paní pořízena dvojitá hedvábná záclonka do svatostánku.²⁹³

V roce 1918 se ve farní kronice promítá zánik monarchie i v označení měny u jednotlivých položek. Když totiž dne 28. října 1918 vznikla Československá republika, korunová měna zůstala zachována (byť ze začátku pouze jako provizorium), nově však byla namísto předchozího písmene **K** označována písmeny **Kč** (koruna československá).²⁹⁴

V roce 1918 pořídila paní Božena Holubcová, manželka pekaře Jana Holubce z Poniklé, „*na poděkování za vyslyšení*“ dřevěnou sochu sv. Antonína v ceně 1000 Kč. Sochu zhotovil umělecký závod Bohumila Beka z Kutné Hory. K jejímu posvěcení zdejší farářem Františkem Římkem došlo o vánocích téhož roku. K soše pak byla dána pokladnička

²⁸⁸ Srov. Pamětní kniha Poniklé fary, s. 60.

²⁸⁹ Srov. Pamětní kniha Poniklé fary, s. 60.

²⁹⁰ Tamtéž, s. 60.

²⁹¹ Znění nápisu je následující: „*Svatá Maria, matko Boží, pros za nás hříšné, nyní i v hodinu smrti naší. AMEN!*“ Na soklu je pak další nápis: „*Nákladem ctitelů Mariánských postaveno r. 1908, obnoveno r. 1998*“.

²⁹² Srov. Pamětní kniha Poniklé fary, s. 113.

²⁹³ Tamtéž, s. 61.

²⁹⁴ Srov. RAMEŠ, Václav. *Slovník pro historiky*, s. 150.

s nápisem „*Chléb sv. Antonína pro chudé.*“ Vybrané peníze se pak rozdělily „*nejpotřebnějším chudým.*“²⁹⁵

5.7 Léta 1921- 1925

Na Boží Tělo roku 1922 byl na vyšívacím stroji Křesťanskou akademií v Praze opraven „nádherný“ bílý pluviál, který dostal zčásti i novou podšívku a byl opatřen portami. Cenu 561 Kč uhradil růžencový spolek. V prosinci růžencový spolek zaplatil i opravu bílé kasule. Ta byla provedena rovněž Křesťanskou akademií. Ke svátkům vánočním téhož roku se z kostelní sbírky zakoupil nový koberec na hlavní oltář od firmy J. Sloupa v Praze.²⁹⁶

V létě roku 1923 byla v kostele obnovena malba a oltáře znovu natřeny olejovou malbou. Při té příležitosti byla natřena i varhanní skříň. Obnovy malby a natření oltářů se ujal „mistr malířský“ z ateliéru J. Hübsche z Královských Vinohrad. Cena dosáhla 1800 Kč. Dříví na lešení zapůjčil rolník Josef Skalský z Poniklé čp. 29. Lešení ochotně postavili zdejší občané, „*katoľáci-lidovci*“ – František Skalský, truhlář z čp. 55, Vilém Vejnar, chalupník z čp. 54, Josef Tomáš, domkař z čp. 69, Jan Harcuba z čp. 48 a František Skalský, rolník z čp. 113. K tomu místní přádelna zapůjčila prkna na lešení. Také byla zhotovena podezdívka. Částku 320 Kč k tomuto účelu přispěl patronátní úřad. Práce patrně nebyla příliš kvalitní, neboť ve farní kronice stojí, že „podezdívka stále ukazuje plíseň, bude museti býti znovu omítnuta asfaltovou a cementovou omítkou a pak natřena olejovou barvou.“²⁹⁷

V květnu 1924 Křesťanská akademie v Praze opravila, vyčistila a na stroji spravila bílé vélum. Cena 208 Kč byla uhrazena z kostelních pokladniček. Ale už k příležitosti požehnání s Nejsvětější svátostí o svátku Všech svatých bylo téhož roku pořízeno nové bílé vélum od firmy Herzfeld Fischel z Hradska (nyní součást města Jablonce nad Jizerou)²⁹⁸. Porty dodala blíže neurčená růžencová výrobná. Náklady 292,10 Kč byly uhrazeny z chrámových pokladniček.²⁹⁹ O pouti sv. Jakuba téhož roku dne 27. července konala se slavnost svěcení nového zvonu. Bronzový zvon o průměru 0,75 m, váze 255 kg a tónu C byl zakoupen ze sbírek farníků a z darů dobrodinců od firmy R. Herold z Chomutova za cenu 8063,10 Kč. Na jedné straně byl nápis „*Nejsvětější Srdce Ježíšovo smiluj se nad námi*“ a obraz Nejsvětějšího Srdce Páně. Z druhé strany byl obraz sv. Jana Nepomuckého a nápis „*Sv. Jene Nep. oroduj za nás*“. Kolem obruby zvonu byl nápis „*Tento zvon jest ulit ke cti a*

²⁹⁵ Srov. Pamětní kniha Poniklé fary, s. 114.

²⁹⁶ Tamtéž, s. 61.

²⁹⁷ Tamtéž, s. 114.

²⁹⁸ Srov. KUČA, Karel. *Města a městečka*. Díl 2., s. 514.

²⁹⁹ Srov. Pamětní kniha Poniklé fary, s. 61.

chvále nejsvětějšího Srdce Ježíšova a sv. Jana Nep. L. P. 1924 od R. Herolda v Chomutově“. Svěcení zvonu započalo v 10:00 kázáním P. Vojtěcha Průši, katechety z Prahy, o významu zvonů. Samotné svěcení pak provedl P. František Řimek z povolení biskupské konzistoře v Hradci Králové. Při té příležitosti ozdobily zvon dívky ze „*sdrúžení katolické mládeže farní*“. Kmotrami zvonu se staly paní Anna Menzlová, spolumajitelka zdejší přádelny, která přispěla částkou 1500 Kč, a paní Marie Burghartová, choť zdejšího starosty, která darovala 100 Kč a k tomu koberec k oltáři sv. Jana Nepomuckého v ceně 450 Kč. „*Svěcení zvonu provedeno dle ritualu, kmotra paní Menzlová proslovila: Bud' zasvěcen práci, míru a lásce; paní Burghartová řekla: Živé svolávej, mrtvé oplakávej, blesky rozptyluj.*“ Po svěcení proběhla zpívaná slavná mše svatá, kterou sloužil P. Jan Rouš, farář ze Mříčné, za asistence zdejšího faráře P. Františka Řimka, P. Jindřicha Drkoše, faráře z Křížlic, a P. Vojtěcha Průši, katechety z Prahy. Zvon pak byl v 13:30 pomocí strojníků z přádelny pana Linke a Tuláčka a mnohých dalších vytažen do zvonice. První zvonění bylo za padlé vojáky v první světové válce. Dále se týž den vyzvánělo oběma zvony na odpolední požehnání a při „*Te Deum*“. Na konci popisu této pro farnost mimořádné události stojí napsáno: „*Souzvuk obou zvonů jest ladný a pěkně vyznívá, jak pochvalně se vyslovil vdp. Th.Dr. Hugo Doskočil, rektor semináře z Hradce Králové. Dejž Bůh, abychom brzy ještě jeden zvon – velký – poříditi mohli.*“³⁰⁰ „³⁰¹

Roku 1925 zaplatil patron kostela hrabě Harrach opravu „*bílé sváteční kasule se zlatým středem*“ za 202 Kč a „*bílé kasule nedělní s pestrým středem*“ za 206 Kč. Opravu provedla Křesťanská akademie v Praze. Téhož roku se pořídilo vélum na Zelený čtvrtek pro kalich s hostiemi, nová burza a střapeček na klíč ke svatostánku. Cena těchto položek činila 150 Kč. Nová křestní štóla stála 120 Kč. Dále byl za 214 Kč zakoupen závoj s bohatým zlatým vyšíváním na monstranci k Božímu hrobu. Patron farnosti hrabě Harrach k tomu zaplatil dva nové prapory „*republikánské*“ na kostel a faru.³⁰²

³⁰⁰ Dalšího nového zvonu se farnost dočkala roku 1929 o svatováclavském miléniu. Tento 598 kg těžký zvon, stejně jako zvon předešlý z roku 1924, byl bohužel zrekvírován během druhé světové války. Takže na dlouhou dobu zůstal nejstarší zvon z roku 1555 spolu s malým umíráčkem z roku 1888 opět osamocen. Srov. Pamětní kniha Poniklé fary, s. 116.

³⁰¹ Srov. Pamětní kniha Poniklé fary, s. 114-115.

³⁰² Tamtéž, s. 61.

6 Náboženský život zdejších obyvatel z pohledu školní kroniky

6.1 Od sčítání lidu roku 1890 po sčítání v roce 1900

Před rokem 1918 měla ještě Římskokatolická církev v rámci Rakousko-Uherska poměrně silné pozice, které se promítly např. do projevů náboženského života ve školství. K tomuto tématu lze mimo jiné nalézt nemálo zmínek i v kronice zdejší obecné školy. Ta začíná rokem 1895 a je rozdělena na dva díly. První popisuje roky 1895-1918 a druhý roky 1918-1948. Krom skutečností ze života školy vypovídá i o spolupráci zdejšího kněze se školní institucí a o úzkých vazbách školy (potažmo státu) a církve.³⁰³

Hned v úvodu kroniky jsou výsledky sčítání lidu z roku 1890. Ty mimo jiné ukazují, že Poniklá měla 1446 obyvatel a Nová Ves 141 obyvatel, dohromady tedy 1587. Z těch se ke katolickému náboženství hlásilo na 1480 lidí, zbylých 107 osob se hlásilo k náboženství evangelickému (106 augsburského vyznání a jeden helvetského). V Nové Vsi byli všichni až na pět evangelíků katolíci. Výsledky sčítání rovněž dokazují, že takřka všichni obyvatelé se hlásili u „*obcovacího jazyka*“ k češtině a pouze tři k němčině. Také je zde uvedeno, že kněz (tehdy P. Josef Stříbrný) byl člen místní školní rady. Nutno podotknout, že svého zástupce měli ve školní radě i evangelíci. Škola tehdy byla jednopatrová o třech třídách.³⁰⁴

Z kroniky je patrné, že školní rok začínal vždy následujícím způsobem: „*Počátek školního roku dne 16. září 1895 oslaven byl slavnými službami Božími se vzýváním Ducha Svatého a rakouskou národní hymnou. Po službách Božích ve škole žákům přečtena školní pravidla a po rozpuštění žáků byl zápis dítek 1. školního roku, (...).*“ Celkově toho roku bylo zapsáno do školy 276 dětí (135 chlapců a 141 dívek). Dle vyznání 259 katolíků a 17 evangelíků a. v. (tzn. příslušníků Církve evangelické augsburského vyznání). Dle národnosti 270 Čechů a 6 Němců. Co se personálu školy týče, skládal se z řídícího učitele Josefa Skrbka, jenž učil třetí třídu, z učitele Jana Holubce, jenž učil první třídu, a z podučitele Jana Rychlovského, který učil druhou třídu (přičemž v těchto třech třídách bylo osm ročníků). Krom toho zde ještě byla ještě zaměstnána učitelka ženských ručních prací (toho roku Anna Nyklová). Katolické náboženství vyučoval ve všech třídách zdejší kněz P. Josef Stříbrný. Evangelickému náboženství a. v. učil pan František Nechanický, řídící učitel evangelické

³⁰³ O tom, že kněz měl tehdy ve škole velikou vážnost, svědčí i fakt, že v době nemoci a po smrti podučitele Jana Rychlovského učil ve druhé třídě (krom kreslení a psaní) právě P. Stříbrný, za což dostával i přiměřené finanční ohodnocení. Srov. Pamětní kniha obecné školy v Poniklé z let 1895-1918, s. 6.

³⁰⁴ Srov. Pamětní kniha obecné školy v Poniklé z let 1895-1918, s. 3-4.

školy augsburského vyznání v Křížlicích.³⁰⁵ Takovéto souhrnné údaje se objevují u každého školního roku a samotné jejich zpracování by jistě vydalo na zajímavou studii.

Krom úvodních služeb Božích na počátku školního roku byly až do konce monarchie konány tzv. slavnosti patriotické. V den jmenin (4. října) a narozenin (18. srpna) císaře Františka Josefa I. a v den jmenin (19. listopadu) císařovny Alžběty „*vedena byla školní mládež svými učiteli do chrámu Páně, kdež po slavných službách Božích zpíván byl chvalo zpěv ambrosianský a národní hymna rakouská.*“ Také 18. února si zdejší žáci a učitelé připomínali výroční den úmrtí arcivévody Albrechta, načež vzpomínku zakončili modlitbou a opět rakouskou hymnou.³⁰⁶

Dne 16. června 1896 se školní mládež, učitelé, školní rada, zastupitelstvo a místní spolky účastnili služby Boží za zesnulého arciknížete Karla Ludvíka, jenž zemřel 19. května 1896. Po církevním obřadu řídící učitel ve škole „*v delší řeči vylíčil vzorný život a šlechetné vlastnosti vznešeného arcivévody.*“ Poté následovala rakouská hymna.

Školní mládež se také musela účastnit, až do rozpadu monarchie, i církevních průvodů. Ty se konaly na den sv. Marka (25. dubna), o tzv. křížových dnech (11., 12., a 13. května), o Božím těle (4. června) a na den sv. Jana a Pavla (26. června). Dvakrát v roce také přistupovaly školní děti ke svátosti pokání (smíření), např. ve školním roce 1895-1896 to bylo 10. října a 21. května, přičemž následující den přijaly svátost oltářní (svaté přijímání). Ty z dětí, které měly jít ke svatému přijímání poprvé, přistoupily ke svátosti smíření 30. května. Den nato o svátku Nejsvětější Trojice byly slavnostně přivedeny ke svatému přijímání.³⁰⁷ Tuto událost více přibližuje zápis z roku 1899, ve kterém se píše, že ti z žáků třetí třídy, kteří šli k prvnímu svatému přijímání poprvé, vycházeli ze školy do kostela v slavnostním průvodu.³⁰⁸

„*Do chrámu Páně voděna byla mládež v neděli i všedního dne od počátku školního roku až do 4. října 1895 a od 25. dubna do konce školního roku.*“ Toto pravidelné navštěvování bohoslužeb pravděpodobně souviselo s tzv. náboženskou zkouškou, kterou žáci skládali ke konci školního roku. Toho roku ji vykonal dne 25. června vikář P. František Bartoš z Jilemnice. Školní rok byl zakončen 31. července 1896 službami Božími, chvalo zpěvem „*Bože, chválíme Tebe!*“ a rakouskou národní hymnou.³⁰⁹

Takto tedy s mírnými obměnami probíhal školní rok v Poniklé za Rakouska-Uherska.

³⁰⁵ Tamtéž, s. 5.

³⁰⁶ Srov. Pamětní kniha obecné školy v Poniklé z let 1895-1918, s. 6.

³⁰⁷ Tamtéž, s. 7.

³⁰⁸ Tamtéž, s. 20.

³⁰⁹ Tamtéž, s. 7-9.

Záznam ze zahájení školního roku 1896-1897 zpřesňuje jeho průběh. Nejprve byla bohoslužba, pak modlitba a píseň „Přijď Sv. Duše“ (Přijď Duchu Svatý). Závěr byl zakončen hymnou. Pak následoval opět sled patriotických slavností, navštěvování všedních i nedělních bohoslužeb apod. K tomu se žáci a učitelé účastnili již jmenovaných církevních průvodů, a to na sv. Marka (25. dubna), v křížové dny (tentokrát 24., 25. a 26. května), o Božím Těle (tentokrát 17. června) a o místní slavnosti na den sv. Jana a Pavla (26. června). K svátosti pokání žáci přistupovali 30. září a 4. června. Ti, kteří šli ke svatému přijímání poprvé, byli u zpovědi 12. června. Jak je patrné ve srovnání s předchozím školním rokem, ani u těchto obřadů se nemůže hovořit o pevném datu, neboť jsou u různých školních roků proměnlivá. Stejně jako náboženská zkouška, která tentokrát připadla na 7. červenec. Školní rok byla zakončen 31. července 1897 bohoslužbou, ambrosiánským chvalozpěvem a rakouskou hymnou.³¹⁰

Ve školním roce 1897-1898 dne 18. května 1898 provedl biřmování zdejších žáků biskup Edvard Jan Brynych. Při té příležitosti byla složena zkouška z náboženství. Tento rok přibyla k církevním průvodům, kterých se žáci účastnili, ještě slavnost výstavy Nejsvětější svátosti oltářní, a to 23. května. Z kroniky dále vyplývá, že o patriotických slavnostech se po bohoslužbě zpíval chvalozpěv „Tě, Bože, chválíme.“³¹¹

Když byla 10. září 1898 zavražděna císařovna Alžběta, řídící učitel k tomu do kroniky poznamenal: „*Za v Pánu zesnulou Nejjasnější panovnici naší byly v chrámu Páně zdejším slouženy zádušní služby Boží dne 19. září za přítomnosti školní mládeže, sboru učitelského, obecního zastupitelstva, místní školní rady a všech místních spolků. Po službách Božích učitelstvo provázelo mládež do školy, kdež řídící učitel vylíčil přítomným význam dnešní truchlivé slavnosti a život i skutky Nejdobrotivější Matky svých národů; vzor trpělivosti, tiché oddanosti do vůle Boží, vzor zbožnosti a lidumilnosti, vzor šlechtnosti a lásky ke Své rodině i k velké rodině celé říše. Se slzami v očích skončila se slavnost modlitbou za v Pánu zesnulou.*“³¹²

Dne 2. prosince v 10 hod. se mší svatou oslavilo padesát let vlády císaře Františka Josefa I. Účastnilo se jí opět zastupitelstvo, žactvo, učitelstvo i spolky. Jmeniny císařovny byly „*dojemně oslaveny*“ 19. listopadu zádušní bohoslužbou.

V roce 1900 se stal kaplan P. Jindřich Kolář administrátorem ve Stěžerách, kam se dne 10. července toho roku přestěhoval. Od té doby zdejší farář vyučoval náboženství ve všech

³¹⁰ Srov. Pamětní kniha obecné školy v Poniklé z let 1895-1918, s. 9-13.

³¹¹ Tamtéž, s. 15.

³¹² Tamtéž, s. 18.

třídách sám. Ve školním roce 1899-1900 byl totiž učitelem náboženství v 1. a 2. třídě kaplan Jindřich Kolář a ve 3. a 4. třídě farář Josef Stříbrný. Evangelíky a. v. vyučoval náboženství pan František Nechanický.³¹³

6.2 Od sčítání lidu roku 1900 po sčítání v roce 1910

V roce 1900 proběhlo další sčítání lidu. V Poniklé se napočítalo 226 domů a v Nové Vsi 21 domů. Počet obyvatel Poniklé byl 1674 a Nové Vsi 133. Dohromady tedy 1807. Dalších 60 obyvatel bylo dlouhodobě nepřítomno. Z 1807 přítomných obyvatel se 1672 hlásilo ke katolíkům, 115 k evangelíkům a. v., 3 osoby ke starokatolíkům, jedna k evangelíkům h. v. a 16 obyvatel bylo bez vyznání. Co se „*obcovací řeči*“ týče, 1757 osob se přihlásilo k „*československé*“ a 44 osob k německé. Dle stupně vzdělání, který sčítání taktéž zjišťovalo, umělo číst i psát 1515 obyvatel, jenom číst 13 osob a 279 bylo analfabetů.³¹⁴

Oproti předchozímu sčítání v roce 1890 se zvýšil počet obyvatel obce z 1587 na 1801. Počet Němců ze 3 na 44, počet katolíků z 1480 na 1672 a počet evangelíků ze 107 na 116.³¹⁵

Ve školním roce 1900-1901 bylo do zdejší školy zapsáno 279 dětí, přičemž jí navštěvovalo 256 z nich (117 chlapců a 139 dívek). Náboženství katolickému vyučoval zdejší farář Josef Stříbrný a náboženství evangelickému a. v. pan František Nechanický, řídící učitel při soukromé škole evangelické augsburského vyznání v Křížlicích.³¹⁶

Dne 12. dubna 1905 se místní školní rada rozhodla vybudovat jednotřídní školu (tzv. expozituru) pro děti z Nové Vsi a dolní části Poniklé. Den nato obecní zastupitelstvo tento záměr schválilo.³¹⁷ Určena byla pro děti prvního až třetího ročníku. Děti čtvrtého až osmého ročníku pak pokračovaly v čtyřtřídní obecné škole u kostela.³¹⁸

Ve školním roce 1906-1907 vyučoval náboženství katolickému ve všech třídách farář Alois Kaván, kdežto náboženství evangelickému místo Františka Nechanického evangelický farář augsburského vyznání Hugo Samek z Křížlic.³¹⁹

Roku 1908 se slavilo výročí šedesáti let panování císaře Františka Josefa I. V Poniklé u této příležitosti proběhla 9. května 1908 tzv. stromková slavnost, která byla jedním z mnoha bodů oslav tohoto jubilea. V 8 hod. byla slavnost zahájena bohoslužbou a poté se na paměť

³¹³ Srov. Pamětní kniha obecné školy v Poniklé z let 1895-1918, s. 26-27.

³¹⁴ Tamtéž, s. 36-37.

³¹⁵ Srov. Pamětní kniha obecné školy v Poniklé z let 1895-1918, s. 3.

³¹⁶ Tamtéž, s. 34-35.

³¹⁷ Provoz prvně zahájila ve školní roce 1907-1908. Srov. Pamětní kniha Poniklé fary, s. 173.

³¹⁸ Srov. Pamětní kniha obecné školy v Poniklé z let 1895-1918, s. 62.

³¹⁹ Tamtéž, s. 76.

jubilea zasadily tři lípy na jižní straně kostela. U tohoto školního roku je také první zmínka o konfirmaci zdejších žáků z řad evangelíků. Píše se zde, že od dne 3. května do 14. června 1908 tři evangeličtí žáci čtvrté třídy navštěvovali konfirmační cvičení v Křížlicích.³²⁰

V roce 1910 proběhlo v Poniklé biřmování. Královéhradecký biskup Josef Doubrava biřmoval 19. června jak zdejší dospělé, tak i školní mládež. Po biřmování v 16. hod. následovala v kostele zkouška z náboženství.³²¹

Dne 18. srpna 1910 se císař František Josef I. dožil osmdesáti let. Oslavy se však z důvodu probíhajících prázdnin odložily až na císařovi jmeniny dne 4. října téhož roku. Jako obvykle při těchto příležitostech byla i školní mládež povinna zúčastnit se tradiční bohoslužby k tomuto výročí. Na začátku školního roku 1910-1911 přišel na místo učitele do zdejší školy Václav Kasal, který byl evangelického reformovaného vyznání.³²²

Ve školní kronice je také překvapivá zmínka o varhanní službě kantorů ve zdejším kostele:

„Od pradávna byl při zdejší škole ten obyčej, že správce školy vedle svého povolání zastával službu varhaníka při zdejším chrámu. Do roku 1870 byla to část učitelské povinnosti a částečný pramen jeho příjmů. Po vymanění se školy ze správy církevní učitelé varhaničili dobrovolně dále. Nynější řídící učitel³²³ již roku 1900 hleděl sprostiti se té služby, avšak zakročením vážné osoby úmysl jeho se nezdařil. Teprve dne 3. dubna 1911 zhostil se varhanictví. Od té doby žádný učitel není u nás varhaníkem.“³²⁴

K tomu se zachovala zpráva i ve farní kronice, která popisuje tutéž událost, ovšem pod jiným úhlem pohledu.

„Delší čas pozoroval duch. správce, že ředitel chóru p. Josef Skrbek, řídící učitel v Poniklé, s nechtí zastává svůj varhanický úřad a téměř při každém pohřbu vyskytovaly se mu různé překážky, že „nemohl“ jíti na funkci. I vyzval jej duch. správce zcela zdvořilým způsobem, nehodlá-li úřad ten zastávati, aby to jen bez obalu sdělil. Na vyzvání to se p. Josef Skrbek z řiditelství chóru vzdal. Duch. správce nabídl úřad ten p. Ant. Říhovi, chalupníku a skláři v Poniklé, jenž je dobrý houslista a soukromě se na harmoniu cvičil. Tento nabízený úřad varhanický přijal, byť s obavou, neboť to bylo v úterý ve svatém týdnu, tedy bezprostředně před svátky velikonočními, a jako začátečník dobře úkolu svému vyhověl.“³²⁵

³²⁰ Srov. Pamětní kniha obecné školy v Poniklé z let 1895-1918, s. 80-81.

³²¹ Tamtéž, s. 103.

³²² Tamtéž, s. 112-114.

³²³ Jednalo se o Josefa Skrbka. Srov. Pamětní kniha obecné školy v Poniklé z let 1895-1918, s. 123.

³²⁴ Srov. Pamětní kniha obecné školy v Poniklé z let 1895-1918, s. 119.

³²⁵ Srov. Pamětní kniha Poniklé fary, s. 339.

6.3 Od sčítání lidu roku 1910 po sčítání v roce 1921

Roku 1910 uplynul desetiletý interval a proběhlo další sčítání lidu. V Poniklé se při něm napočítalo 238 domů a v Nové Vsi 23. Počet obyvatel dosáhl čísla 2066, z toho v Poniklé 1915 a v Nové Vsi 151. Z celkového počtu obyvatel obce se 1935 osob přihlásilo k vyznání katolickému, 117 k evangelickému a. v., dva k řeckokatolickému, jeden k evangelickému h. v. a 11 osob zůstalo bez vyznání. Z toho v Nové Vsi byli všichni až na dvanáct evangelíků katolíci. Dle „*obcovací řeči*“ se 1981 obyvatel přihlásilo k české a 85 k německé. Do zdejší školy bylo ve školním roce 1910-1911 zapsáno 345 dětí, přičemž čtyřtřídní školu v Poniklé navštěvovalo 304 dětí (145 chlapců a 159 dívek). Náboženství katolickému vyučoval v každé třídě dvě hodiny týdně zdejší farář Jindřich Kolář (8 hod. v hlavní budově a 2 hod. v tzv. expozituře v dolní části obce). Náboženství evangelickému a. v. vyučoval v první až čtvrté třídě jednu hodinu týdně farář Hugo Samek z Křížlic.³²⁶

Oproti minulému sčítání se počet obyvatel zvedl o téměř 250. Zhruba stejnou měrou se zvedl počet katolíků, naproti tomu počet evangelíků se takřka nezměnil. Skoro se však zdvojnásobil počet německy hovořících obyvatel.³²⁷

Do života obce, farnosti i školy razantně zasáhlo vypuknutí první světové války.³²⁸ Prezidium c. k. zemské školní rady po sarajevském atentátu nařídilo na 3. červenec roku 1914 smuteční bohoslužby za zesnulé. V Poniklé se jich zúčastnil učitelský sbor, školní mládež, zástupci spolků i veřejnost. Smuteční prapor vlál na škole od 29. června do 4. července.³²⁹

Jak vyplývá ze školní kroniky, běh školního roku se příliš nezměnil. Z hlediska církevního se slavily svátky a slavnosti za účasti školní mládeže a učitelů jako doposud. Pouze k nim přibýly tzv. slavnosti válečné. „*Kromě mnohých válečných vítězství významně oslavovalo se službami božími a přiměřenou přednáškou dobytí Bělehradu, Přemyšlu a Brestu Litevského. Dobyetí Lvova oslavovalo se po 3 dni (dne 23. – 25. června 1915), dobytí Ivangorodu a Varšavy slavností šestidenní (od 6. do 12. srpna t. r.)*.“ Před vánoci roku 1915 měly školní děti všech diecézí království českého na úmysl císaře obětovat různé nábožné

³²⁶ Srov. Pamětní kniha obecné školy v Poniklé z let 1895-1918, s. 120-123.

³²⁷ Tamtéž, s. 36-37.

³²⁸ „*Bolestná zpráva ohromující veškeré národy říše Rakousko-Uherské, že následník trůnu Jeho c. a k. Výsost nejjasnější pan arcivévoda František Ferdinand d'Este a jeho choť paní vévodkyně Žofie z Hohenbergu stali se obětí vražedného atentátu v Sarajevě dne 28. června 1914, hluboce dotkla se sboru učitelského, jenž svěřeně mládeži přiměřeně vyložil přebolestnou ztrátu budoucího panovníka a vzbudil hlubokou soustrast nad osiřelými princí a princeznou zavražděných vznešených manželů tak náhle a děsně osiřelými (sic). Promluva skončila nejoddanější úctou a láskou J. V. císaři pánu Františku Josefovi I.*“ Srov. Pamětní kniha obecné školy v Poniklé z let 1895-1918, s. 141.

³²⁹ Srov. Pamětní kniha obecné školy v Poniklé z let 1895-1918, s. 142.

skutky (svaté přijímání, modlitby, almužny apod.). Na tento císařský úmysl vykonaly žáci třetí a čtvrté třídy dne 20. prosince toho roku svátost pokání a den nato přijali svátost oltářní. Co se dalších válečných slavností týče, roku 1916 se dle školní kroniky velmi oslavovalo dobytí Srbska, dále pak Lovčenu (14. ledna), Cetyně a Černé Hory (21. ledna) a šedesáté narozeniny polního maršálka arciknížete Bedřicha. Další vojenské úspěchy a události posilující vlastenecké smýšlení byly ve škole taktéž připomínány. K tomu, po nařízení číslo 230 prezidia c. k. zemské školní rady ze dne 13. května 1916, se po školní mši svaté o nedělích a svátcích musela v kostele zpívat první sloka rakouské hymny, „*aby se utužovalo rakousko–vlastenecké smýšlení v mládeži školní a posilovala upřímná oddanost ku vznešené osobě Jeho c. a k. Apoštolského Veličenstva našeho nemilostivějšího císaře a krále Františka Josefa I.*“³³⁰

Velmi zajímavý popis morálního stavu obyvatelstva během vyčerpávající první světové války, který předznamenal budoucí poválečný vývoj (včetně náboženského smýšlení), uvádí řídící učitel Josef Skrbek na stránkách školní kroniky.³³¹ Z něho je patrné, že dlouhá válka a s ní spojené strádání přineslo zdejším obyvatelům určité vystřízlivění. Je např. otázkou, nakolik vážně, zvláště s blížícím se koncem, byly brány patriotické a válečné slavnosti.

Dne 21. listopadu 1916 zemřel císař František Josef I. Kromě školních modliteb za zemřelého konaly se 30. listopadu téhož roku smuteční služby Boží. Těch se opět účastnila školní mládež, učitelé, představitelé obce i zdejších spolků. Dne 2. prosince (výroční den

³³⁰ Srov. Pamětní kniha obecné školy v Poniklé z let 1895-1918, s. 155-171.

³³¹ „*Pozoruje-li se chování mládeže, shledává se, že jest jiné než před válkou: ale přivykáme mu, smiřující se s ním, znajíce okolnosti, jimiž se změnilo. Nejen mládež, ale i dospělí nastalou válkou jsouce vyšinuti z kolejí pravidelného, pohodlného, blahobytem oplývajícího života a byvše náhle postaveni v život rušný, bouřlivý, přinášející den ode dne nenadále starosti, žádající šetrnost, strádání, sebezapírání, trpělivost a obětavost, v prvé chvíli ztratí rozvahu, dopouštějí se přehmatův a skutků nesrovnávajících se s bývalou uhlazenou formou společenského života. Ponenáhlu však přivykalo se jinému životu, přinášejícímu také jiné formy projevu na pohled drsnější, bezohlednější, však v podstatě jadrnější, snad i upřímnější. Vychování mládeže ubírá se jiným směrem a nebývalým způsobem. Dvěře učebny, v níž pěstovalo se literární učení, něco umění a vštěpovala se náboženská výchova – novými poměry se otevřely a mládež pustila se do života. Veškeré učení podává se v zkráceném čase při polodenním učení. Ze 6 učitelů vyučuje učitelka a 2 staří učitelé bez mladické síly. Umění kreslením pěstované omezilo se drahotou kreslířských potřeb. Zpěv cvičen písněmi rakousko-vlasteneckými a církevními. I literatura a realie uchýlily svůj směr po recenzi čítanek. A mravouku, dosud jen theoreticky podávanou, děti okoukaly a vycítily ze života, jak prakticky se provádí. Škole ukládá se hojnost povinností časových vypomáháním a opatrováním vojínů a podporování rolnictva při obstarávání potřeb vyživovacích. Tyto práce konají mimo čas vyučování i v čase vyučovacím. Bývalé theoretické vzdělání značnou měrou nahradilo se prací; výchova tělesná zápolí s výchovou duševní. Tyto změny ve výchově mládeže nejsou bez účinku na její city, vůli, vyjadřování a jednání, jež na pohled zdají se býti smělými, opovážlivými. Děti jeví se vyspělejšími, samostatnějšími, tělesně i důmyslem obratnějšími a zručnějšími. Zábavy a hry jejich, zvláště chlapců, mají ráz válečný. Vyniká v nich ráznost, odhodlanost, neohroženost, statečnost i bojovnost. Pohlíží-li se z tohoto stanoviska na chování mládeže, lze uznati, že jeho mravní jádro valně neutrpělo, byť skořápka jeví se drsnější a nevzhlednější, neboť za celý školní rok ani jediné dítě nedopustilo se hrubšího poklesku proti mravnost.*“ Srov. Pamětní kniha obecné školy v Poniklé z let 1895-1918, s. 174-175.

nástupu Františka Josefa I. na trůn) se konala zádušní bohoslužba. Mezitím, 21. listopadu, nastoupil na trůn císař Karel I.³³²

K roku 1916 se dochoval ve školní kronice podrobnější popis průběhu náboženských cvičení. Píše se zde, že „*žactvo chodilo denně do kostela v 7 1/2 hod. ráno, v neděli o 9 hodině v době od začátku školního roku do 4. října 1916 a od 25. dubna do konce školního roku. Po nedělních službách božích zpívala se první sloka rakouské národní hymny jako loni. Dozor nad dítkami v kostele střídavě po týdnech konal správce školy se sleč. učitelkou.*“³³³

Na narozeniny císařovny Zity 9. května roku 1917 se na příkaz číslo 4051 c. k. zemské školní rady ze dne 21. května 1917 konala „*holdovací stromová slavnost*“³³⁴ na památku nastoupení na trůn císaře Karla I. K této příležitosti byla sloužena slavná mše svatá. Také se nově bohoslužbami slavily narozeniny a jmeniny císařského páru Karla I. a jeho manželky Zity, přičemž do budoucna se počítalo se zádušními bohoslužbami za předchozího panovníka, jako tomu bylo 21. listopadu 1917.³³⁵

Poslední patriotická slavnost v rámci Rakousko-Uherska se v ponikelském kostele konala 17. srpna 1918. Bohoslužbou byly oslaveny narozeniny císaře Karla I. Poté se zpívala rakouská hymna.³³⁶

Dne 28. října 1918 o čtvrté hodině odpolední přijel pan farář Řimek z Jilemnice a přinesl zprávu, že město je ozdobeno českými a slovanskými prapory „*a že snad jest uzavřen mír, nebo prohlášen československý stát.*“ Zpráva se rychle rozšířila po celé obci. Vyvěšovaly se prapory a rozezvučely se kostelní zvony. „*Co se oslavuje, nikdo určitě nevěděl, jen doufal, doufal v něco krásného. (...) Někteří starci a stařenky pod širým nebem sepjatýma rukama Bohu děkovali, že jim dal dočkat se vysvobození českého národa.*“ Takto se do Poniklé donesly první zprávy o rozpadu monarchie a vzniku Československé republiky.³³⁷

Na počátku nové éry vznikla spojením církví augsburské a helvetské Církev českobratrská evangelická. Proto se od února 1919 začalo psát vyznání evangelických žáků zdejší školy v úředních knihách jako bratrské. Náboženství katolickému ve školním roce 1918-1919 vyučoval farář František Řimek ve všech třídách po dvou hodinách týdně. Náboženství evangelickému bratrskému vyučoval pan Hugo Samek, evangelický farář

³³² Srov. Pamětní kniha obecné školy v Poniklé z let 1895-1918, s. 193-195.

³³³ Tamtéž, s. 200.

³³⁴ Při té příležitosti bylo nákladem obce zasázeno sto ovocných stromů v podél cesty místní části zvané „Na rovinkách.“ Stromořadí dostalo název „Stromořadí císaře Karla I.“ Srov. Pamětní kniha obecné školy v Poniklé z let 1895-1918, s. 206.

³³⁵ Srov. Pamětní kniha obecné školy v Poniklé z let 1895-1918, s. 206-222.

³³⁶ Srov. Pamětní kniha obecné školy v Poniklé z let 1918-1948, s. 12.

³³⁷ Tamtéž, s. 20-21.

z Křížlic, ve všech třídách společně jednu hodinu týdně. Ve školní radě byl zástupcem katolíků P. František Řimek a zástupcem evangelíků František Skalský, rolník z čp. 183.³³⁸

6.4 Od sčítání lidu v roce 1921 po rok 1925

Dne 16. února 1921 se v Poniklé konalo další sčítání lidu. V Poniklé se při něm dle školní kroniky napočítalo 254 čísel popisných, z nichž třináct bylo zaniklých (82, 95, 96, 108, 119, 142, 144, 155, 190, 191, 193, 210 a 250). Obydlených domů bylo celkem 237. V Nové Vsi se napočítalo třiadvacet obydlených domů. Poniklá v té době měla 1642 obyvatel (774 mužů a 868 žen). V Nové Vsi se k tomu napočítalo 142 osob, dohromady tedy měla obec Poniklá 1784 obyvatel. K tomuto sčítání bohužel nebyly ve školní kronice zaznamenány údaje o náboženských vyznáních a národnostním složení v Nové Vsi. V samotné Poniklé bez Nové Vsi se tedy napočítalo 1589 Čechů, 51 Němců a dva Chorvati. Co se vyznání týče, 967 osob se přihlásilo Církvi římskokatolické, 215 k nedávno vzniklé Církvi československé³³⁹, 116 k Církvi českobratrské evangelické³⁴⁰, jeden člověk ke starokatolické, jeden k augsburské evangelické a 342 osob zůstalo bez vyznání.³⁴¹

Sčítání lidu roku 1921 výjimečně zachycuje, alespoň po náboženské stránce, i farní kronika. Ta uvádí, že Poniklá (patrně bez Nové Vsi, neboť k té později uvádí samostatné údaje) čítá 1720 obyvatel. Z toho 997 katolíků, 287 členů Církve československé, 132 členů Církve českobratrské evangelické a 359 osob bez vyznání. Už ale samotný součet osob hlásících se k jednotlivým vyznáním a osob bez vyznání je o 55 větší než uváděný počet obyvatel. Nehledě na to, že školní kronika uvádí počet obyvatel v Poniklé bez Nové Vsi 1642 a kronika farní 1720. Přesto pro úplnost budiž dodáno, že v Nové Vsi farní kronika uvádí 98 katolíků, 15 členů Církve československé, 10 členů Církve českobratrské evangelické a 9 osob bez vyznání.³⁴²

³³⁸ Srov. Pamětní kniha obecné školy v Poniklé z let 1918-1948, s. 35-53.

³³⁹ Církev československou vyhlásila 8. ledna 1920 část reformních katolických kněží v čele s Karlem Farským, který pocházel z nedalekého Škodějova u Vysokého nad Jizerou. Hned po jejím vzniku následovaly spontánní přestupy věřících, zejména z katolické církve, takže již po několika týdnech svého trvání měla na tři sta tisíc členů. Hlavním ideálem zakladatelů Církve československé bylo zavedení liturgie v národním jazyce a nezávislost na „Římu“. Další změnou bylo, že kněží se mohli ženit. Není bez zajímavosti, že Karel Farský na počátku dvacátých let 20. století několikrát navštívil i Poniklou, což jistě mělo vliv na početní růst členů této církve ve zdejší obci. Bohoslužebná shromáždění v Poniklé probíhala po dlouhá léta ve staré chalupě jednoho z členů církve až do doby, kdy po jeho smrti chalupu zakoupilo zemědělské družstvo. Srov. FLOUSEK, Jiří, et al. *Krkonoše*, s. 535-536.

³⁴⁰ Církev českobratrská evangelická vznikla roku 1918, kdy se v ní spojila většina českých evangelíků. Srov. FLOUSEK, Jiří, et al. *Krkonoše*, s. 532.

³⁴¹ Srov. Pamětní kniha obecné školy v Poniklé z let 1918-1948, s. 85.

³⁴² Srov. Pamětní kniha Poniklé fary, s. 259-260.

Jelikož se údaje ohledně výsledků sčítání lidu roku 1921 ve školní i farní kronice rozcházejí, bylo nutno poohlédnout se po dalším prameni, který o tomto sčítání pojednává. Ten byl nalezen v *Žádosti obce Poniklé o povýšení na městys* z 26. března 1929. Zde se uvádí, že obec Poniklá, která se skládá z místních obcí Poniklé a Nové Vsi, měla dle posledního sčítání lidu 1789 obyvatel, z toho 1721 Čechů, 62 Němců a 6 obyvatel jiných národností. Z hlediska náboženského to bylo 1016 římskokatolíků, 129 členů Církve česko-bratrské evangelické, 279 příslušníků Církve československé, dvě osoby k jiným církvím (patrně jeden ke starokatolické a jeden k augsburské evangelické, jak uvádí školní kronika) a 363 osob se profilovalo jako bez vyznání. Obec zaujímala rozlohu 879 ha, přičemž se zde nacházelo 264 domů.³⁴³

Oproti minulému sčítání v roce 1910 ubylo v Poniklé 282 obyvatel.³⁴⁴ Velmi zřetelně se snížil počet osob hlásících se k Římskokatolické církvi, a to z 1935 na 1072. Z toho jen část přešla k Církvi československé (231 členů), kdežto velmi se rozrostla skupina bez vyznání (z jedenácti osob na 352). Mírně narostl počet evangelíků (ze 118 na 128) Výrazně také ubylo obyvatel hlásících se k německé národnosti (z 85 na 51). Zde je však třeba určité opatrnosti, neboť může být zavádějící skutečnost, že při minulém sčítání se dotazovalo na obcovací řeč, nikoli národnost.³⁴⁵

Ve školním roce 1921-1922 bylo do zdejší školy zapsáno 353 dětí, z toho jich 301 (147 chlapců a 154 dívek) navštěvovalo školní budovu na návsi, dalších 48 pak expozituru v dolní části obce. Náboženství katolickému vyučoval P. František Řimek, farář v Poniklé, ve všech třídách po dvou hodinách. Dohromady tedy 12 hodin.³⁴⁶ Náboženství česko-bratrskému církve evangelické vyučoval pan Hugo Samek, farář česko-bratrské evangelické v Křížlicích, jednu hodinu týdně žáky všech tříd dohromady. Od 26. října 1921 k tomu začal vyučovat 48 žáků vyznání československého společně s žáky česko-bratrskými.³⁴⁷ Statistiky pro tento

³⁴³ Srov. *Žádost obce Poniklé o povýšení na městys*.

³⁴⁴ „Příčiny úbytku obyvatelstva jsou, že v době války málo dětí se narodilo, pro hrůzy válečné mnohé se nedonosilo, nedostatečná výživa matek, nepřiměřená potrava poskytovaná matkám i kojencům zavinila četná úmrtí. Úmrtnost lidí slabých, chorých a starých byla větší. Pak teprve počítají se vojáci padlí na bojišti nebo v nemocnicích, kteří podlehli válečným útrapám a něco málo zahynulo nakažlivými nemocemi.“ Srov. Pamětní kniha obecné školy v Poniklé z let 1895-1918, s. 85-86.

³⁴⁵ Srov. Pamětní kniha obecné školy v Poniklé z let 1895-1918, s. 120-121.

³⁴⁶ V té době byly třídy I., II., III. A, III. B, IV. a jedna třída v expozituře. Srov. Pamětní kniha obecné školy v Poniklé z let 1918-1948, s. 127.

³⁴⁷ Žáky vyznání československého začal vyučovat vlastní učitel až od 27. září 1923. Do té doby sdíleli výuku náboženství s evangelíky. Vyučoval mu evangelický farář z Křížlic pan Hugo Samek. Prvním vlastním učitelem byl František Holcman, duchovní správce Církve československé z Jilemnice. Výuka československého náboženství byla jednu hodinu týdně a navštěvovalo ji toho školního roku třicet žáků. Mimořádně v tomto školním roce 1923-1924 pan Holcman ještě neměl k výuce povolení zemské školní rady. V příštím školním roce probíhala výuka náboženství Církve československé až od 14. ledna 1925. Vyučoval ho pan Antonín Knap,

školní rok mimochodem uvádí 193 dětí náboženství katolického, 36 československého, 15 československého a 57 bez vyznání.³⁴⁸

Výrazným úbytkem osob hlásících se k Římskokatolické církvi se ve školní kronice zaobírá zdejší správce školy Josef Skrbek. „*S převratem státním zároveň vyvíjel se v národě převrat náboženský. Jako katolictví nerozlučně bylo spjato s vládou habsburskou, tak pevně souvisí republikánská hesla „odrakouštit, odkatolčit!“ Národ, jsa pamětliv svých dějin, ve vážné chvíli převratu uvědomil si, že nejtěžší křivdy a násilí na něm páchali Habsburkové z podnětu a k radosti hierarchické moci římské, proto v svobodné vlasti touží po svobodě náboženské a především snaží vymaniti se z tuhého područí papežství. Příležitost k tomu naskytla se před sčítáním lidu, jež se konalo 16. února 1921 a jímž chtěla ukázati se číselně odluka od Říma. Rozhodněji vystupovali z církve katolické a družili se v organizaci „Volné myšlenky“, po náboženství toužící vstupovali do nové církve československé. Statistika o tom je na str. 85 při sčítání lidu. Z 288 dětí na konci školního roku do zdejší školy chodících bylo 188 vyznání katolického, 35 československého, 16 československého evangelického a 49 bez vyznání.*“³⁴⁹

Je jisté, že se vznikem nové republiky a odklonem od habsburské monarchie nastal i odklon od Římskokatolické církve. Jak již bylo možno ze školní kroniky vypořadovat, významné události habsburského rodu a monarchie slavily se bohoslužbami s povinnou účastí školní mládeže a leckdy i obecního zastupitelstva a spolků, přičemž na jejím konci se často zpívala rakouská hymna. Není proto divu, že si část obyvatelstva spojovala Habsburskou monarchii s Římskokatolickou církví a v jejich pomyslném spojení spatřovala postupné podmaňování českého národa táhnoucí se již od doby pobělohorské. Ze školní kroniky je patrné, že v období první světové války (stejně jako před ní) byla jak ponikelská škola, tak i fara loajální habsburské monarchii. Nutno ale podotknout, že jim v podstatě ani nic jiného nezbyvalo, neboť školství i církev patřily mezi státem kontrolované instituce, které musely plnit státní nařízení a vyhlášky, a to bez ohledu na osobní přesvědčení učitelů a kněží.

Velmi kriticky hodnotí úlohu církve v období první světové války kronika zdejší sokolské organizace. Píše se zde, že „*církev katol. a její kněží ukázali se pravými sloupy umírajícího Rakouska. A že dovedli se vlichotiti v přízeň lidu, lid s nimi souhlasil, lid jim důvěřoval, trpěl a domníval se opravdu, že válka je nutností, že jí Bůh lidstvo trestá, válku přivedli neznabozi, pokrokovci, zvláště učitelstvo a dělnictvo. Lidstvu třeba trpělivosti,*

zatímní správce Církve československé v Jilemnici a probíhalo jednu hodinu týdně. Srov. Pamětní kniha obecné školy v Poniklé z let 1918-1948, s. 152-162.

³⁴⁸ Srov. Pamětní kniha obecné školy v Poniklé z let 1918-1948, s. 127-128.

³⁴⁹ Tamtéž, s. 89.

*zbožnosti. Naši nepřátelé přirovnávání k bestím, jen Němec byl polobohem. A my jenom v míru žítí budeme a můžeme. Mrtvoly otců, tisíce sirotků nevyváží ztráty rodičů císařských princů. Tak kázali kněží v Krkonoších, tak kázáno i u nás, v naší vísce, tak ohlupovány naše ženy, tak ohlupovány děti, tak vychováván církví dorost národa.*³⁵⁰

Tato stěžejní doba, ve které vypuly na povrch tolik skrývané tužby českého národa po samostatnosti a nezávislosti, přinesla i touhu po zadostiučinění. Tak např. *„učitelský sbor v domácí poradě dne 18. října 1920 usnesl požádati místní školní radu, by dala ze školy odstraniti církevní odznaky (kříže katolické), jež dosud představovaly přednost a moc rakouského katolictví ve škole. Místní školní rada žádosti ochotně vyhověla dne 22. května 1921 s tím úmyslem, že se ve škole uznává rovné právo všech vyznání náboženských i bez vyznání.*³⁵¹ Školní rok se zahajoval bez *„církevního úvodu vhodným proslovem učitelstva, povzbuzením k svědomitému konání povinností a ke smyšlení republikánsky vlasteneckému.*³⁵² Školní mládež přestala povinně chodit na církevní průvody, ke svátostem smíření, na bohoslužby apod. Zmizely patriotické slavnosti a místo nich probíhaly tzv. školní slavnosti – den svobody 28. října, narozeniny T. G. Masaryka 7. března, J. A. Komenského 28. března, prvního máje a památka M. R. Štefánika 4. května. Školní rok se ukončoval 28. června promluvou o Mistru Janu Husovi, jehož svátek připadal na 6. července. Krom toho se slavila významná výročí osobností českého národa jako např. sto let od narození Bedřicha Smetany apod.³⁵³

Po tom, co již bylo napsáno, jistě nepřekvapí lakonický zápis školní kroniky oznamující návštěvu biskupa, což předtím pro obec i farnost bývala jedna z nejvýznamnějších událostí. *„Dne 12. června 1924 v zdejší obci katolický biskup³⁵⁴ královéhradecký vykonal visitaci a biřmování, avšak bez bývalé okázalosti. Nebylo slavobrány, praporů ani na faře, ani na kostele, zástupci obce ani katolické děti jej nevíkali – jen kněžstvo.*³⁵⁵

Od 1. února 1925 se výnosem Zemské školní rady nově upravil počet hodin výuky náboženství. Náboženství katolickému se týdně vyučovalo dvě hodiny v I. a II. třídě (spojené), dvě hodiny v III. A a v III. B (spojené), dvě hodiny ve čtvrté třídě a jednu hodinu ob týden v expozituře. Náboženství československému se učily všechny třídy dohromady dvě

³⁵⁰ Srov. Archiv obce Poniklá. Kronika Tělocvičné jednoty Sokol Poniklá (1892-1921), s. 49.

³⁵¹ Srov. Pamětní kniha obecné školy v Poniklé z let 1918-1948, s. 90.

³⁵² Tamtéž, s. 50.

³⁵³ Tamtéž, s. 143-154.

³⁵⁴ Jednalo se o Karla Boromejského Kašpara (biskupem 1921-1941). Srov. SRP, Zdeněk. *Královéhradecké biskupství*, s. 99-102.

³⁵⁵ Srov. Pamětní kniha obecné školy v Poniklé z let 1918-1948, s. 152.

hodiny týdně a náboženství českobratrskému evangelickému všechny třídy dohromady ob týden jednu hodinu.³⁵⁶

³⁵⁶ Srov. Pamětní kniha obecné školy v Poniklé z let 1918-1948, s. 162.

7 Významné události ve farnosti z pohledu farní kroniky

Na úvod této kapitoly je vhodné předem říci, že farní kronika píše o životě farnosti spíše okrajově, zato je v ní spousta údajů o movitém a nemovitém majetku farnosti, události obecného charakteru apod. O tom, jak v té době ponikelská farnost žila, lze vyvozovat závěry pouze z ne příliš četných zmínek.

Dne 13. června roku 1871 byla ve zdejším kostele udílěna svátost biřmování biskupem Athanasiem Guberem, kapucínem a apoštolským vikářem bydlícím v Linci. Královéhradecký biskup³⁵⁷ byl tehdy již velmi starý a nemohl se tohoto úkolu osobně zhostit. Delegace zástupců farních obcí šla den předtím biskupovi vstříc až na „Maříkov“. Když projížděl sousedním Jabloncem nad Jizerou, ohlašovaly jeho průjezd rány z hmoždířů. V Poniklé byl latinsky pozdraven a veden špalírem vítajících dítek skrze slavobránu za doprovodu hudby do zdejšího kostela. Odtud se odebral na faru, kde přespal a druhý den udělil svátost biřmování osmi stům farníků. Z Poniklé pak pokračoval do Mříčné.³⁵⁸

Další biřmování v Poniklé udílel královéhradecký biskup³⁵⁹ 23. června roku 1884. Zúčastnilo se ho 547 biřmovanců. Biskup dorazil v půl deváté ráno doprovázen kanovníkem Antonínem Zimou. Uvítací řeč při té příležitosti měla školačka Anna Holubcová z čp. 157. V Poniklé se zdržel do 17 hod. a pak pokračoval do Rokytnice nad Jizerou. Při biskupově příjezdu mu šla až k Nové Vsi vstříc čestná delegace, která ho pak při odjezdu doprovázela až k ponikelské továrně.³⁶⁰

Od posledního biřmování uplynulo již čtrnáct let, když 18. května roku 1898 královéhradecký biskup Eduard Jan Nepomuk Brynych udílel další. Při něm bylo biřmováno „asi“ 628 biřmovanců. Biskup přijel v 7 hod. z jilemnického zámku, kde předtím nocoval. Uvítání se zúčastnily všechny spolky krom sokolského a také obecní zastupitelstvo. Při té příležitosti „občané hojně domy své prapory ozdobili.“ Poté co se „přestrojil do rouch kostelních“ sloužil mši svatou, při které sám kázal. Navečer po zkoušce z náboženství udílel biřmování. Z Poniklé odjel biskup zhruba v půl páté odpoledne opět do Jilemnice.³⁶¹

³⁵⁷ Jednalo se o Karla Boromejského Hanla svobodného pána z Kirchtreu (biskupem 1832-1874). Dožil se dvaadevadesáti let. Srov. SRP, Zdeněk. *Královéhradecké biskupství*, s. 83-85.

³⁵⁸ Srov. Pamětní kniha Poniklé fary, s. 336.

³⁵⁹ Jednalo se o Eduarda Jana Nepomuka Brynychy (biskupem 1893-1902). Srov. SRP, Zdeněk. *Královéhradecké biskupství*, s. 92-93.

³⁶⁰ Srov. Pamětní kniha Poniklé fary, s. 337.

³⁶¹ Tamtéž, s. 337.

Roku 1899 se stěhovala socha sv. Jana Nepomuckého na obecní parcelu číslo 198/1. Tato velmi hodnotná socha³⁶² s anděly z roku 1750³⁶³ totiž původně stála, jak praví farní kronika, na místě jednopatrového domu čp. 230 pana Jaroslava Noska. Ten, aby mohl dům na místě sochy postavit, zavázal se, že svým nákladem sochu přemístí, znovu postaví a nově „oštafíruje“, načež dostal povolení farního i obecního úřadu. „Socha vyzdvižena na jaře r. 1898 – dána byla do dvoru farního – kdež až do podzimu r. 1899 – kde p. stavitelem Hajkem z Roketnice na náklad p. Jaroslava Noska byla na nynějším místě postavena a teprve na jaře r. 1900 – ke dni 16. května 1900 – od p. Jana Holubce natěrače v Poniklé čp. 100 – nově natřena i upravena.“ Žádost o nové posvěcení sochy pak byla farním úřadem zaslána na biskupství do Hradce Králové, odkud pověřili posvěcením biskupského vikáře, v případě „nemožnosti“ pak místního duchovního správce. „Nato dopsáno p. vikáři důst. P. Janu Khunovi faráři ve Studenci, zda mu je možno tuto sochu posvětit a výslovně podotknuto, když nedojde odpověď, že to bude považováno za znamení nemožnosti tacito (tj. mlčením, pozn. autora) vyjasněné.“ A jelikož odpověď nedošla, dne 24. května byl místním farářem vypraven k soše „slavný průvod“ a po krátké promluvě se před nově posvěcenou sochou zpívaly litanie. Po návratu do kostela proběhlo požehnání s Nejsvětější svátostí.³⁶⁴

V roce 1907 došlo ke zrušení starého hřbitova kolem kostela. Rozhodlo tak obecní představenstvo se svolením c. k. okresního hejtmánství v Jilemnici, patronátního úřadu v Jilemnici a zdejšího faráře Aloise Kavána. Obec se zavázala proměnit hřbitov v park, zachovat přístup ke kostelu a také, že v „novém parku bez svolení místního faráře žádné sochy nepostaví a o to pečovati bude, aby v novém parku žádné nepřístojnosti se neděly.“³⁶⁵ Od té doby se definitivně pohřbívalo na mladším hřbitově zvaném „nový“ na parcele 1734, která byla získána od hospodáře z čp. 86. Tento „nový“ hřbitov byl založen již roku 1772.³⁶⁶

Dne 19. června roku 1910 zavítal do Poniklé královéhradecký biskup ThDr. Josef Doubrava, aby provedl generální vizitaci a udělil svátost biřmování 563 biřmovancům. Přivítání měla žákyně III. třídy Josefa Nechanická z čp. 219 a poděkování žákyně III. třídy Marie Kavánová z čp. 59. Biskupa uvítali zástupci všech přifařených obcí. Za Poniklou František Holubec z čp. 34, za Jestřabí František Gebrt, za Lhotu Víchovskou Jan Kubát a za obec Stromkovice Jan Červinka. Při té příležitosti místní hasiči vztyčili proti „Noskovům“

³⁶² Na zadní straně soklu sochy je porušený nápis s letopočtem 1750. Zepředu je těžko čitelný latinský nápis „IST HOC PRETIS OPUS VOTO FIERI VGVIT DE VOTI.“ Po stranách soklu bylo z každé strany po jedné hlavě anděla na volutových podpěrách. Tyto hlavy byly bohužel v devadesátých letech 20. století odcizeny. Socha je v majetku obce Poniklá. Srov. Obec Poniklá nad Jizerou.

³⁶³ Srov. POCHE, Emanuel, et al. *Umělecké památky*, s. 135.

³⁶⁴ Srov. Pamětní kniha Poniklé fary, s. 112.

³⁶⁵ Tamtéž, s. 242.

³⁶⁶ Tamtéž, s. 103.

dvě vysoké žerdě „*chvojím opletené a prapory ozdobené*“. K této biskupské návštěvě se pojí dvě příhody zaznamenané taktéž v kronice. První líčí, jak o půlnoci před biskupskou návštěvou chtělo šest „*nerozvážných*“ mladých sokolů vyvrátit žerdě, jež měly hasiči zapůjčeny „*od Sokolů, respektive od p. starosty Kopala*“, takže je musel hlídat četník. Ráno chtěli pro změnu strhnout na nich vlající prapory, protože prý jsou sokolské. Nato jim hasiči odpověděli: „*Dejte nám naše, jež jste si od nás před časy vypůjčili, a pak si tyto vezmete.*“ A nedovolili, aby byly prapory sňaty. Druhá příhoda se vztahuje k biskupově odjezdu, kdy navečer kočár pana vikáře přejel „*dvouleté dítě Zdenku Janouškovu, ale tak šťastně, že se jí zcela nic nestalo, ač šatičky celá měla roztrhané. Příhoda ta v první chvíli vyvolala leknutí a mezi nepřáteli d'ábelskou radost, ale hned nato údiv a uznání ochrany Boží.*“³⁶⁷

Dne 18. listopadu 1913 dovilil na žádost zdejšího farního úřadu při příležitosti onemocnění varhaníka Antonína Říhy hrabě Harrach zvýšení roční odměny pro varhaníka ze 100 K na 150 K.³⁶⁸

Zkraje roku 1914 (10. února) zemřel v půl šesté ráno v klášteře sv. Markéty na Břevnově převor tamějšího benediktinského kláštera P. Marian Josef Holubec, který se narodil 24. srpna 1861 v Poniklé. Jeho pohřbu se 12. února v 14 hod. na Břevnově mimo jiných účastnil i zdejší farář P. Jindřich Kolář, P. Josef Stříbrný, farář v Branné, a P. Josef Rössler, kaplan velkoouřimský. Telegram oznamující úmrtí i parte jsou přiloženy ve farní kronice.³⁶⁹

Úřední dopis z Vrchlabí, který dorazil 17. září 1916, nařídil rekvizici zdejších zvonů. Tuto událost, která definitivně zpečetila osudy dvou ponikelských zvonů z let 1601 a 1623, barvitě líčí následující úryvek: „*Dne 20. září 1916 ve středu nadešel pro zdejší farnost smutný den – loučení se zvony. Sotva že skončena byla mše sv. o 8. hodině, již se hlásili zdejšímu nově ustanovenému administrátorovi P. Janu Josefu Říbovi dva mužové sem přibývší, za nimiž v malé chvíli se dostavil vojenský zástupce p. Rudolf Kaftan, aby započali se snímáním*³⁷⁰ *dvou zvonů ze zdejší kostelní věže. Naposledy ještě zahlaholily milým svým hlasem svolavatelé lidu ke službám Božím, naposledy zazněly všechny zvony ponikelské, aby zmlkly navždy. Těžko se loučil zdejší lid s těmito starými památnými zvony, jenž zaznívaly tolika generacím*

³⁶⁷ Srov. Pamětní kniha Poniklé fary, s. 338.

³⁶⁸ Tamtéž, s. 339.

³⁶⁹ Tamtéž, s. 339.

³⁷⁰ „*Zvony 2 sňaty a oknem k jihu obráceným shozeny dolů. Vše dalo se rychle, bez zvláštní příhody.(...) K večeru pak oba zvony byly naloženy na vůz a na nádraží Přívlaka-Poniklá odvezeny a zváženy. Velký zvon vážil, jak v protokolu zaznamenáno, 760 kg a malý 297 kg.*“ Srov. Pamětní kniha Poniklé fary, s. 94.

v dobách dobrých i zlých, vždyť původ jejich dle nápisů byl z roku 1555., 1601., a 1623., kdo by se divil, že zvlhly smutkem a bolem nad touto těžkou ztrátou oči zdejších osadníků³⁷¹

Další ze zápisů ve farní kronice referuje o ukončení „hrozná, světová války“ a o vzniku Československé republiky dne 28. října 1918. Z něho je patrné, že zdejší farář³⁷² sdílel s ostatními spoluobčany nadšení jak z ukončení války, tak vzniku republiky. „Nedá se vylíčiti nadšení, když místní farář přinesl zprávu z Jilemnice, že mír uzavřen, že skončena hrozná válka, že máme svobodný stát. (...). Na poděkování Pánu Bohu za dosažení naší svobody a samostatnosti sloužena byla slavná mše sv. s kázáním místního faráře a po ní nadšeně zapěna píseň k sv. Václavu a národní hymna.“ Další záznamy však svědčí o jistém zklamání ze vzednutých protikatolických akcí a nálad, které se projevíly odpadnutím značného počtu zdejších obyvatel od katolické církve. „Než radost všeobecná a sbratření všech vrstev národa i v obci naší netrvalo dlouho. Působením pokrokových pánů učitelů Jos. Kaspra, Jos. Tomíčka, Lišky a Poláka začala místní jednota „Sokol“ zváti sem protikatolické³⁷³ řečníky na veřejné přednášky. V tom ohledu proslul odpadlý kněz Dr. Kudrnka, tehdy lékař ve Vysokém nad Jizerou, který konal zde i v okolí veřejné přednášky a bohapustě mluvil o naší sv. víře. Tato protikatolická akce rostla rok od roku, až dostoupila vrcholu r. 1921 při sčítání lidu.“ Největší zásluhu na výsledek při sčítání lidu prý měly dvě veřejné přednášky na Hromnici roku 1921 organizované pány učiteli Liškou a Kasprem. Krom toho jednatel „volné myšlenky“ vylepoval štvavé plakáty na obecní čítárnu a páni učitelé zvali „nevěrecké“ řečníky na přednášky. V hostinci „u Janoušků“ byla zřízena „odpadová“ kancelář, kde bylo možné podávat žádosti pro vystoupení z církve. „Byla to jako hrozná bouře proti víře římsko-katolické,“ konstatuje farní kronika.³⁷⁴

Nicméně místní farář pod tíhou vypjaté situace nerezignoval, ale aktivně se začal zasazovat o duchovní pozvednutí zdejší farnosti.³⁷⁵ V postní době roku 1921 bylo kázáno o

³⁷¹ Srov. Pamětní kniha Poniklé fary, s. 94.

³⁷² Jednalo se o P. Františka Římka, který byl farářem v Poniklé teprve od 1. října roku 1918. Jeho vítání nové republiky tedy nelze konfrontovat s předchozími projevy oddanosti k Rakousko-Uhersku a panujícímu rodu. Srov. Pamětní kniha obecné školy v Poniklé z let 1918-1948, s. 20.

³⁷³ O tom, že Sokol tehdy vnímal katolickou církev jako úhlavního nepřítele, byť i v samotném hnutí panovaly určité rozpory, svědčí mimo jiné následující citát ze sokolské kroniky: „Sokol snažil se sprostiti zpátečnických vlivů, ač čelné diskuse na schůzích nasvědčovaly tomu, že pokrokový charakter není domácím zjevem jednoty. Uplynulo více měsíců od převratu 28. října a Sokol nedovedl ještě projeviti osvobození duševní a stále mnozí skomírali v náručí reakce a námi nepřátelské řím.-kat. církve.“ Srov. Kronika Tělocvičné jednoty Sokol, s. 83.

³⁷⁴ Srov. Pamětní kniha Poniklé fary, s. 259.

³⁷⁵ Jak ze zápisů ve farní, tak i sokolské kronice je patrné, že mezi hnutími Sokol a zdejšími farníky panovala vzájemná nevráživost posilována vžitými předsudky. Snahy zdejšího kněze o zřízení alternativ k Sokolu komentuje kronikář tohoto hnutí následovně: „Místní farář Fr. Římek usiloval o zřízení klerikální org. a Orelské jednoty, což se mu díky neuvědomělosti některých občanů, zejména žen a děvčat, dařilo. Ba i někteří bratři vytýkají Sokolu, že je volnomyšlenkářský. Snad proto, že cvičitelé žák. dorostu vystoupili z církve, jednatel a náčelníci že jsou též bez vyznání. Ba prolétly zprávy, že o příštích volbách „neznabozi“ Sokolu poroučeti

„známkách Církve“, byly pořádány „protischůze“, kde přednášel pan Janoušek z Kundratic, Josef Yohn z Jilemnice či „profesor bohosloví“ a čestný kanovník ThDr. František Šulc, který mluvil na téma „Řím a Český národ (sic)“. „Než mnozí dali se zlákat k bezvěří, mnozí zase přestoupili k československé církvi, klamně důvěřující prohlášením, že zůstanou stejně katolíky, že budou mít všechny funkce stejné všem a zdarma, že jen mše sv. bude česká a kněží že se smějí ženit.“³⁷⁶

Sčítání lidu roku 1921 jasně ukázalo, že poměrně silné zastoupení katolické církve z předválečných dob oslabuje. Patrně proto jsou výsledky sčítání ohledně náboženského vyznání zaznamenány i ve farní kronice. Tyto údaje se však liší od výsledků ve školní kronice a i v údajích samotných jsou rozpory. Farní kronika uvádí, že Poniklá (patrně bez Nové Vsi, neboť k té později uvádí samostatné údaje) čítá 1720 obyvatel. Z toho 997 katolíků, 287 členů Církve československé, 132 členů Církve československé evangelické a 359 osob bez vyznání. Už ale samotný součet osob hlásících se k jednotlivým vyznáním a osob bez vyznání je o 55 větší než uváděný počet obyvatel. Nehledě na to, že školní kronika uvádí počet obyvatel v Poniklé bez Nové Vsi 1642 a kronika farní 1720. Přesto pro úplnost budiž dodáno, že v Nové Vsi farní kronika uvádí 98 katolíků, 15 členů Církve československé, 10 členů Církve československé evangelické a 9 osob bez vyznání. V Jestřabí 167 katolíků, 5 členů Církve československé, 61 členů Církve československé evangelické a 90 osob bez vyznání. Ve Stromkovicích 256 katolíků, 34 členů Církve československé, 16 členů Církve československé evangelické a 28 osob bez vyznání. Ve Lhotě Víchovské 91 katolíků, 137 členů Církve československé evangelické a 28 osob bez vyznání. U počtu členů Církve československé v Poniklé je v závorce poznámka, že zde mají místní náboženskou obec, byť zákonem neschválenou. Farní kronika k tomuto sčítání, při němž se ukázalo, že během jednoho desetiletí od Římskokatolické církve odpadlo několik set obyvatel obce, dodává: „Někteří svedení se brzy vrátili do církve a stále se vrací, jak o tom svědčí kniha změn náboženských.“³⁷⁷

Ve dnech 5. až 11. května roku 1924 konal P. Leandr Brejcha z Dačic na Moravě ve zdejší farnosti svaté misie „s velmi dobrým výsledkem“. Jejich průběh byl takový, že každý den od půl sedmé ráno byla mše svatá, v 7 hod. kázání, odpoledne „stavovské promluvy“ a v 19 hod. „konferenční řeči“. „Sv. missie, která byla jako rosou a vzpruhou náboženského života, skončila dne 11. května 1924 svěcením missionářského kříže a průvodem.“ Kříž, na

nebudou. Nastávaly poměry velmi smutné, a to vinou nepoctivých Sokolů na úkor svěží práce v jednotě a rychlých změn osvěty.“ Srov. Kronika Tělocvičné jednoty Sokol, s. 74.

³⁷⁶ Srov. Pamětní kniha Poniklé fary, s. 259.

³⁷⁷ Tamtéž, s. 259-260.

který daroval dřevo ze svého lesa rolník Josef Skalský z čp. 29, byl postaven u vedlejšího vchodu do kostela. Během misí přistoupilo ke svátostem na pět set lidí. Jejich zakončení proběhlo v sále hostince „u Holubců“, kde měl P. Brejcha přednášku se „světelnými obrazy“ ze života sv. Františka z Assisi.³⁷⁸

³⁷⁸ Srov. Pamětní kniha Poniklé fary, s. 260.

8 Shrnutí života farnosti na přelomu 19. a 20. století

Z jednotlivých pramenů a leckdy jen z pouhých okrajových zmínek lze poskládat částečný obraz tehdejšího farního života. Shrnou-li se jednotlivá fakta, vyplývá následující: V hoření části obce Poniklá se nacházel chrám sv. Jakuba Většího, k němuž vedla cesta přes kolem stojící hřbitov zrušený až roku 1907. Nedalekou budovu fary obýval farář a farní hospodyně, která se mu starala o domácnost. Ještě roku 1894 lze doložit, že na zdejší faře spolu žili farář (administrátor) s kaplanem, který se zde v podstatě připravoval na výkon vlastní farářské role. Je pravděpodobné, že i tamější farní chlévy byly tehdy ještě využívány. Co se funkce varhaníka týče, až do roku 1911 ji ze setrvačnosti vykonával správce zdejší školy (řídící učitel), neboť do roku 1870 to byla povinná součást jeho povolání. Nicméně tato služba zaručovala i určitý přivýdělek, neboť za ní byla roční odměna. Po roce 1911 již varhanní službu provozovali lidé s hudební průpravou bez ohledu na jejich hlavní povolání. Z dalších osob, které měly podíl na správném chodu bohoslužeb, to byli ministranti (obvykle dva mladí chlapi) a kostelník, který se staral o pořádek v kostele a zajišťoval např. zvonění.

Co se týká bohoslužeb, je zbytečné jmenovat jednotlivé svátky a slavnosti liturgického roku, které se v kostelech slaví dodnes. K událostem, které již v ponikelské farnosti vymizely, patřily církevní průvody mimo kostel. Ty se konaly na den sv. Marka, o tzv. křížových dnech, o Božím těle a na den sv. Jana a Pavla. Za Rakouska-Uherska v kostele probíhaly tzv. patriotické slavnosti, při kterých se většinou slavily svátky císařského páru a narozeniny císaře.

Bohoslužbami začínal a končil školní rok. Školní katolická mládež musela přistupovat dvakrát během školního roku ke svátosti smíření. Zdejší kněz byl zároveň učitelem katolického náboženství ve všech třídách. Zkoušku z něho na konci školního roku vykonával většinou vikář.

Jednou za pár let uděloval ve farnosti královéhradecký biskup svátost biřmování. Z farní kroniky lze pro sledované období doložit jeho uskutečnění v letech 1871 (800 biřmovanců) 1884 (547 biřmovanců), 1898 (628 biřmovanců), 1910 (563 biřmovanců). Díky školní kronice je známo i biřmování v roce 1924 (ve farní kronice je z té příležitosti pouze biskupský podpis z generální vizitace, jež proběhla při příležitosti biřmování dne 12. června 1924)³⁷⁹. Toho roku však mělo oproti předchozím biřmováním ryze církevní charakter – žádné slavobrány, prapory a ani vítání zástupci farních obcí.

³⁷⁹ Srov. Pamětní kniha obecné školy v Poniklé z let 1918-1948, s. 152.

Z tradovaných vyprávění je zřejmé, že dokud kněz trvale bydlel na zdejší faře, byla jedna mše svatá ráno a druhá, tzv. hrubá, k večeru. Krom toho bylo v 15 hod. udíleno slavnostní požehnání s Nejsvětější svátostí,³⁸⁰ o kterém je několik zmínek i ve farní kronice a které probíhalo i o různých svátcích. Lze jen spekulovat, jak často probíhaly bohoslužby během týdne, je ale klidně možné, že byly slaveny každý den.³⁸¹ V dobách sucha a neúrody prý také chodila prosebná procesí do polí.³⁸²

Co se spolkové činnosti zdejších farníků týče, nejvíce zmínek ve farní kronice je o růžencovém spolku. Jeho činnost se projevovala především nákupy a výrobou (vyšíváním) vybavení pro zdejší kostel. Financoval různé opravy textilií, zakoupení ornátu, věla, pluviálů, ciboria, sochy Nejsvětějšího Srdce Páně apod. První zmínka o něm se ve farní kronice váže k roku 1897, poslední pak k roku 1927.³⁸³ Další okrajová zmínka z roku 1924 patří sdružení farní katolické mládeže, kterou patrně po válce založil zdejší farář František Řimek. Naproti tomu sportovní organizace Orel zde nikdy zřízena nebyla, ačkoli v nedalekých Křížlicích ano.³⁸⁴

³⁸⁰ Ze vzpomínek paní Boženy Stínilové, Poniklá čp. 83.

³⁸¹ Je možné, že tyto informace by se daly dohledat v nezpracovaném farním fondu v SOKA Semily.

³⁸² Ze vzpomínek paní Boženy Stínilové, Poniklá čp. 83.

³⁸³ Srov. Pamětní kniha Poniklé fary, s. 57-62.

³⁸⁴ Ze vzpomínek paní Boženy Stínilové, Poniklá čp. 83.

9 Farní kronika jako pramen

Ještě před samotným popisem obsahu farní kroniky budiž zmíněna její celková podoba. Kronika má desky z tvrdého papíru potažené zelenou látkou a hnědý kožený hřbet. Na vrchní desce je uveden název „Pamětní kniha Poniklé fary“. Kronika obsahuje 365 stran o výšce 42,5 cm a šířce 28 cm. Její stáří se datuje od tzv. Pokynu Karla hraběte Chotka k vedení obecních a farních kronik v Čechách ze dne 31. srpna 1835. V něm tehdejší nejvyšší purkrabí Království českého a prezident Zemského gubernia Karel hrabě Chotek (1783-1868) mimo jiné nařídil, že od 1. ledna 1836 bude v každém významnějším duchovním i světském společenství zavedena a pod dozorem nadřízených k tomu určených úřadů vedena pamětní kniha, čili kronika. Zajímavé v tomto bodě je, že kronika měla být vedena v německém, popřípadě latinském jazyce.³⁸⁵ Čeština se začíná v záznamech ponikelské kroniky prosazovat až ke konci šedesátých let 19. století. Krom toho se v ní objevují ojediněle i latinské texty, které zejména informují o proběhlých vizitacích.

Po obsahové stránce je nutno konstatovat, že záznamy v kronice jsou poněkud hekticky seřazeny a je poměrně obtížné se v ní zorientovat. Na stranách 341-365 je sice heslovitý obsah, ale ten uvádí záznamy pouze do osmdesátých let 19. století. Na stranách 3-12 jsou mimo jiné formální zápisy ohledně zřízení kroniky a jejího poslání a údaje o farnosti a obci z doby vzniku kroniky. Na stranách 12-14 je tabulka k číslování obce 1. července 1971, která uvádí vždy stará a k nim nová čísla popisná. Strany 15-43 jsou prázdné. Na stranách 44-47 jsou záznamy o opravách farních budov či přípisy ke smlouvám. Na stranách 47-51 jsou zaznamenány roční příjmy za intence za duše zemědělců. Na stranách 50 a 52-53 je seznam ponikelských kaplanů od roku 1724 až po posledního zdejšího kaplana P. Jindřicha Koláře, celkem obsahuje čtyřicet jmen, z nichž jsou u mladších i životopisné údaje. Na stranách 53-62 jsou zaznamenány opravy a úpravy kostela a také nákupy a opravy vnitřního zařízení počínaje od roku 1803 přístavbou kostelní věže a konče pořízením nové zpodělnice v roce 1976. Strana 63 je prázdná. Na stranách 64-65 jsou zaznamenány finanční výsledky pozemkového hospodaření farnosti. Na straně 66-70 je seznam zdejších farářů počínaje Fridrichem Kordem ustanoveným dne 16. února 1722 a konče Antonínem Kindermannem, který odešel roku 1990 do Lomnice nad Popelkou. Seznam obsahuje šestadvacet farářů a administrátorů farnosti. U každého jména je zpravidla datum a rok ustanovení do funkce a datum a rok odchodu z funkce.

³⁸⁵ Srov. Revue církevního práva. *Pokyn Karla hraběte Chotka k vedení obecních a farních kronik v Čechách (1835)* [online]. [cit. 2011-03-15]. URL: <<http://spcp.prf.cuni.cz/42-56/44-cele.pdf>>, s. 211-213.

Strany 71-93 obsahují záznamy významných událostí pro českou církev a především zdejší farnost, která byla od 1. května 1990 fakticky (nikoli formálně) spojena s farnostmi Jablonec nad Jizerou, Rokytnice nad Jizerou a Harrachov. Záznamy jsou od listopadu 1989 po rok 1994. Na stranách 94-95 je poměrně detailně zaznamenaná rekvizice dvou kostelních zvonů dne 20. září 1916. Strany 96 a 97 jsou prázdné, na straně 98 jsou podrobné popisy tří původních kostelních zvonů. Na stranách 99-119 jsou zaznamenány přepisy různých smluv, žádostí a dopisů především materiálního charakteru – např. spor s evangelíky ohledně pohřbívání na tzv. novém hřbitově, stěhování sochy sv. Jana Nepomuckého, pořízení sochy Panny Marie, dále opravy chrámu a jeho vnitřního vybavení, opravy křížů na katastru obce, svěcení nového zvonu, nákupy kostelního zařízení apod. Zápisy začínají rokem 1803 a končí rokem 1982, kdy byl posvěcen nový zvon. Od strany 120-155 jsou pokračování událostí ve zdejší farnosti potažmo české církvi v kontextu farností Jablonec nad Jizerou, Rokytnice nad Jizerou a Harrachov, se kterými Poniklá od 1. května 1990 de facto tvořila a dodnes tvoří společenství spravované knězem sídlícím v Jablonci nad Jizerou. Mimo jiné je zde poměrně podrobně popsána a fotograficky dokumentována oprava zdejšího kostela v letech 1995-1996. Strany 156-162 jsou prázdné.

Na stranách 163-176 jsou informace vztahující se ke školství na území farnosti a informace o jednotlivých učitelích. Nejvíce údajů je od postavení zděné školní budovy roku 1875. Je tu psáno i o expoziturách v dolní části obce Poniklá, ve Víchovské Lhotě, Stromkovicích a Jestřabí. Poslední údaj se vztahuje k výuce náboženství na zdejší škole ve školním roce 1970-1971. Strany 177-222 jsou prázdné, až na krátkou poznámku na straně 181. Strany 223-249 obsahují informace týkající se počasí, úrody a jiných, pro zdejší farnost, respektive obec, podstatných událostí, jako např. zrušení starého hřbitova, stavba silnice na Jestřabí, farních pozemků, oprav kostela apod. Poslední záznam je o prodeji a demolici zdejší fary roku 1984. Strany 250-258 jsou prázdné.

Na stranách 259-261 je popsána situace v obci a farnosti od konce první světové války do roku 1924. Strany 262-304 jsou prázdné, kromě stran 265 a 266, kde jsou krátké charakteristiky Poniklé a přífařených obcí Jestřabí, Víchovské Lhoty a Roudnice přibližně z doby založení kroniky. Na stranách 305-340 jsou zaznamenány důležité události pro církev a region. Je zde možno nalézt informací vztahující se k soudobým papežům, zdejším farářům a patronům zdejší farnosti. Obšrně je zde vylíčena zejména válka s Pruskem v roce 1866 na stranách 327-334. Dále jsou zde zaznamenána biřmování ve zdejší farnosti a také počátek první světové války.

Celkově vzato představuje ponikelská farní kronika neocenitelný zdroj mnohdy jedinečných informací, které nejsou nikde jinde zachyceny. Pomáhá uchovávat povědomí o historii zdejší farnosti, a proto je dobře, že stále slouží svému původnímu účelu a lze v ní nalézt záznamy i z doby nedávné. Shrnu-li obsahovou stránku farní kroniky, jsou v ní zachyceny především záležitosti týkající se majetku farnosti (pozemků, nemovitostí, mobiliáře, financí apod.), informace o kněžích, kteří zde působili, o školství na území farnosti, o mimořádných událostech (biřmování, rekvizice zvonů apod.) a o událostech obecných (válka roku 1866, neúrody, špatné počasí apod.). Co v kronice naopak chybí, jsou informace o farnících a životě farnosti. Je škoda, že se v ní nelze dočíst něco více např. o růžencovém spolku, sdružení farní katolické mládeže apod., fungování farní domácnosti, kostelnících, zvonících atd.

Velmi přínosný by byl jistě i kompletní překlad či alespoň výtah nejstarších německých zápisů ve farní kronice, který by zajisté osvětlil mnohá místa v historii farnosti a otevřel na tomto poli nové obzory bádání. Zde by však mohl dělat problémy rukopis, který je v některých starších zápisech (cca do šedesátých let 19. století) hůře čitelný.

Po obsahové stránce se do budoucna nabízí srovnání i s jinými farními kronikami (především z okolních farností jako např. Křížlice, Jablonec nad Jizerou apod.) či tématikou příbuznými edicemi – za všechny jmenuji Kroniku a drobné památky velišské farnosti, kterou vydala v loňském roce Univerzita Pardubice.

Závěr

Na závěr této práce mohu říci, že téma, které jsem si zvolil, skýtá prostor pro mnohem hutnější a obširnější práci. S postupem času se ukázalo, že pramenů vhodných k využití je celá řada. K tomu bych chtěl zdůraznit, že zdroje informací k tématu Historie farnosti Poniklá na přelomu 19. a 20. století nejsou touto prací zdaleka vyčerpány. V této souvislosti skýtá jistě nejedno překvapení neprobádaný a badatelům zatím nepřístupný fond farnosti Poniklá v SOkA Semily, kde by se mohly nacházet např. knihy biřmovanců, jednacích protokoly, seznamy duší či pořádky služeb Božích. Obzvláště posledně jmenovaná kniha (knihy) by mohla ke sledovanému období poskytnout přehled bohoslužeb a slavností, data jejich konání, témata kázání apod. Naproti tomu je v SOkA Semily přístupná tzv. kniha přestupů, která jmenovitě sleduje změny náboženských vyznání jedinců i celých rodin.

Další archivní prameny se nacházejí na královéhradeckém biskupství, zejména v jednacích protokolech Biskupské konzistoře. Jedná se tedy o dokumenty úřední povahy. Nejdůležitějším pramenem přesto zůstává farní kronika, kterou jsem směl díky vstřícnosti kněze Ivo Kvapila z Jablonce nad Jizerou podrobně zmapovat. Další informace by se daly ještě získat ze školní kroniky, kterou jsem se však zabýval poměrně podrobně. Zde mám na mysli především statistické informace jako počty žáků dle náboženského vyznání na počátku každého roku apod. Sokolská kronika obsahuje o náboženském dění spíše jen okrajové a tendenční zmínky, byť i ty jsou určitým přínosem a dokreslují protikatolické nálady zejména v prvních letech Československé republiky. Obecní kronika přístupná na obecním úřadě počíná rokem 1918 a neobsahuje žádné přínosné informace pro tuto tematiku. Některé informace byly dokonce totožné se zápisy v kronice školní jako např. informace o vystupování z katolické církve apod. To je dáno buď tím, že oba kronikáři čerpali občas ze stejných pramenů, nebo se jedná o tutéž osobu.

Oproti původnímu plánu jsem věnoval zvýšenou pozornost dějinám obce a farnosti Poniklá před hlavním sledovaným obdobím, abych tak mohl nastínit několik set let trvající proces utváření farnosti a obce až do dvacátých let 20. století. Především, co se farnosti Poniklá týče, nikdo se zatím podrobněji její historii nevěnoval. V této souvislosti bylo zajímavé např. zjištění, že se pravděpodobně jedná o nejstarší farnost v západních Krkonoších. Jsem si také vědom, že některé části této práce jsou stručné či faktograficky zatížené (zejména pátá kapitola, Stavební práce na farních objektech, opravy a nákupy vybavení, a šestá kapitola, Farní kronika jako pramen). K tomuto kroku jsem se uchýlil, abych jednak ke sledovanému období podal co nejúplnější souhrn informací, které farní kronika

nabízela, a také abych v této práci zpřístupnil čtenářům a badatelům fakta, která jsou zachycena ve veřejnosti běžně nepřístupném archivním prameni.

Do budoucna se k tématu ponikelské farnosti nabízí detailnější prostudování dějin farnosti před a po přelomu 19. a 20. století, přesněji do roku 1875 a po roce 1925. Krom farní kroniky a jiných knih a pramenů, použitých v této práci, se zde nabízí probádání právě dosud nezpracovaného fondu farnosti Poniklá v SOkA Semily. Vzhledem ke vstřícnosti tamějšího pana ředitele nepovažuji tuto možnost za nereálnou. Na delší studii by jistě vydalo i samotné detailnější zpracování událostí v Poniklé na počátku první republiky, především v souvislosti s náboženským stavem a vývojem obyvatelstva. Odhlédnu-li od dějin farnosti, další badatelské kroky by mohly vést na pole ponikelského školství, ke kterému pro roky 1895-1948 skýtá dvoudílná Pamětní kniha obecné školy v Poniklé obrovské množství informací. Ve výčtu témat, která by se v souvislosti s touto prací nabízela ke zpracování, by byly i dějiny samotné obce Poniklá, které nebyly dosud podrobněji zpracovány a publikovány.

Na závěr si přeji, aby se tato práce dostala ke všem čtenářům, které popisovaná tematika zajímá, ale i k těm, u kterých by mohla teprve zájem vyvolat.

Seznam pramenů a literatury

9.1 Archivní prameny

Archiv obce Poniklá. Kronika Tělocvičné jednoty Sokol Poniklá (1892-1921).

Farní archiv v Jablonci nad Jizerou. Pamětní kniha Poniklé fary.

SOKA Semily. Obecná a měšťanská škola v Poniklé, kniha č. 1. Pamětní kniha obecné školy v Poniklé z let 1895-1918.

SOKA Semily. Obecná a měšťanská škola v Poniklé, kniha č. 2. Pamětní kniha obecné školy v Poniklé z let 1918-1948.

SOKA Semily. Okresní úřad Jilemnice 1855-1942. Žádost obce Poniklé o povýšení na městys.

Archiv Krkonošského muzea v Jilemnici. Evidenční památkový list. Obec Poniklá nad Jizerou.

9.2 Literatura

AUGUSTIN, Josef. *Velká encyklopedie měst a obcí ČR*. Sokolov, 2001. ISBN 80-242-0565-3.

BARTOŠ, Miloslav – KARPAŠ, Roman – LUŠTINEC, Jan. *Album starých pohlednic Podkrkonoší*. Liberec, 2001. ISBN 80-86424-12-X.

FLOUSEK, Jiří, et al. *Krkonoše: příroda, historie, život*. Praha, 2007. ISBN 978-80-7340-104-7.

HEROUT, Jaroslav. *Slabikář návštěvníků památek*. 2. vydání. Praha, 1980.

HORÁČEK, Jaromír. *Jilemnicko: světová válka – převrat*. Jilemnice, 1938.

HRUBÝ, Vladimír. *Královéhradecká diecéze: (diecéze - biskupství – biskupové, pohledy do minulosti církve na území královéhradecké diecéze)*. Hradec Králové, 1994.

KLIMEŠ, Lumír. *Slovník cizích slov*. 5. vydání. Praha, 1995. ISBN 80-04-26059-4.

KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku*. Díl 2. Praha, 1997. ISBN 80-85983-14-1.

LUŠTINEC, Jan. *Historický vývoj západních Krkonoš: expozice Krkonošského muzea v Jilemnici*. Praha, 1988.

LUŠTINEC, Jan. *Jilemnice: historická zastavení*. Jilemnice, 2000. ISBN 80-238-6376-2.

Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopaedie všeobecných vědomostí. Díl 22. Praha, 1904.

PETERKA, Oldřich. *Pamětní listy obce Poniklá: 1354 – 2004.* Jilemnice, 2004.

POCHE, Emanuel, et al. *Umělecké památky Čech.* Díl 3. Praha, 1980. ISBN 403-22-858.

RAMEŠ, Václav. *Slovník pro historiky a návštěvníky archivů.* Praha, 2005. ISBN 80-7277-175-2.

SEDLÁČEK, August. *Místopisný slovník historický království Českého.* Praha, 1909.

SCHALLER, Josef František Jaroslav. *Topographie des Königreichs Böhmen, darinn alle Städte, Flecken, Herrschaften, Schlößer, Landgüter, Edelsitze, Klöster, Dörfer, wie auch verfallene Schlößer und Städte unter den ehemaligen, und jetzigen Benennungen samt ihren Merkwürdigkeiten beschrieben werden. Verfasset von Jaroslaus Schaller a St. Josepho, Priester des Ordens der frommen Schulen erzbischöflichen Notarius, Ehrenmitglieder der königlichen preussischen Gesellschaft naturforschender Freunde zu Berlin, und Halle, und wirklichem Mitglieder der gelehrten Gesellschaft in Jena. Sechzehnter und letzter Theil. Bidschower Kreis.* Prag und Wien, 1790.

SOMMER, Johann Gottfried. *Das Königreich Böhmen: statistisch-topographisch dargestellt von Johann Gottfried Sommer. Bd. 3, Bidschower Kreis.* Prag, 1835.

SRP, Zdeněk. *Královéhradecké biskupství v proměnách staletí.* Hradec Králové, 2005. ISBN 80-86472-19-1.

ŠIMANDL, Josef, et al. *Jak zacházet s náboženskými výrazy: pravopis, výslovnost, tvary, význam.* Praha, 2004. ISBN 80-200-1193-5.

UHLÍŘ, Václav. *Varhany královéhradecké diecéze.* Kostelní Vydří, 2007. ISBN 978-80-86472-27-0.

9.3 Internetové zdroje

Obec Poniklá. *Archiv* [online]. [cit. 2011-02-03]. URL: <www.ponikla.cz/archiv/CL_2007-05-31_vesnice_roku_2007.doc>.

Obec Poniklá. *Oficiální znak a prapor obce* [online]. [cit. 2011-02-03]. URL: <<http://www.ponikla.cz/kojakrs5/index.php?nabidka=clanky/nahled.php&id=8>>.

Revue církevního práva. *Pokyn Karla hraběte Chotka k vedení obecních a farních kronik v Čechách (1835)* [online]. [cit. 2011-03-15]. URL: <<http://spcp.prf.cuni.cz/42-56/44-cele.pdf>>.

NOVÁK, Jan. *Ponikelské podzemí* [online]. [cit. 2011-02-03]. URL: <<http://www.speleo-ponikla.wz.cz/>>.

Biskupství královéhradecké. *Římskokatolická farnost Poniklá* [online]. [cit. 2011-03-17]. URL: <<http://www.diecezehk.cz/dieceze/ponikla/>>.

Seznam příloh

Příloha č. 1 – Mapa území farnosti Poniklá (Mapy.cz. *Poniklá* [online]. [cit. 2011-03-14]. URL: <http://mapy.cz/#mm=TTtTcP@sa=s@st=s@ssq=Ponikl%C3%A1@sss=1@ssp=124836972_127987404_145742956_145616588@x=135433728@y=137970944@z=12>.)

Příloha č. 2 – Centrum obce na stabilním katastru (Ústřední archiv zeměměřičství a katastru. *Císařské otisky stabilního katastru* [online]. [cit. 2011-03-14]. URL: <http://archivnimapy.cuzk.cz/cio/data/cio/6009-1/6009-1-005_index.html>.)

Příloha č. 3 – Kostel před rokem 1899, výřez z pohlednice (BARTOŠ, Miloslav – KARPAŠ, Roman – LUŠTINEC, Jan. *Album starých pohlednic Podkrkonoší*. Liberec, 2001. ISBN 80-86424-12-X. Reprodukce z vnějších desek.)

Příloha č. 4 – Kostel před rokem 1907 (Soukromý archiv Oldřicha Peterky, Poniklá čp. 300)

Příloha č. 5 – Kostel, fara a nový hřbitov před rokem 1899, výřez z pohlednice (BARTOŠ, Miloslav – KARPAŠ, Roman – LUŠTINEC, Jan. *Album starých pohlednic Podkrkonoší*. Liberec, 2001. ISBN 80-86424-12-X. Reprodukce z vnějších desek.)

Příloha č. 6 – Letecký pohled na centrum obce po roce 1927 (Soukromý archiv Jiřího Jindřiška st., Poniklá čp. 198)

Příloha č. 7 – Letecký pohled na farní areál po roce 1927, výřez z předchozího snímku (Soukromý archiv Jiřího Jindřiška st., Poniklá čp. 198)

Příloha č. 8 – Budova fary, pohled na přední část (Soukromý archiv Lidmily Kadavé, Poniklá čp. 123)

Příloha č. 9 – Budova fary, pohled z boku (PETERKA, Oldřich. *Pamětní listy obce Poniklá: 1354 – 2004*. Jilemnice, 2004, s. 3.)

Příloha č. 10 – Pohled na centrum obce z „Novotného kopce“ před rokem 1927 (Archiv obce Poniklá)

Příloha č. 11 – Pohled na Poniklou směrem od Přívlaky po roce 1910 (Archiv obce Poniklá)

Příloha č. 12 – Kostel po roce 1935 (Archiv obce Poniklá)

Příloha č. 13 – Kostel po roce 1935 s návší (Soukromý archiv Jana Kadavého, Jilemnice, Na Vrších čp. 194)

Příloha č. 14 – Kostel po roce 1935 směrem od presbytáře (Archiv obce Poniklá)

Příloha č. 15 – Kostel po roce 1935 směrem od fary (Archiv obce Poniklá)

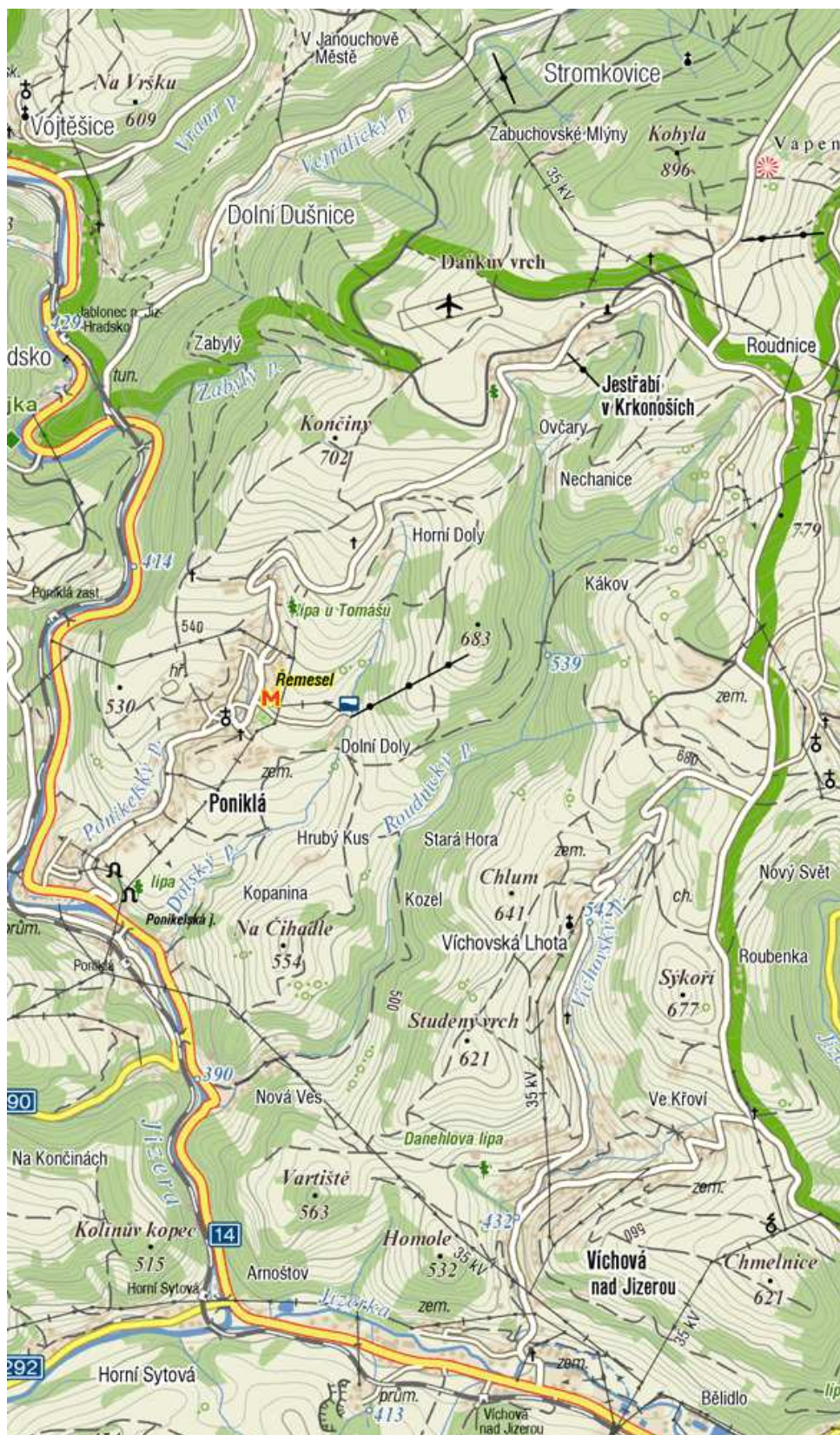
Příloha č. 16 – Hlavní oltář v podobě z doby před Druhým vatikánským koncilem (Pamětní kniha Poniklé fary, s. 249)

- Příloha č. 17** – Interiér kostela před Druhým vatikánským koncilem (Archiv obce Poniklá)
- Příloha č. 18** – Jedno z míst zastavení průvodu Božího těla, na návsi, z období protektorátu (Soukromý archiv Jana Kadavého, Jilemnice, Na Vrších čp. 194)
- Příloha č. 19** – Průvod Božího těla roku 1951 (Soukromý archiv Lidmily Kadavé, Poniklá čp. 123)
- Příloha č. 20** – Svěcení misionářského kříže při posledním dnu svatých misí v Poniklé roku 1924 (Soukromý archiv Boženy Stínilové, Poniklá čp. 83)
- Příloha č. 21** – Socha sv. Jana Nepomuckého, snímek z 1. pol. 20. st. (Archiv obce Poniklá)
- Příloha č. 22** – Satelitní snímek obce Poniklá ze současné doby (Mapy.cz. *Poniklá* [online]. [cit. 2011-03-24]. URL: <<http://mapy.cz/#mm=F@x=135447808@y=137986432@z=13>>.)
- Příloha č. 23** – Satelitní snímek centrální části obce Poniklá ze současné doby (Mapy.cz. *Poniklá* [online]. [cit. 2011-03-24]. URL: <<http://mapy.cz/#mm=TtF@x=135451328@y=137992736@z=16>>.)
- Příloha č. 24** – Pohled na jižní část kostela (Foto: autor, 2011-03-16)
- Příloha č. 25** – Pohled na severní část kostela (Foto: autor, 2011-03-24)
- Příloha č. 26** – Interiér kostela zpod kůru (Foto: autor, 2011-03-24)
- Příloha č. 27** – Interiér kostela z presbytáře (Foto: autor, 2011-03-24)
- Příloha č. 28** – Kostelní zvonice (Foto: autor, 2011-03-24)
- Příloha č. 29** – Nejstarší kostelní zvon z roku 1555 (Foto: autor, 2009-05-10)
- Příloha č. 30** – Demolice fary roku 1984, pohled na přední část (Soukromý archiv Jiřího Jindřiška st., Poniklá čp. 198)
- Příloha č. 31** – Demolice fary roku 1984, pohled na zadní část (Soukromý archiv Jiřího Jindřiška st., Poniklá čp. 198)
- Příloha č. 32** – Pohled na místo, kde stávala fara (Foto: autor, 2009-05-10)
- Příloha č. 33** – Pozůstatky farní stodoly (Foto: autor, 2011-03-24)
- Příloha č. 34** – Barokní kříž z farní ohradní zdi (Foto: autor, 2011-03-24)
- Příloha č. 35** – Hřbitovní kříž z roku 1867 (Foto: autor, 2011-03-24)
- Příloha č. 36** – Socha Panny Marie z roku 1908 (Foto: autor, 2011-03-24)
- Příloha č. 37** – Socha sv. Jana Nepomuckého z roku 1750 (Foto: autor, 2011-03-24)
- Příloha č. 38** – Graf zobrazující náboženské vyznání obyvatel Poniklé při sčítání lidu roku 1890 (Vytvořil: autor)
- Příloha č. 39** – Graf zobrazující náboženské vyznání obyvatel Poniklé při sčítání lidu roku 1900 (Vytvořil: autor)

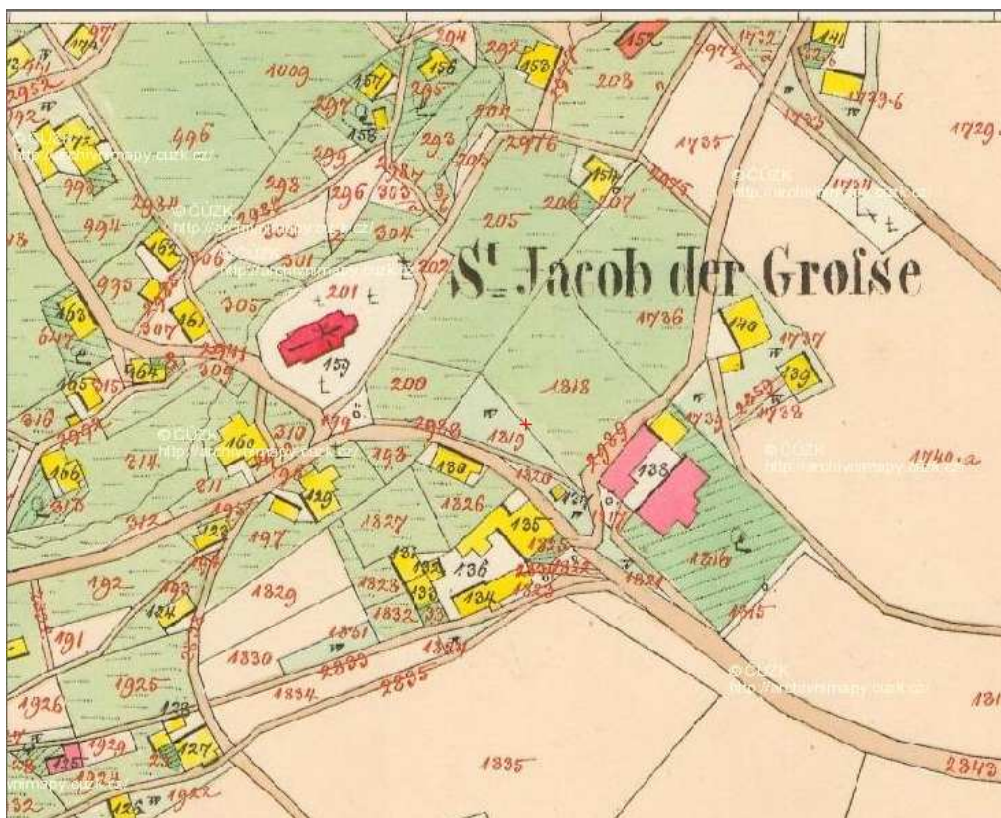
Příloha č. 40 - Graf zobrazující náboženské vyznání obyvatel Poniklé při sčítání lidu roku 1910 (Vytvořil: autor)

Příloha č. 41 - Graf zobrazující náboženské vyznání obyvatel Poniklé při sčítání lidu roku 1921 (Vytvořil: autor)

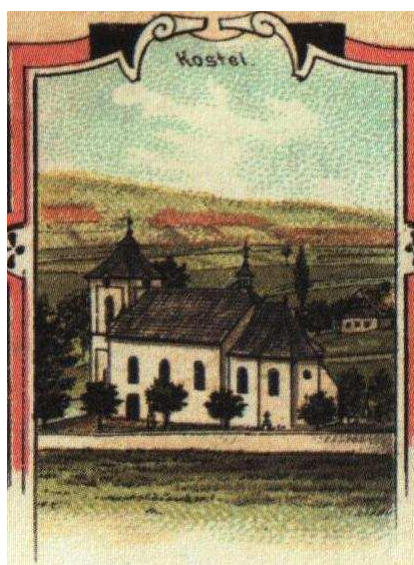
Přílohy

Příloha č. 1: Farnost Poniklou po oddělení vítkovické farnosti zhruba před dvě stě lety tvoří již jen Poniklá, Víchovská Lhota, Jestřabí, Stromkovice a část Roudnice.

Příloha č. 2: Stabilní katastr zachytil podobu obce před rokem 1843. Žluté půdorysy představují stavby dřevěné, červené stavby zděné. Jednou z tehdy mála zděných staveb v obci byl kostel a fara. V pravém horním rohu je zachycen tzv. nový hřbitov ve své původní rozloze z roku 1772.

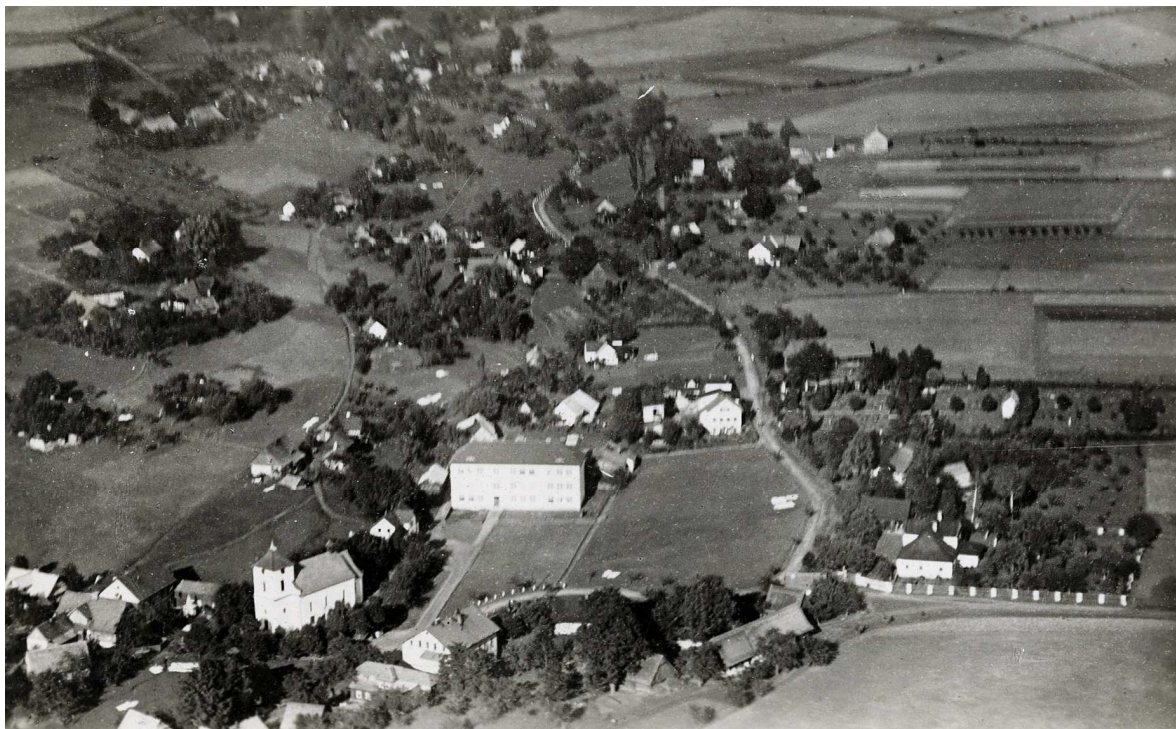
Příloha č. 3: Výřez z pohlednice datované dnem 22. června 1899 zachytil podobu ponikelského kostela tehdy ještě obklopeného hřbitovní zdi.

Příloha č. 4: Také tato fotografie z přelomu 19. a 20. století zachycuje kostel obklopený hřbitovní zdí. Vpravo jde vidět část původní jednopatrové školní budovy z roku 1875.

Příloha č. 5: Další výřez z pohlednice datované dnem 22. června 1899 zachycuje kostel, vlevo nahoře nový hřbitov a vpravo nahoře farní areál (zprava od věže stodola a fara). Ačkoli směrem dozadu byl plot ze pouze ze zděných sloupů a latí, směrem k návsi byla celá zeď.

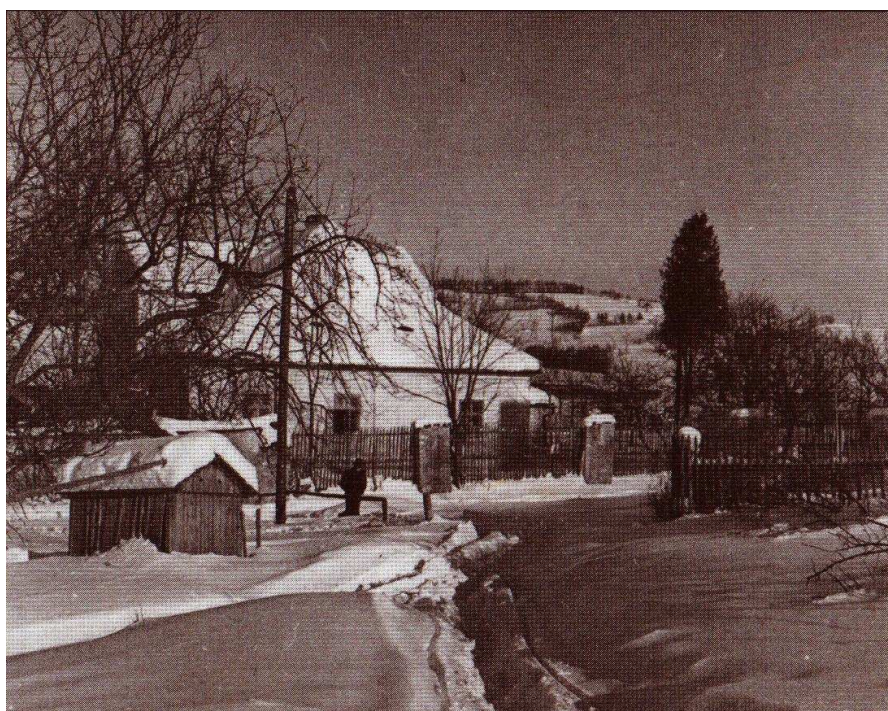
Příloha č. 6: Unikátní letecký pohled z doby po roce 1927 zachycuje kostel, významně přestavěnou budovou školy a především vpravo dole farní areál.

Příloha č. 7: Na výřezu z předešlé fotografie je jasně vidět budova zaniklé fary obklopená plotem, který je nalevo od ní proražen vjezdem. S levým horním rohem fary sousedí stodola a na pozadí fotografie je nový hřbitov s původní márnicí, která již také neexistuje.

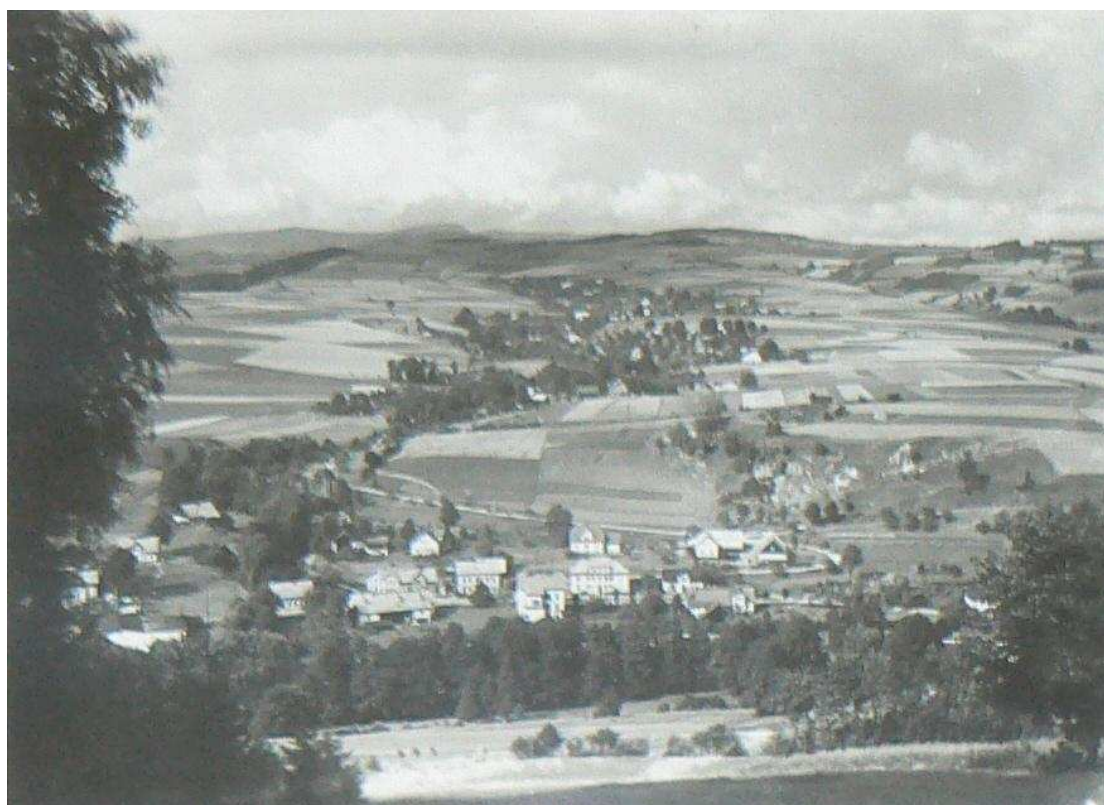
Příloha č. 8: Pohled na čelní stranu fary směrem k návsi. Ve štítě se nacházela tzv. kaplanka. První pol. 20. století.

Příloha č. 9: Pohled z cesty směrem na „Novotný“ kopec zachycuje boční stranu fary s okolo stojícím laťovým plotem zpevněným zděnými pilíři. První pol. 20. století.

Příloha č. 10: Pohled z doby před rokem 1927 z „Novotného“ kopce směrem k návsi. Krom kostela a původní jednopatrové školy jsou zde dobře patrné novější zděné domy, které začaly pozměňovat do té doby převážně dřevěný charakter zástavby obce.

Příloha č. 11: Na této fotografii obce Poniklá směrem od obce Přívlaka je v popředí zachycena dolní část obce, ze které se do hor směrem na Jestřabí vine silnice, zprovozněná na podzim roku 1910. Lánové uspořádání vsi je tu stále dobře patrné; na pozadí se zdvihá hřeben Krkonoš.

Příloha č. 12: Fotografie kostela z doby po roce 1935, neboť v tomto roce byla střecha věže oplechována, zatímco zbytek kostela nadále pokrýval šindel. Tato skutečnost usnadňuje dataci fotografií. Na pozadí jsou zachyceny dnes již převážně lesem zarostlé pozemky tehdy samostatné obce Přívlaka, patřící nyní pod Poniklou.

Příloha č. 13: Fotografie z doby po roce 1935 podobná předchozí tentokrát zachycuje celou náves, sousedící s rozlehlou loukou. Dle zasněžených vršků na pozadí a holých stromů lze usuzovat na začátek zimy, či jara.

Příloha č. 14: Na této fotografii kostela z doby po roce 1935 je vidět část parkové úpravy kostela po zrušeném hřbitovu v roce 1907. Je zde dobře patrná šindelová střecha, která až na věž pokrývá celý kostel. Nahrazení šindelové střechy plechovou proběhlo až v roce 1965. Za věží je chrámová loď, v popředí je presbytář a z pravé strany je přistavěna sakristie.

Příloha č. 15: Další ze série starých fotografií kostela z doby po roce 1935 je focena směrem od fary a zachycuje silnici na Jestřabí roubenou obílenými patníky.

Příloha č. 16: Pohled do presbytáře na zakrytý hlavní oltář (postní období), tak jak vypadal před Druhým vatikánským koncilem.

Příloha č. 17: Interiér kostela před Druhým vatikánským koncilem. Fotografie vznikla po roce 1946, neboť tehdy bylo v kostele zavedeno elektrické osvětlení.

Příloha č. 18: Průvody o Božím těle sestávaly z několika zastavení. Začínaly u kostela a pokračovaly přes návěs, kolem školy, usedlosti čp. 86 a fary až opět ke kostelu. Fotografie je z období protektorátu a je na ní zachycen P. Josef Schneider. Toto zastavení se nacházelo na návsi.

Příloha č. 19: Průvody o Božím těle v Poniklé přetrvávaly určitý čas i po roce 1948; tato fotografie je z roku 1951.

Příloha č. 20: Fotografie pořízená u příležitosti svěcení misionářského kříže dne 11. května 1924. Svaté misie, které v Poniklé probíhaly ve dnech 5. až 11. května, vykonal „s velmi dobrým výsledkem“ P. Leandr Brejcha z Dačic na Moravě, který je patrně zachycen za hloučkem bíle oděných družiček. Ke svátostem tehdy přistoupilo na pět set lidí. Kříž ověšený chvojím a květy stojí napravo od vchodu do kostela.

Příloha č. 21: Socha sv. Jana Nepomuckého z roku 1750 stojící poblíž kostela. Byť se jedná o černobílou fotografii, jde dobře vidět polychromii i barvou zvýrazněný nápis na soklu. První pol. 20. století.

Příloha č. 22: Na satelitním snímku obce Poniklá lze dodnes rozeznat její původní lánové členění. Po levé straně fotografie se vine řeka Jizera. Současný stav.

Příloha č. 23: Další současný satelitní snímek ukazuje centrum obce s kostelem, školní budovou a hřbitovem. Prázdný čtverec u pravého dolního rohu je bývalá farní zahrada.

Příloha č. 24: Fotografie jižní strany kostela. Tak jako byl zrušen starý hřbitov, časem zanikla i okolní parková úprava. Nyní je kolem kostela volná plocha. Současný stav.

Příloha č. 25: Fotografie zachycující boční severní stěnu kostela a hodinovou věž, která slouží zároveň jako zvonice. Současný stav.

Příloha č. 26: Pohled zpod kůru do chrámového interiéru. Hlavní oltář je vzhledem k právě probíhajícímu postnímu období zahalen podobně jako v příloze č. 16. Současný stav.

Příloha č. 27: Pohled z presbytáře do chrámového interiéru. Současný stav.

Příloha č. 28: Pohled do kostelní zvonice zachycuje tři zdejší zvony, které pochází z let 1555, 1982 a 1986. Čtvrtým je umíráček v sanktusové vížce z roku 1888. Současný stav.

Příloha č. 29: Pohled na nejstarší ponikelský zvon z roku 1555, který přečkal obě rekvizice za světových válek a dodnes slouží svému původnímu účelu. Současný stav.

Příloha č. 30. Na této fotografii z demolice farní budovy v roce 1984 je zachycena její přední část směrem k návsi. Levé křídlo bylo zbořeno již v padesátých letech.

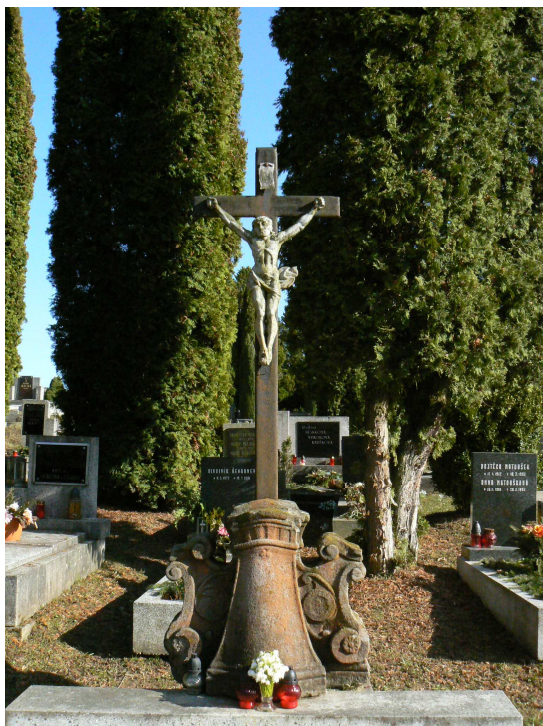
Příloha č. 31: Další fotografie z demolice v roce 1984 zachycuje tentokrát zadní část budovy směrem do farní zahrady. Kromě zbořeného levého křídla je pod štítem i patrné místo po ubourané předsíni.

Příloha č. 32: Pohled z bývalé farní zahrady na místo, kde stávala do roku 1984 fara. Nyní je zde sběrna recyklovatelného odpadu. Současný stav.

Příloha č. 33: V 90. letech 20. století byla zbořena i farní stodola. Jako memento z celého farního areálu tak přečkaly pouze tyto dva její čelní pilíře. Současný stav.

Příloha č. 34. Barokní kříž z ohradní zdi kolem fary přečkal osud budovy a byl druhotně využit jako náhrobek na zdejším hřbitově. Současný stav.

Příloha č. 35: Kříž na „novém“ hřbitově byl postaven a vysvěcen v roce 1867. Nedávno byl pečlivě restaurován. Současný stav.

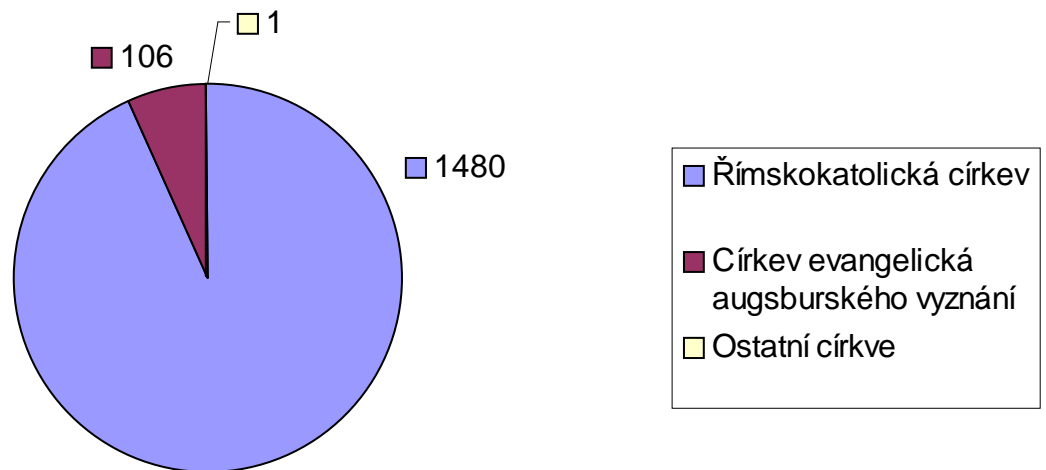

Příloha č. 36: Socha Panny Marie z roku 1908. Při 90. výročí od postavení byla důkladně restaurována. Při 100. výročí roku 2008 se dočkala další obnovy. Současný stav.

Příloha č. 37: Socha svatého Jana Nepomuckého, před několika lety krádeží ochuzená o dvě boční hlavy andělů a trpící zvětváním pískovce, se snad také brzy dočká obnovy. Současný stav.

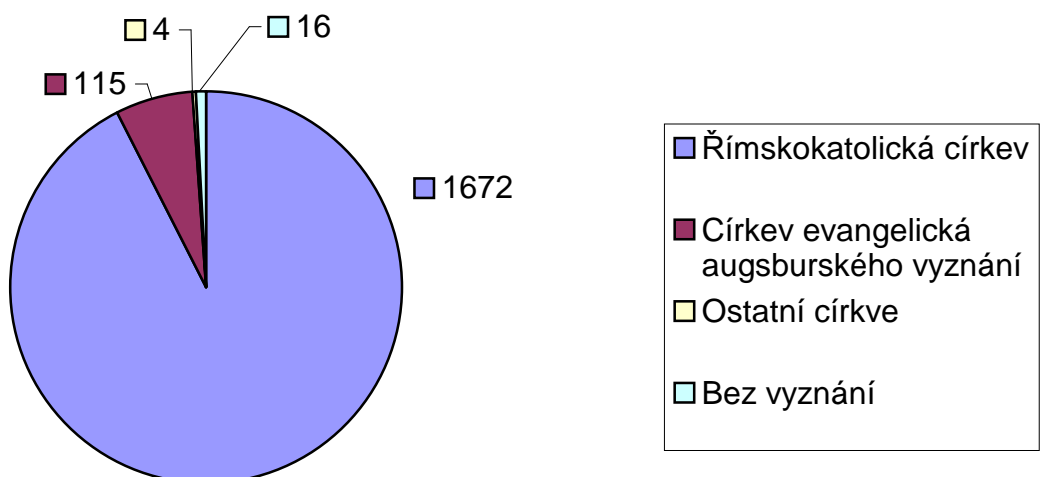
Obyvatelé obce Poniklá včetně Nové Vsi dle náboženského vyznání v roce 1890

Celkový počet obyvatel: 1587

Příloha č. 38: Obyvatelstvo Poniklé dle náboženského vyznání při sčítání lidu roku 1890.

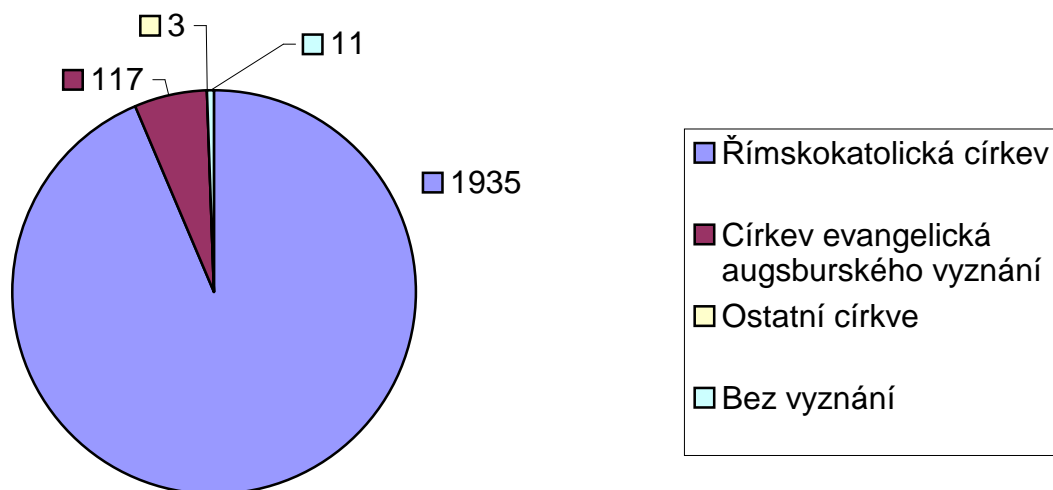
Obyvatelé obce Poniklá včetně Nové Vsi dle náboženského vyznání v roce 1900

Celkový počet obyvatel: 1807

Příloha č. 39: Obyvatelstvo Poniklé dle náboženského vyznání při sčítání lidu roku 1900.

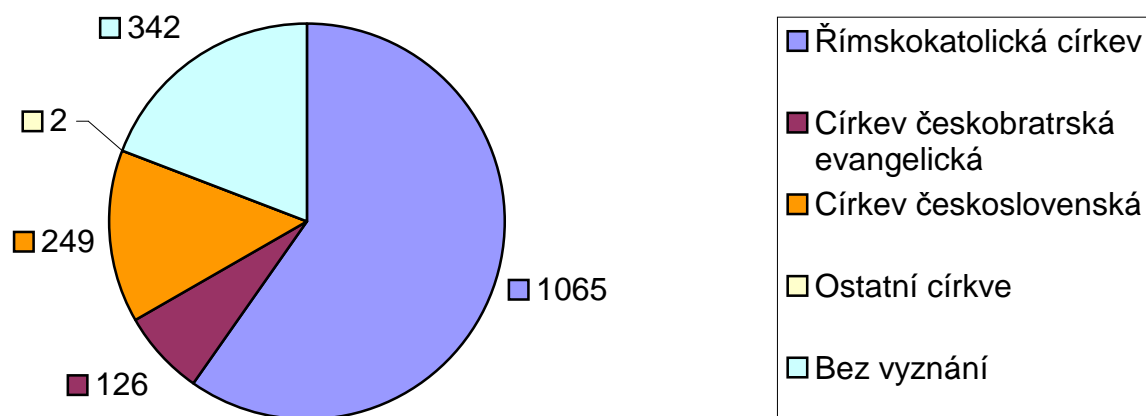
Obyvatelé obce Poniklá včetně Nové Vsi dle náboženského vyznání v roce 1910

Celkový počet obyvatel: 2066

Příloha č. 40: Obyvatelstvo Poniklé dle náboženského vyznání při sčítání lidu roku 1910.

Obyvatelé obce Poniklá včetně Nové Vsi dle náboženského vyznání v roce 1921

Celkový počet obyvatel: 1784

Příloha č. 41: Obyvatelstvo Poniklé dle náboženského vyznání při sčítání lidu roku 1921.

Resumé

This work deals with the history of the Poniklá parish and village since the very first mentions. It is mainly focussed on the period from the end of 19th until the first years of Czechoslovakia.

First chapter of this work is about history of the Poniklá parish and village in the context of its region (Štěpanice estate (later Branná) and Jilemnice estate) and Hradec Králové diocese. Next chapters are about the Poniklá parish, its history and evolution, its area and its priests (rectors, chaplains and administrators) during the turn of 19th and 20th century. There are also chapters about the church of St. James the Greater, the rectory (demolished in 1986) and cemeteries in Poniklá. A few pages are about reconstructions and work on the church and rectory and there are also mentioned purchases and repairs of the church's inventory mainly from 1871 to 1925. Next chapters are about religious life of people in the Poniklá parish as they are portrayed in the Chronicle of the Poniklá School (between 1890 and 1925). There is also published the census from the years 1890, 1900, 1910 and 1921. One chapter is about important events in the Poniklá parish from the Chronicle of the Poniklá Parish. There is also special chapter about this Chronicle.

In the supplement there are many old photographs which show mainly the church, the rectory, the village and the life in the parish in the 1st half of 20th century. These photographs were kindly supplied by many people and by the municipality of Poniklá. For comparison there are also photographs of the same places from present time. At the end of the supplement there are four pie charts which show results of the census in the Poniklá village in the field of religion (years 1890, 1900, 1910 and 1921)

Main sources for this work are the Chronicle of the Poniklá Parish, the Chronicle of the Poniklá School (two parts: 1885-1918 and 1918-1948) and some books which contain information about this region, village and parish – for example Jilemnice, Krkonoše, Pamětní listy obce Poniklá, Královéhradecká diecéze and others. All sources and books are mentioned in the bibliography.

I hope that this work will be a good source of information about the Poniklá parish during the turn of 19th and 20th century until the first years of Czechoslovakia and that it will be helpful for next study of this theme. For the future there are still possibilities for research. For example in the field of history of the Poniklá village or the Poniklá school, because there are good sources in archives. There is still a lot of information concerning this theme of the Poniklá parish to explore, some of these are in the archive in Semily (SOkA Semily) and

unfortunately they are inaccessible for public users and history researchers. Publishing these archives will enable future researches get even more complete account of the Poniklá parish during its history.